

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΛΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 — ΤΗΛ. 27.689 | ΠΑΣΧΑ 1960 | ΑΡΙΘ. 8

ΜΗΝΥΜΑ

τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
Κυρίου ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα.

Εἶναι μέγιστον τὸ γεγονός καὶ περίλαμπρος ἢ χαρὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου διὰ πᾶσαν Χριστιανικὴν ψυχὴν. Ἡ κατάκτησις τοῦ θανάτου ὑπὸ τῆς ζωῆς καὶ ἡ κατατρόπωσις τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους ὑπὸ τοῦ ὑπερλάμπρου φωτός τῆς Ἀναστάσεως ἐξακολουθοῦν θριαμβευτικῶς νὰ καταργᾶζον τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἰδιαιτέρως ὁμοῦ εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἡμῶν τὴν συγχρόνως κατα-

λυτικὴν καὶ καταπληκτικὴν τὸ μέγα μήνυμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης προσλαμβάνει τεραστίαι διαστάσεις καὶ ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν βαρῦτητα καὶ ἀξίαν, διότι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ζῆ εἰς ἓνα κόσμον φοβερᾶς μηχανοκρατίας, συνθλιβόμενος δὲ μεταξὺ σιδηρῶν κύκλων ἀταπάτης περὶ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς ὡς καὶ ὑπὸ παντοειδῶν καταπιέσεων νοῦ καὶ ψυχῆς, αἰσθάνεται τραγικῶς ξένος καὶ χαμένος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἔμπροσθεν τοῦ δια-

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου (εἰς Ἄδου Κάθοδος). Τοιχογραφία τοῦ 15ου αἰῶνος ἐκ τοῦ ναοῦ Λαμπιώτες Κρήτης, ἀποκαλυφθεῖσα πρὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ βυζαντινολόγου Ὑψηγιτοῦ κ. Κ. Καλοκύρη.

νοιγομένου χάους τοῦ σύμπαντος. Ἐξόριστος ἄνευ Θεοῦ καὶ ἐλπίδος ὁ ἄνθρωπος τοῦ σημαντικότερου αἰῶνος τῆς ἱστορίας μὲ τὰς ἀσυλλήπτους τεχνικὰς ἐπιτεύξεις εἰς πλείστοις τομεῖς καὶ ἰδιαίτερος εἰς ἐκεῖνον τῆς διερευνήσεως καὶ κατακτῆσεως τοῦ διαστήματος, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ ὀλοσχερῶς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως. Αὐτὴ ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι ἡ κρισιμωτέρα στιγμή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸ τραγικὸν ἀδιέξοδον ἔχει πρὸ πολλοῦ δημιουργηθῆ καὶ δὲν ὑπάρχον περιθώρια περαιτέρω πειραματισμοῦ. Ἐν ἀκόμῃ βῆμα πρὸς τὴν ἄρνησιν τοῦ πνεύματος καὶ χανόμεθα πρὸς τὴν ἄβυσσον. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον οἱ ἡγέται μικρῶν τε καὶ μεγάλων λαῶν, ὡς καὶ οἱ πάσης φύσεως ἡγέται ἔχον ἐπωμισθῆ φοβερὰν ἱστορικὴν εὐθύνην, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένοι πάσης εὐθύνης ἀκόμῃ καὶ οἱ πλεον ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι. Κοινὴ ἡ μοῖρα. Κοινὰ αἱ εὐθύναι. Διὰ τοῦτο κοινὴ θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τῆς τρομακτικῆς δοκιμασίας. Ποῦ νὰ στραφῶμεν ὅμως καὶ ποῖαν κατεύθυνσιν νὰ ἀκολουθήσωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον τοῦ ὀλέθρου;

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ὁ Θεῖος Σταυρὸς τῆς Θυσίας καὶ ἡ υπέρλαμπρος Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἔχον χαράξει τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν. Παρ' ὄλον τοῦτο ὅμως, ὁ ἄνθρωπος παραπλανηθεὶς καὶ περιπλανηθεὶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων προσεπάθησε νὰ ἀρνηθῇ τὴν λυτρωτικὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῆς καταστρεπτικῆς ἀθεΐας, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε πολέμους καὶ τὰς γνωστὰς συνεπείας τοῦ ψυχικοῦ τραυματισμοῦ τῶν μηδενιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ πασῶν ἐκείνων τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπέφεραν τὴν αὐτοδιάλυσιν, τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὸ ἄγχος τοῦ κενοῦ. Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸ ζωοποιεῖν χριστιανικὸν πνεῦμα εἶναι μοναδική. Δὲν ἀρνούμεθα βεβαίως ὅτι οἱ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης πλευρᾶς ἐκφράσαντες καὶ ἐκπροσωπήσαντες τὸν Χριστιανισμὸν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἔπεσον ἐνίοτε εἰς σφάλματα, ἔκαμον ἴσως οὐχὶ τὴν δέουσαν χρῆσιν τῆς θαυμαστῆς καὶ

κοσμοσωτηρίου διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου, λόγῳ ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν, πλὴν ὅμως τὸ πνεῦμα τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης καὶ θυσίας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀνυπέβλητον καὶ ἀκτινοβόλον μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὸ διηκεῖς νὰ ἀποτελῇ τὸν θεμέλιον λίθον διὰ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ὅμως ἰδιαίτερος τὴν στιγμήν αὐτὴν κατεπείγουσα εἶναι ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἡ ἀνθρωπότης ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς ἀναλλοιώτους πηγὰς τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας ἀποδυθῇ εἰς τὴν σταθερὰν προσπάθειαν πρὸς ἐδραίωσιν ἑνὸς ἀνακαινισμένου κόσμου, ἑνὸς κόσμου ἀπηλλαγμένου ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, τὸ ψεῦδος, τὴν κακίαν, τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀπειλὰς πολέμων, ἑνὸς κόσμου εἰς τὸν ὁποῖον θὰ βασιλεύῃ ἡ καλωσύνη, ἡ δημοουργικότης, ἑνὸς κόσμου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἐξεγείρηται κατὰ τοῦ συνανθρώπου του, ἀλλὰ συνεχῶς θὰ ἐξεγείρηται ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, διότι ἡ δημοουργικότης ἀπαιτεῖ ἀληθῆ πόλεμον ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ καὶ τῶν προσωπικῶν ἀκόμῃ συμφερόντων.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν κατάκτησιν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν δὲν εἶναι εἰ μὴ μία Ἀσκητική, ἀλλ' Ἀσκητικὴ μὲ βαθύτερον νόημα καὶ ἀποστολήν, ἡ ὁποία βασιζομένη εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν θὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν προώθησιν τῆς ἀνθρωπίνης λυτρώσεως. Διὰ τοῦτο, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς λαμπροφύρου Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἀπευθύνομαι πρὸς ὑμᾶς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, καὶ κηρῶσω τὴν ἔναρξιν ἀληθοῦς σταυροφορίας πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως καταστῇ δυνατὸν νὰ λυτρωθῶν αἱ πολλὰ νεκρὰ ψυχὰ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τύχουν καὶ αὐταὶ ἀναστάσεως ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς.

Ἡ μικρὰ σήμερον καὶ ἀνυπολόγιστος Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐξεχριστιάνισε τὴν βάρβαρον Ἀνατολήν καὶ ἐξεπολίτισε τὴν ἀπολίτιστον Δύσιν, καλεῖται νὰ παίξῃ διὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἕνα τεράστιον ρόλον, τὸν ρόλον τῆς πρωτοπορείας ὄχι διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἐν πολλοῖς χρεωκοπημένου πολιτισμοῦ τῆς σήμερον, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν ἀληθῶς τὴν Χριστιανικὴν σταυροφορίαν κατὰ τὴν Ἀγίαν ταύτην ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, καλεῖ ἰδι-

ΠΑΣΧΑΛΙΟΣ ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Ὁ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
 ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Πρὸς
 τὸ Εὐσεβὲς πλήρωμα
 τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,
 «Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται».

Πάσχα Κυρίου πανσεβάσμιον ἐορτάζει σήμερον σύμπασα ἡ Ὁρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ ὑποδέχεται νοερώς τὸν ἐκ τοῦ Ζωηφόρου Τάφου ἀναστάντα Λυτρωτὴν, δοξολογοῦσα αὐτὸν διὰ τὴν ἄκραν συγκατάβασιν καὶ διὰ τὴν ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, πρὸς τὴν πεσοῦσαν ἀνθρωπίνην ψυχήν.

Οὐδεμία ἡμέρα τοῦ ἔτους περιβάλλεται ὑπὸ τσαύτης καὶ τοιαύτης λαμπρότητος ὅσον

αιτέρως τοὺς νέους, τοὺς φερέλπιδας βλαστοὺς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς μαραίνονται ἢ καὶ σήπονται εἰς τὸ τρομερὸν τέλμα μιᾶς ζωῆς ἐστερημένης ἰδανικῶν, τοὺς ὁποίους ὁμως δὲν βαρύνει, ὅσον τυχὸν νομίζεται, ἡ εὐθύνη, διότι οὗτοι ἠνδρώθησαν εἰς ἓνα κόσμον ἀντιθέσεων, ὅπου αἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ, αἱ δυνάμεις τῆς ἀθεΐας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ ἔθεσαν εἰς κίνδυνον ἐξαφανίσεως τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν προσωπικότητα τῶν ἀτόμων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ σημερινὴ νεότης εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὰ τραύματα καὶ τὰς ἀτυχίας καὶ νὰ ἐπωμισθῇ τὰς εὐθύνas τῆς. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀπαλλάξῃ ἑαυτὴν ἀπὸ τὴν κακὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἀνυψωθῇ εἰς ἐπίπεδα προόδου καὶ ψυχικοῦ μεγαλείου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἀντιλαμβανομένη πλήρως τὰ φοβερὰ προβλήματα καὶ τὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι ὀρθοῦνται σήμερον ἐνώπιον τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος, εἶναι πρόθυμος νὰ παρασταθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς νέους δι' ὄλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διαθέτει, οὕτως ὥστε μὲ ἀκμαῖον τὸ φρόνημα νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν δημιουργίαν μιᾶς σταθερωτέρας εὐτυχίας ἐντὸς τῶν πλαισίων ἑνὸς δημιουργικοῦ Χριστιανισμοῦ.

ἡ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ. Οὐδέποτε ἡ πιστεύουσα χριστιανικὴ ψυχή αἰσθάνεται τσαύτην πνευματικὴν ἄνεσιν καὶ ἀγαλλίασιν ὅσῃν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἱεροῦ Πάσχα. Κατ' αὐτὴν τὴν πεπληρωμένην χάριτος ἡμέραν, πᾶσα λύπη καὶ πᾶσα δοκιμασία καὶ τλαιπωρία τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλύνεται, καὶ ὑπὸ χαρᾶς καὶ ἐλπίδος πληροῦται πᾶσα καρδιά χριστιανικὴ. Σκέψεις ἄγναι καὶ ἱεραὶ κατακυριεύουσι τὸν θρησκευόντα ἄνθρωπον κατὰ τὴν κυριώνημον ταύτην ἡμέραν, καὶ τὸ χαρμόσυνον καὶ νικητήριον κατὰ τοῦ θανάτου ἄσμα, τὸ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν», δονεῖ τοὺς αἰθέρας, ἀδόμητον ὑπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς. «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ».

Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐδημιουργήθη σύμπας ὁ ἀόρατος καὶ ὄρατος κόσμος ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ. Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐτελέσθη ἡ Σταυρικὴ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ ἀνθρώπου πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν παρ' Αὐτοῦ ἀθάνατον δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀτελεύτητον βασιλείαν ἐγένετο ἡ ἐκ νεκρῶν τριήμερος ἐξανάστασις τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὰ πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος; Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν Θεόν!

Πράγματι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὸν Θεόν, ἐπλάσθη διὰ νὰ ὁμοιάξῃ κατὰ τὴν ἀρετὴν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν δημιουργόν του δηλαδή, ὁ ὁποῖος καὶ μέχρι Σταυροῦ καὶ ταφῆς ἐταπεινώθη διὰ τὸ πλάσμα του. Δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπ' αὐτοῦ ποθουμένην λύτρωσιν καὶ χαρὰν, ἂν δὲν ἐξαρτᾷ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νικήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς, ἂν δὲν γίνεται κοινωνὸς τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Κατ' ἀκολουθίαν, πᾶσα ἐκτροπὴ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ κανόνος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πλεονάζουσαν ποικιλώνυμον καὶ

νοιγομένου χάους τοῦ σύμπαντος. Ἐξόριστος ἄνευ Θεοῦ καὶ ἐλπίδος ὁ ἄνθρωπος τοῦ σημαντικωτέρου αἰῶνος τῆς ἱστορίας μὲ τὰς ἀσυλλήπτους τεχνικὰς ἐπιτεύξεις εἰς πλείστοις τομεῖς καὶ ἰδιαίτερος εἰς ἐκεῖνον τῆς διερευνήσεως καὶ κατακτῆσεως τοῦ διαστήματος, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ ὀλοσχερῶς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως. Αὐτὴ ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι ἡ κρισιμοτέρα στιγμή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸ τραγικὸν ἀδιέξοδον ἔχει πρὸ πολλοῦ δημιουργηθῆ καὶ δὲν ὑπάρχουν περιθώρια περαιτέρω πειραματισμοῦ. Ἐν ἀκόμῃ βῆμα πρὸς τὴν ἄρνησιν τοῦ πνεύματος καὶ χανόμεθα πρὸς τὴν ἄβυσσον. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον οἱ ἡγέται μικρῶν τε καὶ μεγάλων λαῶν, ὡς καὶ οἱ πάσης φύσεως ἡγέται ἔχουν ἐπωμισθῆ φοβερὰν ἱστορικὴν εὐθύνην, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένοι πάσης εὐθύνης ἀκόμῃ καὶ οἱ πλέον ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι. Κοινὴ ἡ μοῖρα. Κοινὰ αἱ εὐθύναι. Διὰ τοῦτο κοινὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τῆς τρομακτικῆς δοκιμασίας. Ποῦ νὰ στραφῶμεν ὁμῶς καὶ ποῖαν κατεύθυνσιν νὰ ἀκολουθήσωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον τοῦ ὀλέθρου;

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ὁ Θεὸς Σταυρὸς τῆς Θυσίας καὶ ἡ ὑπέρολαμπρος Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἔχουν χαράξει τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα πρὸ χιλιάδων ἐτῶν. Παρ' ὅλον τοῦτο ὁμῶς, ὁ ἄνθρωπος παραπλανηθεὶς καὶ περιπλανηθεὶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων προσεπάθησε νὰ ἀρνηθῇ τὴν λυτρωτικὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῆς καταστρεπτικῆς ἀθείας, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε πολέμους καὶ τὰς γνωστὰς συνεπείας τοῦ ψυχικοῦ τραυματισμοῦ τῶν μηδενιστικῶν ἀτιλήψεων καὶ πασῶν ἐκείνων τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπέφεραν τὴν αὐτοδιάλυσιν, τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὸ ἄγχος τοῦ κενοῦ. Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸ ζωοποιεῖν χριστιανικὸν πνεῦμα εἶναι μοναδική. Δὲν ἀρνούμεθα βεβαίως ὅτι οἱ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης πλευρᾶς ἐκφράσαντες καὶ ἐκπροσωπήσαντες τὸν Χριστιανισμὸν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἔπεσον ἐνίοτε εἰς σφάλματα, ἔκαμον ἴσως οὐχὶ τὴν δέουσαν χρῆσιν τῆς θαυμαστῆς καὶ

κοσμοσωτηρίου διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου, λόγῳ ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν, πλὴν ὁμῶς τὸ πνεῦμα τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης καὶ θυσίας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀνυπέρβλητον καὶ ἀκτινοβόλον μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὸ διηγεκὲς νὰ ἀποτελῇ τὸν θεμέλιον λίθον διὰ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ὁμῶς ἰδιαίτερος τὴν στιγμήν αὐτὴν κατεπειγουσα εἶναι ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἡ ἀνθρωπότης ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς ἀναλλοιώτους πηγὰς τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας ἀποδυθῇ εἰς τὴν σταθερὰν προσπάθειαν πρὸς ἐδραίωσιν ἑνὸς ἀνακαινισμένου κόσμου, ἑνὸς κόσμου ἀπηλλαγμένου ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, τὸ ψεῦδος, τὴν κακίαν, τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀπειλὰς πολέμων, ἑνὸς κόσμου εἰς τὸν ὁποῖον θὰ βασιλεύῃ ἡ καλωσύνη, ἡ δημιουργικότης, ἑνὸς κόσμου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἐξεγείρηται κατὰ τοῦ συνανθρώπου του, ἀλλὰ συνεχῶς θὰ ἐξεγείρηται ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, διότι ἡ δημιουργικότης ἀπαιτεῖ ἀληθῆ πόλεμον ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ καὶ τῶν προσωπικῶν ἀκόμῃ συμφερόντων.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν κατάκτησιν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν δὲν εἶναι εἰ μὴ μία Ἀσκητική, ἀλλ' Ἀσκητικὴ μὲ βαθύτερον νόημα καὶ ἀποστολήν, ἡ ὁποία βασιζομένη εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν θὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν προώθησιν τῆς ἀνθρωπίνης λυτρώσεως. Διὰ τοῦτο, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἀπευθύνομαι πρὸς ὑμᾶς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, καὶ κηρῦσω τὴν ἔναρξιν ἀληθοῦς σταυροφορίας πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως καταστῇ δυνατόν νὰ λυτρωθοῦν αἱ πολλὰ νεκρὰ ψυχὰ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τύχουν καὶ αὐταὶ ἀναστάσεως ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς.

Ἡ μικρὰ σήμερον καὶ ἀνυπολόγιστος Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐξεχριστιάνισε τὴν βάρβαρον Ἀνατολήν καὶ ἐξεπολίτισε τὴν ἀπολίτιστον Δύσιν, καλεῖται νὰ παίξῃ διὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἕνα τεράστιον ρόλον, τὸν ρόλον τῆς πρωτοπορείας ὄχι διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἐν πολλοῖς χρεωκοπημένου πολιτισμοῦ τῆς σήμερον, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν ἀληθῶς τὴν Χριστιανικὴν σταυροφορίαν κατὰ τὴν Ἁγίαν ταύτην ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, καλεῖ ἰδι-

ΠΑΣΧΑΛΙΟΣ ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Ὁ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
 Θ Ε Ο Κ Λ Η Τ Ο Σ

Πρὸς
 Τὸ Εὐσεβὲς πλήρωμα
 τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,
 «Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται».

Πάσχα Κυρίου πανσεβάσμιον ἐορτάζει σήμερον σύμπασα ἡ Ὁρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ ὑποδέχεται νοερώς τὸν ἐκ τοῦ Ζωηφόρου Τάφου ἀναστάντα Λυτρωτήν, δοξολογοῦσα αὐτὸν διὰ τὴν ἄκραν συγκατάβασιν καὶ διὰ τὴν ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, πρὸς τὴν πεσοῦσαν ἀνθρωπίνην ψυχὴν.

Οὐδεμία ἡμέρα τοῦ ἔτους περιβάλλεται ὑπὸ τσοαύτης καὶ τοιαύτης λαμπρότητος ὅσον

αυτέρως τοὺς νέους, τοὺς φερέλπιδας βλαστοὺς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι δυστυχῶς μαραίνονται ἢ καὶ σήπονται εἰς τὸ τρομερὸν τέλμα μιᾶς ζωῆς ἐστερημένης ἰδανικῶν, τοὺς ὁποίους ὁμως δὲν βαρύνει, ὅσον τυχὸν νομίζεται, ἡ εὐθύνη, διότι οὗτοι ἠνδρώθησαν εἰς ἓνα κόσμον ἀντιθέσεων, ὅπου αἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ, αἱ δυνάμεις τῆς ἀθεΐας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ ἔθεσαν εἰς κίνδυνον ἐξαφανίσεως τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν προσωπικότητα τῶν ἀτόμων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ σημερινὴ νεότης εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὰ τραύματα καὶ τὰς ἀτυχίας καὶ νὰ ἐπωμισθῇ τὰς εὐθύναις τῆς. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀπαλλάξῃ ἐαυτὴν ἀπὸ τὴν κακὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἀνυψωθῇ εἰς ἐπίπεδα προόδου καὶ ψυχικοῦ μεγαλείου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἀντιλαμβανομένη πλήρως τὰ φοβερά προβλήματα καὶ τὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι ὀρθοῦνται σήμερον ἐνώπιον τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος, εἶναι πρόθυμος νὰ παρασταθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς νέους δι' ὅλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διαθέτει, οὕτως ὥστε μὲ ἀκμαῖον τὸ φρόνημα νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν δημιουργίαν μιᾶς σταθερωτέρας εὐτυχίας ἐντὸς τῶν πλαισίων ἐνὸς δημιουργικοῦ Χριστιανισμοῦ.

ἡ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ. Οὐδέποτε ἡ πιστεύουσα χριστιανικὴ ψυχὴ αἰσθάνεται τσοαύτην πνευματικὴν ἄνεσιν καὶ ἀγαλλίασιν ὄσσην κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἱεροῦ Πάσχα. Κατ' αὐτὴν τὴν πεπληρωμένην χάριτος ἡμέραν, πᾶσα λύπη καὶ πᾶσα δοκιμασία καὶ ταιλαιπωρία τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλύνεται, καὶ ὑπὸ χαρᾶς καὶ ἐλπίδος πληροῦται πᾶσα καρδιά χριστιανικὴ. Σκέψεις ἅγαι καὶ ἱεραὶ κατακυριεύουσι τὸν θρησκευόντα ἄνθρωπον κατὰ τὴν κυριώνημον ταύτην ἡμέραν, καὶ τὸ χαρμόσυνον καὶ νικητήριον κατὰ τοῦ θανάτου ἄσμα, τὸ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν», δονεῖ τοὺς αἰθέρας, ἀδόμενον ὑπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς. «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ».

Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐδημιουργήθη σύμπας ὁ ἀόρατος καὶ ὄρατος κόσμος ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ. Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐτελέσθη ἡ Σταυρικὴ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ ἀνθρώπου πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν παρ' Αὐτοῦ ἀθάνατον δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀτελεύτητον βασιλείαν ἐγένετο ἡ ἐκ νεκρῶν τριήμερος ἐξανάστασις τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὰ πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος; Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν Θεόν!

Πράγματι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὸν Θεόν, ἐπλάσθη διὰ νὰ ὁμοιάξῃ κατὰ τὴν ἀρετὴν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν δημιουργόν του δηλαδή, ὁ ὁποῖος καὶ μέχρι Σταυροῦ καὶ ταφῆς ἐταπεινώθη διὰ τὸ πλάσμα του. Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νὰ εὔρη ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπ' αὐτοῦ ποθουμένην λύτρωσιν καὶ χαρὰν, ἂν δὲν ἐξαρτᾷ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νικήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς, ἂν δὲν γίνετα κοινωνὸς τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Κατ' ἀκολουθίαν, πᾶσα ἐκτροπὴ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ κανόνος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πλεονάζουσαν ποικιλώνυμον καὶ

ποικιλόμορφον κακίαν, ἡ ὁποία κατεξουσιάζει σήμερον ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν ὁ τίμιος τοῦ Κυρίου Σταυρός καὶ ὁ Ζωοδόχος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Τάφος δὲν ἀποτελοῦσι τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὰς κατευθυντηρίους γραμμὰς παντὸς ἀνθρώπου καὶ παντὸς ἔθνους ἐπὶ τῆς γῆς, τότε εἰς μάτην θὰ ἀποβαίῃ ὁ λεγόμενος ἀνθρώπινος πολιτισμὸς, καὶ εἰς μάτην θὰ ἀγωνίζεται ὁ ταλαίπωρος ἀνθρώπος, ζητῶν τὴν ἱκανοποίησιν τῆς δίψης τῆς ἀνωτέρας ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ ἐπιδιώκων τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ζωὴν.

Ἡ λαμπρὰ ὁμοῦς ἑορτὴ τοῦ θείου Πάσχα, τέκνα ἡμῶν ἐν Χριστῷ ἀγαπητά, ἐρχεται καὶ πάλιν, ὡς σάλπιγξ ἠχηρὰ νὰ σαλπίσῃ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς ὑψηλίου τοῦ καθῆκον σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀπέναντι τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Καὶ τὸ μὲν καθῆκον ἡμῶν ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀφοσίωσις εἰς τὸ θεῖον καὶ σωτήριον θέλημα αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς λατρείας ἡμῶν πρὸς αὐτὸν οὐχὶ διὰ τῶν χειλέων μόνον, ἀλλὰ διὰ τῆς καρδίας, διὰ τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τῆς διανοίας, ὅπως ἀκριβῶς ἐδίδαξεν αὐτὸς οὗτος ὁ Χριστός. Τὸ δὲ καθῆκον ἡμῶν ἀπέναντι ἡμῶν τῶν ἰδίων εἶναι, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσιώσεως ἡμῶν, ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀδολος καὶ θυσιαστικὴ ἀγάπη, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς τοῦ Ἀνθρωποῦ ἡμῶν Διαθήκης, εἶναι ἡ συγκεφαλαίωσις πάσης χριστιανικῆς ἀρετῆς.

Αὐτῆς δὲ ἀκριβῶς τῆς χριστιανικῆς ἀδόλου καὶ θυσιαστικῆς ἀγάπης ἔχει σήμερον ἀνάγκην, ὄχι μόνον πᾶς ἀνθρώπος χριστιανὸς καὶ μὴ χριστιανός, ἀλλὰ καὶ πάντα τῆς γῆς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποία, ὡς θάλασσα δρομένη

ὑπὸ βιαίῳ ἀνέμων, ἀναταράσσονται, δεικνύοντα καὶ ἐπιδεικνύοντα τὴν ἰσχὺν καὶ ὑπεροχὴν αὐτῶν ἐναντι ἀλλήλων. Ἄλλ' ὅπως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον ἐνίκησε καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, οὕτω πῶς καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνθρώπον, καὶ πρωτίστως πρὸς τὸν Θεόν, θὰ νικήσῃ τὰς ἀθλιότητας τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ τὰς βαναυσότητες πρὸς τὸν συνάνθρωπον, θὰ ἐξανθρωπίσῃ καὶ θὰ ἐκπολιτίσῃ τὸν ἀνθρώπον, θὰ φέρῃ τὴν ποθητὴν γαλήνην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐδραίωσιν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς οὐρανίου πολιτείας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὐτοπία, ἀλλὰ πραγματικότης συλλαμβανομένη διὰ τῶν χειρῶν.

Ἄς ἐορτάσωμεν, λοιπόν, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν μὲ ἐκδηλώσεις ἀφοσιώσεως καὶ λατρείας πρὸς τὸν ἀναστάντα Σωτῆρα Χριστὸν καὶ μὲ ἔμπρακτον ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν. Ἄς ἐμποτισθῆ, διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, ἡ πνευματικὴ ἡμῶν ὑπαρξις ἀπὸ τοῦ ἀθάνατον καὶ ζωοποιῶν πνευματικὸν πόμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἄς γίνῃ καὶ πάλιν ἀφορμὴ πρὸς ἐξανάστασιν ἀπὸ τοῦ πτώματος τῆς ἀμαρτίας πάσης Χριστιανικῆς ψυχῆς, δουλευούσης εἰς αὐτήν. Ἄς λάμπῃ καὶ ἄς καταργήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν ἡμῶν κόσμον τὸ ἀνεσπερον φῶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὃ τὸ ἀπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐλογία ἔστωσαν μετὰ πάντων ἡμῶν. Ἀμήν.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν
τῇ 17ῃ Ἀπριλίου 1960.

† Ο Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Παναγιώτατε καὶ θεϊότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχῃ, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργὴ Κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἐγγίζει ἡ μεγίστη καὶ παγκαρμόσυνος ἐν τῷ

κόκλῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἑορτὴ τῆς Λαμπροφόρου τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως, ἡ φωταγωγὴ ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Πάσχα, ὅτε οἱ ἀληθῶς πιστεύοντες, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν ἔθλου ἐπιτυγχάνουσι τοῦ ἐφικτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς τῷ ἀνθρώπῳ ὕψους τῆς πνευματικῆς ἐξάρσεως καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Διότι κατὰ τὴν Μεγάλην ταύτην καὶ Σωτηρικὴν ἑορτὴν «θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν, ἄδου τὴν καθαίρεσιν».

Ὅθεν ἐν Χριστιανικῇ χαρᾷ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ προσαγορεύομεν τῇ Ὑμετέρᾳ φίλῃ Παναγιότητι τὴν Λαμπροφόρον ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Τὴν 11ην π.μ. τῆς 9-4-60 ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος ἐδέχθη ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ Μεγάρῳ τοὺς Ἑλληνας δημοσιογράφους καὶ ἀνταποκριτὰς ξένου τύπου.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας κ. Παντελεήμων εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Α. Μακαριώτης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου, τοῦ Πάσχα, ἐνθουσιώθη νὰ ἔλθῃ ἐδῶ διὰ νὰ ἀνακοινώσῃ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ξένου τύπου, σχετικῶς μὲ τὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν τελευταίως καὶ τὰ ὁποῖα τόσο ἐθλίψαν πάντας, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς ἀντισημιτικὰς ἐκδηλώσεις. Εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἤχηθη καὶ ἐξ ἐρωτήσεων καὶ ἡμετέρων καὶ ξένων δημοσιογράφων, ἐπὶ τῶν ἀπόψεων γενικῶς τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ θὰ ἀνακοινώσῃ καὶ ἄλλα τινά, ὡς θὰ ἀκούσῃτε. Ἀλλὰ ἐπίσης ἐσκέφθη, ὅτι εἶναι μία καταλληλοτάτη εὐκαιρία, ὅπως ἀρχίσῃ μία ἐπικοινωνία μεθ' ὑμῶν, διότι μὲ τὴν ἐναρξιν ἀπὸ αὐριον τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, μία τοιαύτη

ἐπικοινωνία πνευματικὴ, θὰ ἀποτελέσῃ μίαν ἀπαρχὴν περαιτέρω ἐκδηλώσεων καὶ συναντήσεων. Τὴν πρώτην αὐτὴν ἐπαφὴν σήμερον θὰ ἀκολουθήσῃ, ἀκριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν περαιτέρω ἐπικοινωνίας καὶ δημιουργίας πνεύματος οἰκειότητος, δεξιῶσις εἰς τὸ διπλανὸν δωμάτιον. Θὰ ἠθέλομεν νὰ σᾶς καλωσορίσωμεν, νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν διότι ἦλθετε καὶ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι καὶ μελλοντικῶς θὰ μᾶς δοθῶν περιστάσεις περαιτέρω ἐπικοινωνίας. Θὰ ἠθελοῦν δὲ ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ἐρωτήσεων νὰ ὑποβάλω τὴν παράκλησιν, — ὅπως φυσικὸν εἶναι ὅτι θὰ ὑποβληθῶν — ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπικρατεῖ πάντοτε παλαιόθεν μία ἐνότης, ὅπως τὸ ἐξεφράσθη ὁ Παῦλος «μία πίστις ἐν βάπτισμα», βεβαίως διάφορα γεγονότα καθημερινῶς συμβαίνουν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ὄντως πολὺ σπουδαῖα, ἢ Ἐκκλησία ἀπαντᾷ διὰ τῆς Ἱεραρχίας κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ Μακαριώτατου. Ἐπειδὴ λοιπὸν σήμερον ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος θὰ περιορισθῇ εἰς τὸ θέμα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ θὰ παρεκάλωμεν νὰ περιορισθῶν καὶ αἱ ἐρωτήσεις μόνον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου».

Μετὰ ταῦτα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος εἶπε τὰ ἑξῆς :

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ εὐφροσύνου χαιρετισμοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Θεωροῦντες τὴν ἀγίαν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασιν τοῦ Ἀνθρωποῦ ἡμῶν ὡς τὸν σπουδαιότατον πνευματικὸν κρῖνον τὸν συνδέοντα τὴν γῆν μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ διὰ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρας τοῦ μετὰ δόξης Ἀναστάντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ δι' ἐλπίδος ἔχομεν, ὅτι ὁ Οὐράνιος Πατὴρ διὰ τῆς Θείας Αὐτοῦ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας δὲν θὰ παύῃ συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων, ἐλεῶν τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν καὶ ἐπιδαφιλεῶν τὰς Αὐτοῦ χάριτας ἐπὶ τοὺς ἀξιούς καὶ ἀναξίους κατὰ τὴν μεγάλην Αὐτοῦ ἐσπλαγγίαν.

Ὅθεν συγκαίροντες τῇ Ὑμετέρα Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἁγία καὶ Ἱερᾷ Σύνόδῳ, εὐχόμεθα ὅπως ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Κύριος, ὁ Παντοδύναμος Νικητὴς τοῦ θανάτου, περιέπῃ μὲν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐπὶ μήκιστον ὑγιαίνουσαν καὶ γηθούσῃως τὴν θείαν καὶ ἱερωτάτην Ἐορτὴν τῆς Ζωηφόρου Ἀναστάσεως πανηγυρίζουσαν, ὁσίως δὲ ποιμαίνουσαν καὶ ἀσφαλῶς ἐπὶ νομᾶς ποδηγετοῦσαν σωτηρίους τὸ φιλόχριστον Αὐτῆς ποίμνιον.

Ἐπὶ τούτοις κατασπασόμενοι καὶ αὐθις τὴν Ὑμετέραν περιπόθητον Παναγιότητα ἐγκαρδίως ἐν τῷ Ἀναστάντι Κυρίῳ ἡμῶν, διατελοῦμεν μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης.

† Ὁ Ἀθηνῶν Θεόκλητος, Πρόεδρος.

Ὅμοια Γράμματα ἐστάλησαν πρὸς πάντας τοὺς Ὁρθόδοξους Πατριάρχας καὶ τοὺς Πρόεδρους τῶν Ὁρθόδοξων Ἀποκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Ἀγαπητοί μου,

Μετὰ τοὺς ὠραίους καὶ μεστοὺς ἐνοιῶν λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνε εἰς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὁ παρ' ἡμῶν Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας, θεωρῶ καθήκον καὶ ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ξένου τύπου, διότι εἴχετε τὴν καλωσύνην νὰ δεχθῆτε τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν καὶ νὰ ἀκούσετε τὰ ὅσα τὴν στιγμὴν ταύτην θὰ εἶπω ἐνώπιον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς προσεγγίσεως εἰς τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξ ἀφορμῆς ἐρωτήσεως πρὸς ἐμὲ ὠρισμένων δημοσιογράφων ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν γνωστῶν ἀντισημιτικῶν ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγέμισαν μὲ ὀδύνην καὶ ἀγανάκτησιν κάθε ὑγιῶς σκεπτομένην χριστιανικὴν ψυχὴν, ἐπιθυμῶ νὰ διακηρῶξω ὅτι τὸ μῖσος ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν, ὑπὸ οἰοδήποτε περιβάλλωμα καὶ ὑπὸ οἰανδήποτε πρόφασιν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὸ Χριστιανικὸν πνεῦμα. Διότι «ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν», διακηροῦται ὁ Ἀπόστολος τῆς ἀγάπης Ἰωάννης ὁ Θεολόγος (Α' Ἰωάν. 3,15). Ὅτε δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαδίσῃ ἡ χριστιανικὴ ιδιότης μετὰ τοῦ μίσους, καθ' ὅτι «ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστίν» (Α' Ἰωάν. 2,9).

Οἱ Ἑλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, τῶν ὁποίων οἱ προπάτορες ἤκουσαν καὶ ἔλαβον τὰ νάματα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐκ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ ἐκ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Ἀπολλῶ, ἀποδοκιμάζομεν τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς ὡς ἀντιχρι-

στιανικός. Οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἔχομεν νὰ ἐπιδειξώμεν πλῆθος Πατέρων, Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων καὶ ἄλλων μεγάλων Χριστιανικῶν προσωπικοτήτων, οἱ ὅποιοι καὶ ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν καὶ οἱ ἴδιοι ἐφήρμοσαν τὴν χριστιανικὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν «μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰμὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους» (Ρωμ. 13,8), τὴν ὁποίαν ἐντολὴν ὁ Θεόφιλος Ἀντιοχείας ἠμῆρευσε ὡς ἀνάγκη ἐκδηλώσεως ἀγάπης πρὸς πάντας (πρὸς Ἀδτόλκων Γ' 14). Οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἐμάθομεν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν νὰ ἀγαπῶμεν καὶ ἐφημερῶσαμεν τοῦτο πάντοτε καὶ ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὸν ἀμυντικὸν ἀγῶνα ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1940-1941. Οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ παρ' ὅτι δυναστεύομεν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Χιτλερικῆς Κατοχῆς, μὲ θυσίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας ἐνισχύσαμεν, παρηγορήσαμεν, ἐκρούσαμεν, ἐβοηθήσαμεν, ἐφυγαδεύσαμεν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἰσραηλίτας. Διὰ τοῦτο καταδικάζομεν τὰς ἀντισημιτικὰς ἐκδηλώσεις ὡς βεβήλους, βαρβάρους καὶ ἀναχρονιστικὰς ἐκδηλώσεις καὶ πρὸ παντός κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν προέχει ἡ ἀνάγκη τῆς ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν μικρῶν καὶ μεγάλων.

Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι γενικῶς, εἰς ἐποχὴν ἀκμῆς, προόδου καὶ πολιτισμοῦ, εἰς ἐποχὴν διαπλανητικῶν διερευνησέων, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἀρθοῦν εἰς τὸ ὑψὸς τῶν περιστάσεων καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπὶ τῶν καταλυτικῶν προλήψεων καὶ τῶν κακοβούλων ἢ παρεξηγημένων ἀντιλήψεων καὶ πρὸ παντός ἐπὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι σπειροῦν ἢ κυκλοφοροῦν ἢ ὑποδαυλίζουν τὸ μῖσος ὑπὸ οἰανδήποτε μορφῇ.

Οἱ Ἰσραηλίται εἶναι ἄνθρωποι ὡς πάντες ἡμεῖς καὶ δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, ἐπειδὴ εὐρέθη μεταξὺ τῶν μακρῶν προγόνων αὐτῶν ὁ Ἰούδας καὶ ἕτεροί τινες τυφλωμένοι καὶ ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον ἡμῶν μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν Ρωμαίων, νὰ ἀποτελοῦν τὴν φυλὴν, ἢ ὁποία συνεχῶς καταδιώκεται.

Οἱ Ἰσραηλίται ἀποτελοῦν μίαν ἀξιοπρόσεκτον φυλὴν ἢ ὁποία παρ' ὅτι ἐπὶ σειρᾶν χιλιετηρίδων ἐδυναστεύθη ὅσον ὀλίγοι εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, κατόρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ χάρις εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν παραδόσεών της. Ἐδῶκε μεγάλα πνεύματα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄλλ' ἐπὶ πλέον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Θεοσεκείας, οὐδεὶς Χριστιανὸς πρέπει νὰ λησμονῇ, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, εἶναι Ἰσραηλιτικὴ κληρονομία. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλαβεν ἐξ Ἰουδαίων τὴν σάρκα καὶ τὸ Ἀνθρωπικὸν Αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη εἰς τὸν σταυρόν, ἦτο ἀνθρωπίνως Ἰσραηλιτικόν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ πρῶτοι ἀδελφοὶ ἡμῶν Χριστιανοὶ ἦσαν Ἰσραηλίται καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εἰς τὸν τότε γνωστὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον. Δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ λησμονῶμεν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν Ἰσραηλίται κατὰ σάρκα.

Ὑπὸ τὸ ἀκραιφνῶς Χριστιανικὸν τοῦτο πνεῦμα, μὲ γνώμονα τὴν Χριστιανικὴν ἀγάπην, ἢ ὁποία ἀποκορυφούται εἰς τὸ παράδειγμα τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀναμνήσεως τῆς θυσίας αὐτῆς

ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, δρᾶται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως, ὡς Πρωθυεράρχης αὐτῆς, διακηρύξω εἰς τὰ ΠΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ, ὅτι αἱ ἀντισημιτικαὶ ἐκδηλώσεις, ὅποινδήποτε καὶ ἂν λαμβάνουν χώραν, ἀποτελοῦν ἀντιχριστιανικὴν πράξιν, ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν κυριωτέραν καὶ «καινὴν ἐντολὴν» τῆς ἀγάπης, ἀποτελοῦν ἀντικοινωνικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξίν βαρβαρότητος, κατωτερότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀξιοκατάκριτοι καὶ πρέπει νὰ καταπαύσωσιν, ὡς μὴ τιμῶσι τὸ Χριστιανικὸν ὄνομα καὶ σύγχρονον πολιτισμὸν ἡμῶν.

Ἐπὶ πλέον, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω διαγραφὴν πνεῦμα ἐκδηλώσεως ἐμπροσθέν ἀγάπης πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἢ Ἑλληνικῆ Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀπεφασίσει ὅπως ἀποστείλῃ—μετὰ τὴν λήξιν τοῦ τρέχοντος Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους—ομάδα ἐκ 30 Φοιτητῶν τῆς Θεολογίας καὶ Ἱερομένων, εἰς τὸ δεινῶς πληγῆν Ἀγαδίῳ.

Ἡ ἐν λόγῳ ὁμάς μεταβαίνουσα, ὡς ζῶσα προσφορά τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, θὰ παραμείνῃ εἰς Ἀγαδίῳ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα καὶ θὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις εἰς τὸ μέγα καὶ ἐπείγουσιν ἔργον τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς νέας πόλεως καὶ εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ φρονήματος τῶν τραγικῶς πληγῆντων κατοίκων αὐτῆς.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐνέχει εὐρυτέραν σημασίαν, ἐπιδιώκουσα νὰ τονίσῃ τὴν μεγίστην ἀνάγκη τῆς ψυχικῆς συμπαράστασεως τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του. Διότι ἐὰν ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἐξακολουθήσῃ ἀδιαφορᾶν διὰ τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλησίον ἢ τοῦ μακρῶν συνανθρώπου του, ταχέως θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς καταστάσεις δεινοῦ ἀδιεξόδου, αἱ ὁποῖαι ἀδυνατοῦν νὰ σημάνουν τὴν ἀρχὴν τοῦ τέλους, διὰ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον».

Ἀκολούθως ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἀπήγγησεν εἰς ὑποβληθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις, ὡς ἑξῆς:

Ἐρωτ. Κατὰ ποῖον τρόπον ἐξέφρασεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὴν συμπάθειάν της πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τὰς ἀντισημιτικὰς ἐκδηλώσεις;

Ἀπάντ. Θὰ ἤθελον νὰ ὑπενημίσω, ὅτι κατὰ τὴν κατοχὴν ὁ κληρὸς πολλοὺς Ἰσραηλίτας καὶ ἔκρυψε καὶ ἐνίσχυσε καὶ ἐφυγάδευσε. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πρόσφατα ἀντισημιτικὰ γεγονότα, σήμερον γίνεται ἡ ἐναρξὶς τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἐκκλησίας μας. Βεβαίως ὁμως τὸ ζήτημα εἶναι ζήτημα τῆς Ἱεραρχίας.

Ἐρωτ. Μακαριώτατε, ὑπάρχει ἐν κείμῳ τοῦ ἐγκρίτου καθηγητοῦ κ. Ἀλιβιζάτου, τὸ ὁποῖον δίδει συγκεκριμένας λύσεις, οὐσιαστικὰς, ἐπὶ τῆς διορθώσεως ὀρισμένων λειτουργικῶν κειμένων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Ἀναφέρεται μάλιστα καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κειμένων τῆς Μ. Ἑβδομάδος τῶν σχέσιν ἐχόντων μὲ τὴν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν οὐδέτητα. Μήπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία σκέπτεται νὰ πραγματοποιήσῃ ὀρισμένας ἀλλαγὰς;

Ἀπάντ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατ. Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν δικαιούται νὰ ἐπέμβῃ, ἐὰν δὲν συνεννοη-

ΤΟ ΕΝ ΡΟΔΩ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (19-28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1959)

Δ'. Ἡ χριστιανικὴ μαρτυρία, προσηλυτισμὸς καὶ θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Π.Σ.Ε.

Καὶ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα εἶναι αἱ πλευραὶ τοῦ αὐτοῦ θεμελιώδους ζητήματος τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Ἐκκλησιῶν, διότι πρῶτον ἔχουσι πρῶτιστον καθῆκον ἀπασαὶ νὰ κηρύττωσι τὸν Χριστὸν συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν Αὐτοῦ ἐντολὴν πρὸς τοὺς μαθητάς του: «καὶ λήψετε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἐσεσθέ μου μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτων τῆς γῆς». Ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐλευθερία θρησκευτικὴ εἰς ἀπάσας τὰς χώρας. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου δὲν πρέπει νὰ ταυτίζονται πρὸς τὸν προσηλυτισμὸν, καὶ ἔχει ἀναγνωρισθῆ ἤδη εἰς βασικὸν ἄρθρον διὰ τὰς Ἐκκλησίας—μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἄσκησις προσηλυτισμοῦ μεταξύ πιστῶν, ἀνηκόντων εἰς τὰς Ἐκκλησίας—μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Angus Dun ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας, τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἔχει συντάξει

λαμπρὰν ἔκθεσιν ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν οὐνταξιν τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι, ὑποβληθείσης καὶ ἐγκριθείσης εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τριετίαν εἰς Gabyetäto τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀποσταλείσης εἰς τὰς Ἐκκλησίας—μέλη πρὸς διατύπωσιν τῶν κρίσεων καὶ σχολίων αὐτῶν. Πολὺ ὀλίγαι ὁμῶς Ἐκκλησίαι ἀπέστειλαν μέχρι τοῦδε τὰς κρίσεις καὶ ἀπόψεις των ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως· διὰ τοῦτο ἐν Ρόδῳ ἀπεφασίσθη, ὅπως μέχρι τῆς προσεχοῦς διασκέψεως τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς κατ' Αὐγουστον τοῦ 1960 ἐν Ἐδιμβούργῳ, νὰ ἀναμείνωσι τὰς ἀπαντήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἄλλως ἢ Κεντρ. Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἀπαντήσεων θὰ χωρήσῃ εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς τελικῆς ἐκθέσεως, ἥτις θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε. εἰς Δελχὶ κατὰ τὸ 1961.

Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νὰ συστήσῃ ἐπιτροπὴν ἐκ μελῶν της καὶ ἐκ τῶν μόνιμων ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ, ὅπως διατυπώσῃ τὴν ἀποψιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ φλέγοντος αὐτοῦ ζητήματος, ὅπερ ἔχει τοσάκις διαταράξει τὰς σχέσεις καὶ τὰς διαθέσεις τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς τὸ Παγκ. Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ εὐλόγως ἔχει προ-

θῆ προηγουμένως μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μὲ τὰ ἄλλα Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα. Εἶναι ζήτημα συνεπῶς τοῦ μέλλοντος.

Ἐρώτ. Ἡ προσωπικὴ ἀποψις τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος εἶναι, ὅτι εἶναι ἀναγκαία αὐτῆ ἡ ἀλλαγὴ τῶν κειμένων; Καὶ θὰ εἶναι δυνατὸν αὐτό;

Ἀπάντ. Ὅπως εἶπον τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅταν ἔλθῃ τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς, συνερχόμενοι ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐκφέρουν γνώμην, θὰ σεβασθῶ τὴν γνώμην τῆς πλειοψηφίας τῆς Ἱεραρχίας. Συνεπῶς δὲν δύναμαι νὰ ἔχω γνώμην, διότι δυνατὸν αὐτὴ νὰ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν ὁποίαν βεβαίως εἶμαι ὑποχρεωμένως νὰ συμμορφωθῶ, ὅποτε θὰ εἶμαι ἀνακόλουθος.

Ἐρώτ. Ποία εἶναι ἡ γνώμη τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ Πάπα Ῥώμης, διὰ τὴν ἐνωσιν ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν;

Ἀπάντ. Πρότασιν ἐπίσημον δὲν ἔχει ἡ Ἑλλην. Ἐκκλησία. Ὅταν μᾶς ἔλθῃ τοιαύτη πρότασις, τότε ἡ Ἱεραρχία, συνερχομένη ἐπὶ τῷ αὐτῷ, θὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην της, μετὰ συνεννόησιν βεβαίως μὲ ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα, ὥστε νὰ εἶναι ταυτόσημος ἢ ἀπάντησις.

Ἐρωτ. Ὅσον σαφῆ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἐδώσατε, ὥστε ὁ λαμβάνων τὸν λόγον νὰ δυσκολεύεται,

εἰς τὸ νὰ σᾶς κἀνῃ ὠφέλιμον ἐρώτησιν. Ἐγὼ ἤθελον μίαν ἐρώτησιν μόνον νὰ κάμω. Ἡ Ἱεραρχία ἡ ὁποία ἔχει συγκληθῆ διὰ τὴν 4ην Μαΐον, ἔχει εἰς τὰ θέματα πρὸς συζήτησιν καὶ τὸ θέμα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ; Ἀπάντ. Ὁχι.

Ἐρώτ. Θὰ ἠθέλατε νὰ μᾶς εἴπητε ποῖα εἶναι ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τῶν λειτουργικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν;

Ἀπάντ. Πρωτίστως δὲν εἶμαι παρεσκευασμένος, ἀλλὰ καὶ παρεσκευασμένος θὰ ἔπρεπε νὰ θέσω τὸ θέμα ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἱεραρχίας, διότι ἠμπορῶ νὰ κάμω παράλειψιν τινὰ ἢ προσθήκας;

Ἐρώτ. Πρόκειται νὰ θέσετε τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας;

Ἀπάντ. Διὰ τὴν συνέλευσιν τῆς 4ης Μαΐον εἶναι καθωρισμένα τὰ θέματα. Ἐὰν ἡ Ἱ. Σύνοδος νομίσῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃ τὸ θέμα τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον, τότε βεβαίως θὰ τεθῇ. Εἶναι λοιπὸν ζήτημα Συνόδου.

Ἐρώτ. Νομίζω, ὅτι σαφῶς ἐτέθησαν τὰ θέματα καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐρώτησις. Θὰ ἠθελον ὁμῶς νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας ἐκ μέρους καὶ τῶν συναδέλφων μου διὰ τὴν σημερινὴν πρόσκλησιν.

Ἀπάντ. Καὶ πάλιν ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν καλωσύνην, ποὺ εἶχετε νὰ ἔλθετε νὰ ἀνταλλάξωμεν ὄρισμένας σκέψεις καὶ εὐχόμεναι, ἐπὶ τῇ ἐνκαιρίᾳ, καλὰς ἐορτάς, καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης νὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

καλέσει πικρίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ Π.Σ.Ε. ἀσκειῖται προσηλυτισμὸς μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν καὶ πτωχῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων διὰ ποταπῶν καὶ ἀξιοκατακρίτων μέσων, δι' ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀπαιδευσίας καὶ πενίας, διὰ παροχῶν ὑλικῶν, διὰ ἐπιθέσεων κατὰ ἱερῶν δογμάτων καὶ θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ δι' ἀπατηλῶν μέσων παρουσιάσεως τῶν διδασκαλιῶν των καὶ ἐαυτῶν ὡς Ὁρθοδόξων—οὐ μόνον παρὰ τῶν Αἰρετικῶν ὁμάδων τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τῶν «ἐλευθέρων σκοπευτῶν» χαρακτηριζομένων καὶ ἐπικινδύνων καὶ ἐπιζημιῶν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας (Χιλιασταί, Ἀντβεντισταί, τοῦ Τετραγωνικοῦ Εὐαγγελίου, Σαββατισταί, Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, τῆς Χριστιανικῆς Ἐπιστήμης, τοῦ ἀδογματίστου Χριστιανισμοῦ, τῆς Ἀνατολικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐλευθέρου Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας), ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν Εὐαγγελικῶν, τῶν Μεθοδιστῶν, τῶν Βαπτιστῶν, Πεντηκοστιανῶν, ὧν αἱ Ἐκκλησίαι των εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Ἐναντίον τῶν τελευταίων δέον ἢ ἐπιρροή τοῦ Π.Σ.Ε. νὰ ἐκδηλωθῇ ἐντονωτέρως, ἵνα μὴ διὰ τῶν ἐνεργειῶν των διαταράττωσι τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Π.Σ.Ε.. μολοντί, ὡς γνωστόν, τὸ Π.Σ.Ε. δὲν ἀποτελεῖ ὑπὲρ-Ἐκκλησίαν τινὰ καὶ δὲν ἔχει δυνάμιν τινὰ καὶ δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν του. Πάντως ἐπιβάλλεται μία σθεναρὰ στάσις καὶ σύστασις τοῦ Π.Σ.Ε. ἐναντι πάσης προσηλυτιστικῆς τῶν ἐνεργειῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ ἀπειλῇ, ὅτι θὰ ἀποκόψωσι τὰς ἀσκούσας προσηλυτισμὸν προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ θὰ παύσωσι νὰ ἀποστέλλωσιν εἰς αὐτὰς ἔξωθεν τὰ οικονομικὰ καὶ ὑλικὰ μέσα (χρήματα, ρουχισμὸν, τρόφιμα καὶ ὑποτροφία.) Ἰδίως πρέπει νὰ καταργηθῇ ἢ νὰ καταγγελθῇ ἢ ἐν Η.Π.Α. λεγομένη Mission to Greece, διότι προσβάλλει τὰ αἰσθηματὰ τῶν Ἑλλήνων, παρουσιαζομένων ὡς ἀπίστων καὶ ἀθρησκῶν καὶ ἐχόντων ἀνάγκην ἱεραποστολικῆς διαφωτίσεως καὶ βοηθείας!! Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστόν, ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐν Ἑλλάδι, προστατευομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος, καὶ οὐδεὶς παρακαλύεται νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ πιστεύῃ οἰοδῆποτε δόγμα, καὶ νὰ λατρεύῃ, καθ' οἰονδῆποτε τρόπον θέλει, τὸν Θεόν. Οὐδεὶς θὰ παρακαλύσῃ οἰονδῆποτε Ἕλληνα μεμορφωμένον νὰ διαλέξῃ καὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς οἰονδῆποτε δόγμα καὶ ἂν ἀνήκῃ, οὔτε ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ διαφέρει τὸ πρᾶγμα, ὅταν ἔρχεται ἱεραπόστολός τις Προτεστάντης, Ἕλλην ὑπήκοος, καὶ ζητῇ ἄδειαν νὰ κτίσῃ εὐκτήριον οἶκον εἰς ἕν χωρίον λ.χ. τῆς Πελοποννήσου, ὅπου οἱ ὀρθόδοξοι χωρικοὶ εἶναι πτωχότεροι καὶ ἀμόρφωτοι. Εἰς ἕν χωρίον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεταστραφέντων ἦσαν ἀμόρφωτοι Ἀθίγγανοι καὶ μετεστράφησαν διὰ τῶν ὑλικῶν μέσων, διὰ χρημάτων καὶ ἐνδυμάτων, ἐρωτώμενοι δὲ πῶς οὗτοι, Ὁρθόδοξοι ὄντες, ἔγιναν Προτεστάνται, ἀπαντοῦν, ἐξάγοντες ἁγίαν Γραφήν ἐκ τῆς τσέπης των, ὅτι διὰ τῆς μελέτης αὐτῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἔγιναν! Καὶ τὰ πλεῖστα μέλη τὰ ἀποσκιρτήσαντα εἰς τὰς Αἱρέσεις

ταύτας εἶναι ἀμόρφωτοι καὶ πτωχοί, οἵτινες πολλάκις ἀγνοοῦσι πῶς καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔβαλον καὶ αὐτοὶ τὴν ὑπογραφήν εἰς τὰς αἰτήσεις πρὸς οἰκοδομὴν εὐκτηρίου Προτεσταντικοῦ Οἴκου. Καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὀφείλουσι νὰ καταλάβωσιν, ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ἀφόρητος ἡ κατάστασις αὕτη καὶ ὅτι εἶναι, ὅπως εἶπεν ὁ prof. Schlink, ἡλιθιότης καὶ ματαιοπονία νὰ ἀσκή τις προσηλυτισμὸν εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, οἷα ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολ. Ἐκκλησία, ἢ ὅποια ἐπὶ τετρακόσια ἔτη δουλείας ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ἠδυνήθη νὰ διαφυλάξῃ τὴν πίστιν τῶν τέκνων της, νῦν δὲ ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ τὸν σκληρότερον διωγμὸν, ἐξ ὧσων εἶδεν ὁ Χριστιανισμὸς, θριαμβεύει καὶ εἶναι ἰσχυρὰ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τέκνων της.

Ε'. Ἐκλογή Προέδρου τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ μελῶν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τῇ εἰσηγήσει τῆς ἐπὶ τῶν διορισμῶν Ἐπιτροπῆς ἢ ὀλομέλεια ἐν συνεδριάσει αὐτῆς, ἀφ' οὗ ἐμνήσθη πάλιν λίαν εὐφύμως τοῦ εἰς Κύριον ἐκδημήσαντος Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς ἀειμνήστου κυροῦ Μιχαήλ, ἐξέλεξε παμψηφεί τὸν νεοκλεγέντα Ἀρχιεπ. Ἀμερικῆς κ.κ. Ἰάκωβον, οὔτινος ἐξήρθησαν αἱ ἀρεταὶ καὶ ἡ καρποφόρος συμμετοχὴ του εἰς τὰ ἔργα τοῦ Π.Σ.Ε. ἀφ' ὅτου εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς ἀντιπρόσωπός του ἐν Γενεύῃ παρὰ τῷ Π.Σ.Ε. Μετὰ τὴν γενομένην ὁμόφωνον ἐκλογὴν ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας ἐκ μέρους τῆς Πατριαρχικῆς ἐν Ρόδῳ Ἀντιπροσωπείας ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου διὰ τὴν ἐνεργειαν ταύτην τοῦ Π.Σ.Ε. Ἀκολούθως εἰς ἀναπλήρωσιν ἐπίσης τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης Brillioth ἐξελέγη ὡς μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης Dr. Gunnar Huftgren. Ἄλλοι διορισμοὶ καὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς διαφόρους Ἐπιτροπὰς δὲν ἐγένοντο, τὰ δὲ Ὁρθόδοξα μέλη αὐτῶν ἐπανεξελέγησαν καὶ διὰ τὴν περίοδον 1959-1960, εἰς ἃς ἐπιτροπὰς ἀνήκουσιν ἕως σήμερον, (Ἴδε κατάλογον μελῶν τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν εἰς Minutes and Reports τῆς ἐν Ρόδῳ διασκεψέως τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς, σελ. 202-208)».

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

«Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος ἀπολαυέτω τῆς καλῆς ταύτης πανηγύρεως· εἴ τις δοῦλος εὐγνωμῶν εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαυέτω νῦν τὸ δηγάριον· εἴ τις ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας εἰργάσατο, δεχέσθω σήμερον τὸ δίκαιον ὄφλημα· εἴ τις μετὰ τὴν ἔκτην ἔφθασε, μηδὲν ἀμφιβαλλέτω, καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιούται· εἴ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἐνάτην, προσελθέτω μηδὲν ἐνδοιάζων· εἴ τις εἰς μόνην ἔφθασε τὴν ἐνδεκάτην, μὴ φοβηθῇ τὴν βραδύτητα...»,

(Ἀπὸ τὸν Κατηχητικὸν Λόγον εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

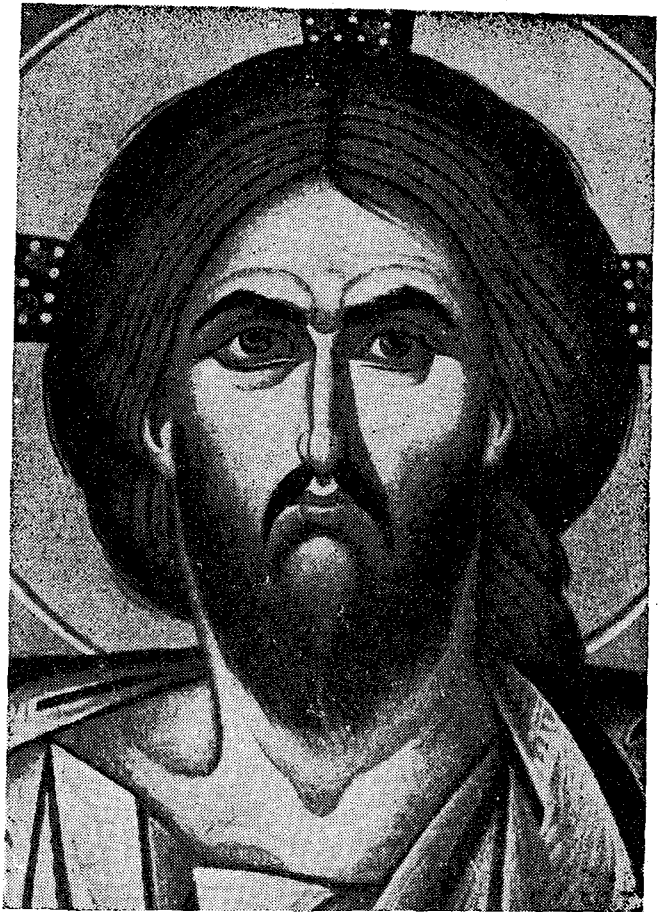
Δ'.

4. Ἡ Ὁρθόδοξος ἀγιογραφία, τέχνη τοῦ βίου.

Σύνολον γνῶρισμα τοῦ περιεχομένου τῆς ὀρθόδοξου ἀγιογραφίας εἶναι ἡ βαθύτης αὐτῆς. Τέχνη πνευματική, λειτουργική καὶ ὑψηλῆς θεολογίας, ὅπως εἶδομεν, εὐνόητον ὅτι ἀπέβλεψεν εἰς τὸ βίον κατὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν θεμάτων τῆς. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐντυπωσιάζει, δὲν καταλαμβάνει τοὺς εἰθισμένους νὰ περιωρίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων. Ὅσοι, ἠθελημένως ἢ ἀθελήτως, θεωροῦν αὐτὴν εἰσέτι μὲ τὰς ἱμπερσιονιστικὰς προϋποθέσεις τοῦ 19ου αἰῶνος, διαπράττουν σφάλμα βαρύτερον κριτικῆς μεθόδου. Διότι μὲ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐπιφανειακῆς, «ἐντυπωσιακῆς» τέχνης, δὲν δύναται τις νὰ ἐξετάζη καὶ κρίνη ἀγιογραφίαν, ἥτις φύσει εἶναι τέχνη ἀντίθετος, ἥτοι οὐσιωδῶς ἐξπρессиονιστική. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη αὕτη ἤρχισε παρὰ τοῖς, περιορισμένοις ἔστω, κύκλοις τῆς Εὐρώπης νὰ ἐννοῆται, ὅταν καὶ ἡ «ἐκφραστική» ἐν γένει τέχνη (expressionismus) διεδέχθη τὴν «ἐντυπωσιακὴν» (impressionismus)¹. Εἶδον δηλ. ἐκεῖ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἅπαν εἰς τὴν τέχνην τὰ φωτεινὰ χρώματα, καὶ αἱ ἐντυπώσεις, ἃς παρέχει ὁ ὀφθαλμός, ἀλλ' ὅτι περισσότερο αὐτῶν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἐντέλεια, ἡ «ἐκφρασις» τ.ἔ. διὰ τῶν καλλιτεχνικῶν μέσων ἐνὸς βαθυτέρου βιώματος, ὅπερ διακατέχει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ γνησιοῦ καλλιτέχνου. Τοιοῦτοτρόπως λ.χ. οἱ Γερμανοὶ ἀντελήφθησάν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὴν σημασίαν τοῦ ἐξπρессиονισμοῦ τῆς μεσαιωνικῆς αὐτῶν τέχνης, ἣν εἶχε θέσει εἰς τὸ περιθώριον ἡ Ἀναγέννησις. Ἐπίσης οἱ Ἀνατολισταὶ κατενόησαν τὴν ἐκφραστικὴν ἀξίαν τῶν κλειστῶν μορφῶν τῆς Αἰγυπτιακῆς τέχνης, οἱ δὲ Προϊστορικοὶ² ἐρευνηταὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ Μινωικοῦ ἐξπρессиονισμοῦ (βλ. π.χ. τὸν μεγάλον ὀφθαλμὸν τῆς λεγομένης «Πάρισινης»³). Τοιοῦτοτρόπως πλέον γίνεται κατανοητὴ ὑπὸ τῶν καλλιτεχνικῶν κύκλων καὶ ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία, ἥτις, μὲ τὰ ἔντονα χαρακτηριστικὰ (π.χ. τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς, τὰς μεγάλας ρίνας, ὡς τῆς Θεοτόκου) τὰ ζωηρὰ περιγράμματα, τὰς μετωπικὰς στάσεις τῶν ἁγίων κλπ., ἐκφράζει τὸ βάθος αὐτῆς, ἥτοι τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ ζωηρὰ, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον, χαρακτηριστικὰ, ἐρμηνεύουν ὅλην τὴν ἔντονον ψυχικὴν ζωὴν τῶν εἰκονιζο-

μένων. Ἡ κατὰ μέτωπον στάσις τῶν ἁγίων δηλοῦν πάλιν τὸν ἄμεσον σύνδεσμον μεταξύ τῶν ἱερῶν τούτων προσώπων καὶ τῶν πιστῶν.

Τέχνη ἐκφραστικὴ λοιπὸν βαθυτάτων νοημάτων ἢ ἡμετέρα ἀγιογραφία δὲν ἀπευθύνεται μόνον εἰς τὸ αἰσθημα, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸ πνεῦμα. Δὲν ἐπιδιώκει δηλ. τὴν στιγμιαίαν καὶ παροδικὴν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ τὴν μόνιμον καὶ διαρκῆ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐπενέργειαν, τὴν ἀντίληψιν καὶ βίωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ὑπὸ τῶν πιστῶν. Μία Δυτικὴ εἰκὼν, ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Κυρίου, μάλιστα τοῦ λεγομένου τύπου τοῦ «Ξανθοῦ Ναζωραίου» (sic), μὲ τοὺς ὁμοιόμορφως ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κεφαλῆς κεχωρισμένους καὶ κυματοειδῶς καταπίπτοντας ἐπὶ τῶν ὤμων βοστρύχους, μὲ τοὺς γαλανοὺς ὀφθαλμούς, τὸ ρεμβῶδες ἐκεῖνο ἢ μελαγχολικὸν ὕφος τοῦ ρωμαντισμοῦ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ὅλην τὴν κατὰ φύσιν ἀπόδοσιν τῆς μορφῆς του, ἀπευθύνεται ἴσως, διὰ τῆς ὠραιοπαθείας, εἰς τὸ συναίσθημα ὀρισμένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ τῆς τῆ ἀληθεία-πλαδαρότητος, τῆς ἀτονίας καὶ τῆς ἐλλεί-

Ο ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ

(Πρόσφατος λαμπρὰ τοιχογραφία τοῦ τροῦλλου Ἱ. Ναοῦ ἁγ. Μηνᾶ Ἡρακλείου Κρήτης, ὑπὸ τοῦ ἐξαιρέτου ζωγράφου Στυλιανοῦ Καρατάκη).

1. Mauchair, L' impressionisme, son histoire son esthétique, ses maîtres, Paris 1903, σ. 16 ἔξ. Πρβλ καὶ R. Hamann, Der Impressionismus in Leben und Kunst, 1907.

2. Ἦτοι οἱ ἐρευνηταὶ τῆς Προϊστορίας, (ὡς λ.χ. προϊστορικὸς ἀρχαιολόγος κ.λ.π.)

3. Βλ. N. Piaton, Führer durch das Archäologische Museum von Heraklion, Heraklion 1958, πίν. XII—. Περὶ τῶν ὡς ἄνω προϋποθέσεων στροφῆς εἰς τὸν βυζαντινὸν ἐξπρессиονισμὸν βλ. τὴν πρόσφατον μελέτην ἡμῶν «Νεώτεροι πρόοδοι τῆς Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας», ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας» τ. ΛΑ τεύχ. Α, Ἀθῆναι 1960.

ψεως πάσης εκφραστικῆς δυνάμεως, οὐδόλως συγκινεῖ τοὺς πνευματικῶς ἀπολαύοντας—ἦτοι τοὺς ὑπὸ τὰ εκφραστικὰ σχήματα ἐπιζητοῦντας τὴν συγκλονίζουσαν βαθυτέραν ἰδέαν τῆς εἰκόνας—, ὅπως ἀντιθέτως συμβαίνει μὲ τὰς βυζαντινὰς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ εἰς ἃς ἡ ἀδρότης τῶν χαρακτηριστικῶν (ὡς τὸ μεγαλόφθαλμον καὶ ἑταστικόν) καὶ ἡ ὅλη ρωμαλέα ἐκφρασις ἀποδίδουν, κατὰ τὸν δυνατὸν καλλίτερον τρόπον, τὸ ἡγεμονικὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν πνευματικὴν εὐγένειαν τῆς μορφῆς Του⁴.

Ζωηρότερον φαίνεται τὸ πρᾶγμα, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς εἰκόνας τῆς Σταυρώσεως τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ δυτικὴ δηλ. τέχνη ἐν προκειμένῳ, παριστᾷ τραγικὸν δράμα ἀνθρώπου περιελθόντος εἰς τὴν ὑστάτην τοῦ πάθους ἀγωνίαν. Ἀπευθύνεται τ.ἐ. κυρίως εἰς τὸ συναίσθημα καὶ ἐπιζητεῖ νὰ συγκινήσῃ ἐξαίρουσα τὸν ἀνθρώπινον πόνον. Καὶ ἀγωνίζονται οἱ Δυτικοὶ καλλιτέχναι τίς νὰ ἐπιτύχῃ περισσοτέραν δραματικότητα. Ἀπεικονίζουν ὅθεν ἀνοικτόν, δι' ἐπιθανοὶν σπασμοῦ, τὸ στόμα τοῦ Ἐσταυρωμένου. Περιβάλλον τὴν κεφαλὴν δι' ὑπερμέτρως μεγάλου στεφάνου, οὗτινος τὰς ὀξείας ἀκάνθας ἐμπηγνύουν χαμηλὰ εἰς τὸ μέτωπον. Ἐπιστάζουσι θρόμβους αἵματος εἰς τοὺς ἡμιανοίκτους ἀλλ' ἐσβεσμένους ὀφθαλμούς. Διὰ τῆς εἰκόνας τῆς φρίκης ἐνὸς ἀνθρώπινου πτώματος (cadavre) ἐπιδιώκουσι τὴν δημιουργίαν τῆς—ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τέχνης—«συμπαθείας» (Einfühlung) τοῦ θεατοῦ. Τοιοῦτος εἶναι, μεταξύ πολλῶν ἄλλων, ὁ Ἐσταυρωμένος τοῦ Cranach (1472-1553) ἀποκείμενος εἰς τὴν Πινακοθήκην (Haus der Kunst) τοῦ Μονάχου⁵, τοῦ Fernándeز (1566-1636) ἐν τῷ Μουσείῳ Valladolid⁶, τοῦ Goya (1746-1828) ἐν Μαδρίτη (Prado)⁷ καὶ πρὸ πάντων τοῦ Grünewald (ἀπέθ. τῷ 1530) ἐν τῷ ναφ τοῦ Isenheim⁸, ἐνθα ἡ τραγικότης τοῦ πάσχοντος κορυφοῦται διὰ τοῦ ἐπιθανοῦ σπασμοῦ ἐκδηλουμένου διὰ τῶν προβαλλόντων ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος ὀδόντων καὶ τῆς ἀφριζούσης γλώσσης⁹. Αἱ παραστάσεις αὗται εἶναι ἐξ ἄλλου σύμφωνοι πρὸς τὴν ὑμολογίαν τῆς Δύσεως καὶ μάλιστα τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως, ὁ ὡς ἄνω ἀνυπερβλήτου ρεαλιστικῆς ἀμότητος Ἐσταυρωμένος τοῦ Grünewald ἀνακαλεῖ ἀμέσως εἰς τὴν μνήμην στίχους ὕμνου τοῦ χοροῦ εἰς τὰ «κατὰ Ματθαῖον» Πάθη (Matthäus—Passion) τοῦ Bach:

4. Τοιοῦτους βυζαντινοὺς τύπους Χριστοῦ βλ. ἐν Α. Εὐγχοποπόλου, Κατάλογος τῶν εἰκόνων τοῦ Μουσείου Μπενάκη, Ἀθήναι 1936, πίν. 14 ἀρ. 17, πίν. 15 ἀρ. 19, πίν. 33 ἀρ. 44 καὶ Γ. Σωτηρίου, Ὁδηγὸς τοῦ Βυζαντ. Μουσείου, Ἀθήναι 1956, πίν. XVI, XVII, XX καὶ σελ. 23.

5. Βλ. προχ. H. Lützel, Εἰκόνας τοῦ Αὐτρωτοῦ, Freiburg 1944, πίν. 15.

6. Ἐνθ. ἀν. πίν. 23.

7. Ἐνθ. ἀν. πίν. 14.

8. Ἡ σταυρώσις προέρχεται ἐκ τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο πολυπύχων τοῦ βωμοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Isenheim. Βλ. ἐξ ἄλλου προχείρως καὶ H. Möhle, Das Antlitz Jesu Christi im Wandel der Zeit, σελ. 19-21.

9. «Die weissen Lippen sind im Todesschrei erstarrt und lassen Zähne und Zunge sichtbar werden». Ὁμολογεῖται δὲ ὅτι παρίσταται ὁ πάσχων ἄνθρωπος: «Es bleibt alles im Raum des Menschlichen; die Knechtsgestalt h ö c h s t s c h i m p f i e r e t, ohne Heiligenschein...», ἐνθ. ἀν. σ. 20.

«O Haupt voll Blut und Wunden,
voll Schmerz und voller Hohn!
O Haupt, zu Spott gebunden
mit einer Dornenkron!...¹⁰».

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω Ἐσταυρωμένους τῆς Δυτικῆς τέχνης, εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν οἱ ἀγιογράφοι μὴ ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ συναίσθημα, ἀλλ' εἰς τὴν ὅλην ψυχὴν τῶν πιστῶν, δημιουργοῦν τὰς εἰκόνας τῆς Σταυρώσεως, εἰς ἃς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου πρυτανεύει τὸ βασιλικὸν μέγα-λῆον (τὸ μεγαλεῖον τοῦ συγκρατημένου πάθους), ἡ ἡρεμία καὶ ἡ γαλήνη, ἐκφράζεται τ.ἐ. δι' αὐτῶν ἀντι τῆς ὀδύνης τοῦ μαρτυρίου τὸ ὑψηλὸν θεολογικὸν νόημα τῆς τετελειωμένης ἐν τῷ σταυρῷ Θεοσίας, ὅπερ συνετυκνῶθη ἐν τῇ λέξει «Τετέλεσται...». Οὕτως, ἐν ᾧ ὁ Δυτικὸς ζωγράφος ἀπευθυνόμενος εἰς τὸ αἶσθημα παριστᾷ ἀνθρώπινον δράμα, ὁ Ὀρθόδοξος ἀγιογράφος, ἀπευθυνόμενος κυρίως εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκφράζει «τὴν ἐν σταυρῷ θεῖαν κένωσιν» τοῦ Θεανθρώπου. Τούτου ἕνεκα οὔτε συσπάσεις τοῦ στόματος ὑπάρχουν ἐνταῦθα, οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ ἀποσβέννυνται, οὔτε στέφανος περιτίθεται. Ἡ ἡρεμία κλίσσις τῆς κεφαλῆς καὶ οἱ κεκλεισμένοι ὀφθαλμοὶ¹¹ εἶναι στοιχεῖα ἀρκετὰ διὰ τὴν μεγάλην τέχνην. Διότι μόνον τέχνη στερουμένη περιεχομένου καὶ εκφραστικῆς δυνάμεως καταφεύγει εἰς ἐξωτερικὰ καὶ δευτερεύοντα στοιχεῖα, ἵνα δι' αὐτῶν ἐντυπωσιάσῃ καὶ ἐπιβληθῇ. Τέχνη ὅμως ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ ἐκφράσῃ τὸ βάθος ἀποφεύγει τὰ ἐπιφανειακὰ στοιχεῖα (καὶ ἐὰν πολλάκις ταῦτα ἔχουν ἱστορικὸν χαρακτήρα) ἵνα μὴ, δι' αὐτῶν, ἀλλοιωθῇ ἡ οὐσία τῆς. Τοιαύτης τέχνης ἐξαιρετὰ ἔργα εἶναι, μεταξύ πλείστων ἄλλων, καὶ ἡ Σταυρώσις τοῦ Δαφνίου (11ος αἰών)¹², τοῦ Ὁσίου Λουκά Λεβαδείας (ὁμοίως 11ος)¹³, ἡ τῆς λειψανοθήκης τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος (15ος αἰ.) τῆς ἀποκειμένης εἰς τὴν Accademia Βενετίας¹⁴, ἡ τῆς Λαύρας τοῦ ἁγ. Ὁρους (1535), ἔργον τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητός¹⁵, ἡ τοῦ Μουσείου Ζακύνθου (τέλους 16ου αἰ.) ἔργον τοῦ Μιχ. Δαμασκηνοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν¹⁶.

10. Matthäus—Passion, Textbuch, Breitkopf καὶ Härtel, Wiesbaden, σελ. 13.

11. Σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τὴν ὀρθόδ. τέχνην, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καμυλοῦται, μάλιστα δὲ ἐπι περισσοτέρον κατὰ τοὺς παλαιολογικοὺς χρόνους, διὰ νὰ δοθῇ ἡ ἐντύπωσις τοῦ νεκροῦ τοιοῦτου, ὅστις κάμπτεται ὑπὸ τοῦ βάρους του.

12. Millet, Le monastère de Daphni, Paris 1899, πίν. XVI.

13. E. Diez—O. Demus, Byzantine Mosaics in Greece, Hosios Lucas καὶ Daphni, Cambridge, Massachusetts 1931, εἰκ. 99 κ. ἐξ.

14. Millet, Recherches sur l'Iconographie de l'Évangile, Paris 1916 εἰκ. 478. Πρβλ. καὶ Lazaref, Ἱστορία τῆς βυζαντ. ζωγραφικῆς (ρωσ.) Μόσχα 1948, τόμ. II πίν. 350.

15. Millet, Monuments de l'Athos, I, Les peintures, Paris 1927, πίν. 129,2.

16. Σωτηρίου, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 30 καὶ πίν. XXIIIα.: Πρβλ. καὶ τὴν ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 169 Σταυρώσιν, τοῦ 14ου αἰ., ἐνθ' ἀν. σ. 17, πίν. XIX. Ἐξαίρετους Σταυρώσεις—πλὴν τῶν γνωστῶν τοῦ ἁγ. Ὁρους (Millet, ἐνθ' ἀν., πίν. 12,3, πίν., 69,2 πίν. 83,2 πίν. 129,2 κλπ.)—εἰς τοιχογραφίας,

Ἄλλ' ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ τέχνῃ, οὐ μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου διατηρεῖ ἐν τῷ θανάτῳ τὴν ὑψηλὴν εὐγένειαν, ἀλλὰ καὶ ἡ παρά τῷ σταυρῷ μήτηρ Αὐτοῦ καὶ ὁ μαθητὴς Ἰωάννης παρίστανται ἐν συγκρατημένῃ θλίψει. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸν Γεώργιον Νικομηδείας (9ος αἰών) ἢ Θεοτόκος «τῷ πάθει κοσμίως καὶ οὐκ ἀγενῶς προσωμίλει»¹⁷. Ἄλλὰ καὶ ὅταν βραδύτερον θά πλουτισθοῦν αἱ σχετικαὶ παραστάσεις καὶ θά εἰσαχθῇ τὸ ρεαλιστικὸν θέμα¹⁸ τῆς ὑπὸ τῆς θλίψεως ἠττωμένης, θρηνοῦσης, τὴν κόμην τιλλούσης καὶ τέλος λιποθυμούσης παρά τῷ σταυρῷ Θεομήτορος¹⁹, τοῦτο θά ἔχη καθαρῶς ἀφηγηματικὸν χαρακτήρα καὶ καίτοι θά ἐκφράζεται διὰ συσπάσεως τῶν ὀφρύων τῆς, ἢ δι' ὑψώσεως τῆς χειρὸς εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς, ἢ τέλος διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ σώματός τῆς ὑπὸ τῶν παρ' αὐτῇ μυροφόρων, ὅμως δὲν θά φθάσῃ εἰς τεχνοτροπικὰς ὑπερβολὰς ἀλλοιούσας τὴν ὀλην θεῖαν ἀτυοσφαιραν τῆς εἰκόνας. Αἱ παραστάσεις αὗται, ἀνήκουσαι κυρίως εἰς τὴν ρεαλιστικὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, ἐν τῷ ὅλῳ πλαισίῳ τῶν σχετικῶν εἰκόνων θεωρούμεναι, δὲν ἔχουν τὸν χαρακτήρα δουλικῆς μιμήσεως τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, —δηλ. ἀναπαραστάσεως τῶν γεγονότων ὡς τρόπον ἐδίδαξεν ἡ Ἀναγέννησις—, διότι οἱ ζωγράφοι κατάρθρωσαν τὸν ρεαλισμὸν αὐτῶν (φαινόμενον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως καὶ φιλολογίας καθόλου²⁰) ὅπως νὰ ἐξευγενίσουν καὶ νὰ ὑποτάξουν εἰς τὸ γενικώτερον ὑπερβατικὸν κλίμα τῶν συνθεσῶν των, ὅπερ ἐν πᾶσι κυριαρχεῖ καὶ θέτει τὴν σφραγίδα του, ὅπως θά ἴδωμεν εἰδικώτερον ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Ὅ,τι ἰσχύει διὰ τὰς παραστάσεις τῆς Σταυρώσεως, μεταξὺ Δυτικῆς καὶ Ὀρθοδόξου τέχνης, ἰσχύει καὶ διὰ τὰς τῆς Ἀναστάσεως. Κατὰ τὸν ἐντυπωσιακὸν λατινικὸν τύπον, ὅστις δημιουργεῖται τὸν 11ον αἰῶνα εἰς τὴν Δύσιν²¹ καὶ γίνεται γνωστὸς διὰ τοῦ Giotto, ὁ Κύριος, κρατῶν τὴν σημαίαν τῆς νίκης, ἐκτινάσσεται, δι' ἄλματος ζωροῦ, ἐκ λαρνακοειδοῦς τάφου, οὐτινος τὴν καλυπτῆριον πλάκα αἶρει ἄγγελος, προφανῶς διὰ νὰ ἐξέλθῃ Οὗτος, κατὰ γῆς δὲ ἱστορεῖται ἢ κουςτωδία. Ἀναμφιβόλως διὰ τοῦ τύπου τούτου ἐπι-

τοῦ 14ου-16ου αἰ., βλ. ἐν Κ. Καλοκύρη, Αἱ βυζαντιναὶ τοιχογραφίαι τῆς Κρήτης, Ἀθήναι 1957, πίν. XIV, XV, XVI, XVII.

17. Migne, P.G. τ. 100, στ. 1485 D. Βλ. σχετικῶς τὴν ὑπεροχὴν Σταυρώσεων τοῦ Δαφνίου.

18. Περὶ τοῦ ρεαλισμοῦ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ τέχνῃ βλ. τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

19. Τοῦς λόγους βλ. ἐν Κ. Καλοκύρη, ἐνθ' ἄν., σελ. 72 σημ. 1.

20. Ἐν ἀντιθέσει π.χ. πρὸς τὴν Θεοτόκον τοῦ Γεωργίου Νικομηδείας, ἥτις τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ υἱοῦ τῆς «θερμοτάτοις μὲν κατέλουε δάκρυσι» ὅμως «πρᾶξι φωνῆ καὶ συμπαθησάτοις προσφθέγγετο ῥήμασιν...» (Migne P.G. 100, σ. 1488), ἢ Θεομήτορος τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως (Migne P.G. τ. 132, στ. 597 C) καὶ τοῦ ὕμνογράφου τῆς Μ. Πικραυεῖς, παρισταμένη τῷ σταυρῷ «ἀνέκραξε γοερώς... ὀδυρομένη μητρῶα σπλάγχνα... παρειὰς σὺν θριξὶ καταξαίουσα... καὶ τὸ στήθος τύπτουσα» (Τριφίδιον, ἐκδ. Βενετίας 1894, σελ. 395).

21. H. Schrade, Ikonographie der christlichen Kunst, I, Die Auferstehung Christi, Berlin—Leipzig 1932, σ. 43 ἐξ.

διώκεται ἡ ζωηρὰ ἐντύπωσις ἐκ τῆς θέας τοῦ Σωτῆρος καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέρχεται τοῦ τάφου, ἐνῶ κάτω κεῖνται «οἱ τηροῦντες», γενόμενοι «ὡσεὶ νεκροὶ» ἀπὸ τοῦ φόβου. Κατὰ τὸν βυζαντινὸν ὅμως τύπον ἢ Ἀνάστασις, ἤδη ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος²², εἰκονίζεται κυρίως διὰ τῆς εἰς «Ἄδου Καθόδου» τοῦ Χριστοῦ. Ὁ εἰκονογραφικὸς οὗτος τύπος παριστᾷ τὸν Κύριον ἐν τῷ ἄδῃ, ἐντὸς ἀκτινοβουλοῦσης δόξης²³, πατοῦντα τὰς συντριβείσας πύλας αὐτοῦ, φέροντα εἰς τὴν ἀριστερὰν τὸν σταυρὸν τῆς Ἀναστάσεως διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἐγείροντα ἐκ σαρκοφάγου τὸν Ἀδάμ, σύμβολον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πολλάκις κάτωθεν τῶν συντετριμμένων πυλῶν φαίνεται ἐξηλωμένος καὶ ἀλύσει δεδεμένος, ὡς γέρων δὲ προσωποποιημένος, ὁ θάνατος, ὃν «θανάτῳ πατήσας» ὁ Σωτῆρ, «ἀνέστη»²⁴. Ὅπισθεν τοῦ πρωτοπλάστου εἰκονίζεται ἡ Εὐα, ὁ Ἄβελ, ὁ Πρόδρομος κ.ἄ. ἐνῶ εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν οἱ Δαυὶδ, Σολομῶν καὶ λοιποὶ βασιλεῖς καὶ δίκαιοι τῆς Π. Διαθήκης²⁵.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λατινικὸν τύπον ὁ βυζαντινὸς ἐκφράζει βαθύτατον πνευματικὸν περιεχόμενον. Ἀποδίδει κατ' ἀνυπέβλητον τρόπον, ὅλον τὸ ὑψηλὸν νόημα τοῦ νικητοῦ Ἰγνου τοῦ Πάσχα: «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος...». Δι' αὐτοῦ δηλοῦται ἢ διὰ τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδῃν κατατρόπως τοῦ «τὸ κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου, τούτεστιν τοῦ διαβόλου» (Ἐβρ. 2,14) καὶ ἢ διὰ τῆς Ἀναστάσεώς Του ἀπελευθέρωσης καὶ ἀνάστασις τὸ μὲν τῶν ἀπ' αἰῶνος τεθνεώτων, τὸ δὲ ἢ ἀπολύτρωσις ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους—τοῦ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ διαπορευομένου—οὗ σύμβολον ὁ προπάτωρ Ἀδάμ²⁶. Ἐκφράζει λοιπὸν ὁ Ὀρθόδοξος τύπος τὴν σὺν τῇ Ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν λύτρωσιν²⁷, ἥτοι τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, τὸ ὅλοκληρωθὲν διὰ τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου καὶ διὰ τῆς ἀκολουθησάσης τὴν κατὰ

22. Πρβλ. Κ. Καλοκύρη, ἐνθ' ἄν., σελ. 75 σημ. 9. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τύπου, πλὴν τῆς ἐκ Παλαιστίνης παραδόσεως, συνέβαλον, ἢ Ἐκκλησι. Γραμματεία, ὡς ὁ Ἐπιφάνιος Κύρου (βλ. Ἀγαρωτῆς, Migne, P.G. 43,77, κατὰ Αἰρέσεων, ἀπόθ. 41,276) τὰ Ἀπόκρυφα (Tischendorf, Εὐαγγελ. Νικοδήμου, σ. 328 κελ.) καὶ ἡ ὕμνογραφία (βλ. Τριφίδιον, Βενετίας 1897, σ. 413 κελ. «Σήμερον ὁ ἄδης στένων βοᾷ. ἐλθὼν γὰρ ἐπ' ἐμὲ (ὁ Χριστὸς) τὸ κράτος μου ἔλυσε, πύλας χαλκᾶς συνέτριψε...»).

23. Κατὰ τὰ Ἀπόκρυφα, ἐνθ' ἄν. σ. 328 αἰεσίθληθεν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης... καὶ πάντα τὰ σκοτεινὰ τοῦ ἄδου ἐφωτίσθησαν». Καὶ κατὰ τὸν ἐπίσκοπον Καρῶν Θεόδωρον Ἀβουκάρᾶν (8ος αἰών) ἡ ψυχὴ τοῦ Σωτῆρος «γυμνῆ ταῖς ἐν σκότει ψυχᾶς ἐνδημήσασα, καὶ τὸ φῶς αὐταῖς τὸ τῆς θεότητος ἀπαστράψασα...» Migne P.G. 97, 1496. Πρβλ. καὶ Νικηφόρον Κάλλιστον, αὐτόθι P.G. 145, 724-725.

24. Περὶ τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ἀπόψεως δογματικῆς, βλ. τὴν ἔξοχον (καὶ ἀληθῶς «κλασικὴν») ἐξ ὀρθοδόξου πλευρᾶς) μελέτην τοῦ καθηγ. κ. Γ. Καρμίρη. Ἡ εἰς Ἄδου Καθόδος τοῦ Χριστοῦ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, Ἀθήναι 1939.

25. Πρβλ. καὶ Γ. Σωτηρίου, «Ἀνάπλασις», 46, 1933, 115-6.

26. Πρβλ. τὸν ὕμνον (ἐσπερ. β' ἤχου) «...τὸν Ἀδάμ παγενῆ ἀναστήσας ὡς φιλόανθρωπος».

27. Πρβλ. καὶ ἐκ τῆς ὕμνολογίας «τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἡλευθέρωσας, ἀφθαρσίαν δωρούμενος τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει...»

τοῦ Ἄδου νίκη, Ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀποτελεῖ, ὡς ὁ λατινικός (ἔξοδος ἐκ τοῦ τάφου) τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρατοῦ μόνον κόσμου ἐκδήλωσιν αὐτῆς ταύτης τῆς χρονικῆς στιγμῆς τοῦ γεγονότος τῆς ἐκ τοῦ μνήματος ἐγέρσεως²⁸. Ὡς τοιοῦτος, ὁ βυζαντινὸς τύπος κατέστη λίαν προσφιλές, διὸ παρίσταται ὡς «Ἄναστασις» καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν Ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453).

Ὁ Δυτικὸς τύπος τοῦ ἐκ τοῦ τάφου ἐκπηδῶντος Χριστοῦ ἐπεβλήθη κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν (ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος²⁹), ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Δύσεως καὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον εἰκονογραφίαν, σχεδὸν ὡς ἐπικρατούσα εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως, ἐνῶ κατ' οὐσίαν εἶναι τύπος οὐ μόνον ἀντιπαροδοσιακός, ἀλλὰ καὶ ἀντροθόδοξος. Διότι παριστᾷ τὸν Σωτῆρα ἐγειρόμενον τοῦ τάφου κατόπιν τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποκλίσεως τοῦ λίθου ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου. Ἄλλ' ἡ ἀποκύλις τοῦ λίθου (ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ Μνημείου), ἣν ἀναφέρουσιν, ὡς γνωστὸν, πάντες οἱ εὐαγγελισταὶ (Ματθ. κη' 2, Μαρκ. ιστ' 4, κδ' 2, Ἰω. κ' 2) δὲν ἐγένετο ἴνα, οὕτως εἰπεῖν, δυνηθῆ ὁ Παντοδύναμος Κύριος νὰ ἐξέλθῃ τοῦ τάφου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἴδωσι τὸ κενὸν μνημεῖον καὶ διαπιστώσωσι τὴν Ἀνάστασιν αἱ Μυροφόροι καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Κατὰ τὴν πίστιν τῆς Ὀρθοδοξίας ὁ Κύριος ἀνέστη κλεισμένου ὄντος τοῦ μνήματος, «θεοπρεπεῖ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ»³⁰, διότι, ἐξ ἄλλου, «οὐδὲ κλεισμένον ἦν τι τῷ ποιητῆ»³¹, ὅπως πρὸς τοὺς χαρακτηριστικῶς ὑπενθυμίζουσι καὶ οἱ ὕμνωδοί: «Κύριε, ὡς περ ἐξῆλθες ἐσφραγισμένου τοῦ τάφου, οὕτως εἰσῆλθες καὶ τῶν θυρῶν κλεισμένων πρὸς τοὺς μαθητάς σου»³² καὶ «ἐσφραγισμένου τοῦ μνήματος ἡ ζωὴ ἐκ τάφου ἀνέτειλας Χριστὸ ὁ Θεός...»³³ καὶ ὅπως, τέλος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς σημειοῖ εἰς τὴν στίχον τοῦ Κανόνος τοῦ Πάσχα: «Φυλάξας τὰ σήματα τῶν (δηλ. τοῦ τάφου) σφραγίδων, Χριστὸς, ἐξηγέρθη τοῦ τάφου, ὁ τὰς κλεῖς τῆς Παρθένου μὴ λυμηνάμενος ἐν τῷ τόκῳ σου»³⁴.

Εὐχῆς ἔργον λοιπὸν θὰ ἦτο, ἐὰν ὁ τύπος οὗτος τῶν Δυτικῶν, ὡς ἀνιστόρητος, ἀπλῶς ἐντυπωσιακὸς ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικῶς ἀντροθόδοξος, ἐγκατελείπετο,

ἐπανήρχετο δὲ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν τύπον τῆς σεβασμίας αὐτῆς παραδόσεως, ἦτοι τὸν τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου. Παραχωρήσεις εἰς βάρος τῆς ὀρθόδοξου λατρευτικῆς Παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδοξίας οὐδ' ὅλως εἶναι ἐπιτρεπταί. Καὶ δύνανται μὲν ἴσως, κύκλοι ἐξωεκκλησιαστικοὶ καὶ ἐξωθεολογικοί, νὰ ἀρέσκωνται εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν συγκρητισμὸν τῶν μορφῶν καὶ τῶν θεμάτων καὶ νὰ θεωροῦν τοῦτον νόμιμον εἰς τὴν τέχνην καὶ ἐπιτρεπτόν, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, μὴ ἀποτελοῦσα Μουσεῖον ἢ Πινακοθήκην, εἰς ἃ γίνεται δεκτὴ ἡ ἑτερογένεια καὶ ἡ ἑτερομορφία τῶν ἔργων, οὐδὼς οὐδαμῶς πρέπει νὰ δέχεται ὅτι ἀντίκειται πρὸς τὴν αὐστηρῶς, τῆ οὐσία, ὁμοιογενῆ καὶ ὁμοιόμορφον παράδοσιν τῆς ἁγίας Ὀρθοδοξίας τῆς Παραστάσεως, ἐν προκειμένῳ, λαμπραὶ τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου, ὡς ἡ τοῦ Δαφνίου, ἡ τοῦ Ὁσίου Λουκά, αἱ τῶν ψηφιδωτῶν καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν Παλαιολογείων χρόνων (ὡς λ.χ. ἡ τῶν ἁγ. Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ἐσχάτως ἀποκαλυφθεῖσα, ὑπὸ τοῦ Ἀμερικαν. Ἰνστιτούτου, εἰς τὴν Μοῆν τῆς Χώρας—Καχρίε Γτζαμί—Κωνσταντινουπόλεως), τῶν μονῶν καὶ πολλῶν, ἐν αὐταῖς καὶ ἐν συλλογαῖς, φορητῶν εἰκόνων, —δύνανται νὰ ἀποτελέσουν πρότυπα ἐμπνεύσεως τῶν ὀρθόδοξων ἀγιογράφων, οἵτινες, ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν φροντίδα τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐργαζόμενοι, θὰ ἐπιβάλλουν τὸν τύπον τοῦτον, ὅστις ἀποτελεῖ μίαν τῶν θεμελιωδεστέρων δογματικῶν—καλλιτεχνικῶν συνθέσεων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ τέχνη τῆς Ὀρθόδοξου ἀγιογραφίας, τέχνη τοῦ βάθους.

(Συνεχίζεται) ΚΩΝΣΤ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ

Ἐντεταλμένος Ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«Φιλότιμος ὢν ὁ Δεσπότης δέχεται τὸν ἔσχατον καθάπερ καὶ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἐνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκεῖνῳ δίδωσι καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ».

(Ἀπὸ τὸν Κατηχητικὸν Λόγον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα).

Συνεχιζομένης τῆς ἐκδόσεως
τῶν Λειτουργικῶν Βιβλίων
τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας
ὑπὸ τῆς
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

κυκλοφοροῦν ἡδη:

1) Τὸ ΤΡΙΩΔΙΟΝ

2) Τὸ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ καὶ

3) Τὸ ΜΗΝΑΙΟΝ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.

Ἐκδοσις καλλιτεχνικὴ καὶ πολυτελής,
δίχρωμος, ἐπὶ ἀρίστου χάρτου, εἰς μέγα
σχῆμα, χρυσοδερματόδετος.

Τιμῶνται: Πεντηκοστάριον Δρ. 100.

Τριώδιον » 150.

Μηναῖον Σεπτεμβρίου » 80.

28. Διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρατοῦ κόσμου ἐκδήλωσιν αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως, ἦτοι τὴν ἐπὶ τὸ ἐμπειρικώτερον ἀπεικόνισιν αὐτοῦ, ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία ἔχει τὸν τύπον τῶν Μυροφόρων παρὰ τῷ τάφῳ, ἐφ' οὗ κἀθηται ὁ «ἐξαστράπτων ἄγγελος» (Ὁ Λίθος).

29. Τὸ παλαιότερον παράδειγμα τοιαύτης εἰκόνος τῆς Ἀναστάσεως, μὲ τὸν Χριστὸν ἐξερχόμενον λαρνακοειδοῦς τάφου, ἔχομεν εἰς τὴν εἰς τὸ Βυζαντ. Μουσεῖον ἀποκειμένην εἰκόνα τοῦ Ἡ. Μόσκου τοῦ 1657. βλ. Γ. Σωτηρίου Ὁδηγὸς βυζ. Μουσεῖου, ἐκδ. β' σελ. 88 Νο 273. Ἐνδιαφέρον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὀλίγα ἔτη ἀργότερον (κατὰ τὸ 1670) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν διὰ τῆς εἰκόνας τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου, τῆς φυλασσομένης εἰς τὸ Μουσεῖον Μπενάκη. βλ. Εὐγγελοπούλου. Κατάλογος, σελ. 37, πίν. 23.

30. Κύριλλος Ἀλεξανδρσίας, Migne P. G. 76, 1165.

31. Μέγας Ἀθανάσιος. Migne P.G. 25, 140.

32. Πεντηκοστάριον, ἐκδ. Βενετ. σελ. 130.

33. Αὐτόθι σελ. 23.

34. Αὐτόθι, σελ. 3.

ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ ἢ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ * (ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΟΜΙΛΗΤΙΚΗΝ ἢ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἐννοια, σκοπὸς καὶ ἀναγκαιότης τοῦ λειτουργικοῦ ἢ μυσταγωγικοῦ κηρύγματος.

1. Τὸ ὀρθόδοξον λειτουργικὸν ἢ μυσταγωγικὸν κηρύγμα δὲν εἶναι μία τυχαία ἢ περιστατικὴ ἢ ἔστω συνήθης καὶ «ἐπιθυμητὴ σφόδρα»¹ μορφή τοῦ καθ' ὅλου ὀρθοδόξου κηρύγματος, ἀλλ' εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ γνησίως ὀρθόδοξον κηρύγμα ἐν τῇ οὐσιωδестаτῇ ὑφῆ καὶ ἐκφάνσει αὐτοῦ, δοθέντος, ὅτι πάντοτε τοῦτο—οἰοδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ ἀναπτυσσόμενον ὑπ' αὐτοῦ θέμα—, πρέπει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως νὰ συνδυάζεται μετὰ τῆς καθ' ὅλου λατρείας καὶ τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας μας². Ἡ ἐμψυχούσα οἰοδήποτε κηρύγμα ἐντελέχεια καὶ ζωτικὴ δύναμις, ὡς καὶ ἡ περιβάλλουσα αὐτὸ θεία καὶ οὐράνια ἀτμόσφαιρα δέον νὰ ἀπορρέωσι καὶ νὰ ἀντλώνται ἐκ τῆς ὀρθοδόξου λειτουργικῆς ζωῆς³. Τὸ ὀρθόδοξον κηρύγμα, ὀντολογικῶς ἢ δεοντολογικῶς θεωρούμενον, εἶναι λειτουργικόν, διότι δημιουργεῖ ἢ δέον νὰ δημιουργῆ ζῶντα μέλη τῆς ἀποτελούσης τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίας, ἀφυπνίζον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀκροατῶν διὰ τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν, ὑποβοηθοῦν τὴν κατανόησιν τῶν ἐν αὐτῇ λεγαμένων καὶ τελουμένων καὶ συμβαλλόμενον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν οἰκείωσιν τῶν δι' αὐτῆς παρεχομένων δωρεῶν τῆς Θείας Χάριτος δι' ἐνεργοῦ συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὸν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἐκκλησίας συνεχιζόμενον μυστικὸν βίον τοῦ Χριστοῦ⁴.

Ὅθεν ὁ γενικὸς σκοπὸς τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος, ὡς καὶ ὁ τοῦ καθ' ὅλου ὀρθοδόξου μορφωτικοῦ ἔργου, εἶναι ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου τόσοσιν διὰ τὴν λειτουργίαν, τ. ἔ. διὰ τὴν ἐνεργὸν καὶ ἐνσυνειδητὸν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν καθ' ὅλου λειτουργικὴν ζωὴν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅσον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 134. Εἶχε δημοσιευθῆ ἡ ἀρχὴ τῆς παρούσης μελέτης εἰς τὴν «Ἐκκλησιολογία», ὅταν ἐκυκλοφόρησε τὸ περ. «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα», ἐνθα ὑπῆρχεν ἡ μελέτη τοῦ Κωνστ. Κούρκουλα, «Τὸ λειτουργικὸν κηρύγμα ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ». Ὅθεν δὲν ἐμνημονεύσαμεν αὐτὴν εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον τῆς «Ἐκκλησιολογίας» ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς μελέτης μας, διότι τὸ τεύχος αὐτὸ τοῦ «Ἐκκλ. Βῆματος» (Ἰανουαρίου—Φεβρουαρίου) ἐκυκλοφόρησε μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ τεύχους τῆς «Ἐκκλησιολογίας» τῆς 1ης Ἀπριλίου.

1. Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα, Ὁμιλητικὴ ἢ Ἱστορία καὶ θεωρία τοῦ κηρύγματος, Ἀθήναι 1950, σελ. 207.

2. «Τὸ κηρύγμα δὲν εἶναι παραρτηματικὸν τι καὶ δευτερεύον ἐν τῇ θεῖᾳ λατρείᾳ... Ἄλλ' εἶναι μέρος οὐσιώδες, ἔχον τὴν ἰδιαιτέραν του καὶ αὐτὸ χρησιμότητα καὶ συντεῖνον δι' ὅλους ἐξειδικασμένου τρόπου πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ὅλης λειτουργικῆς ὀρχήστρας» (Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ἔκδοσις β' Ἀθήναι 1958, σελ. 355). Πρβλ. Γεωργ. Δελέγκας, ἐνθ' ἄνωτ.

3. Εὐαγγ. Θεοδώρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 9.

4. Ἐνθ' ἄνωτ. — Εὐαγγ. Θεοδώρου, Ἡ λειτουργικὴ μόρφωσις..., σελ. 36.

καὶ ἐκ τῆς λειτουργίας, τ. ἔ. διὰ τῆς χρήσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ θησαυρῶν τῆς λατρείας⁵. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀρθόδοξος λατρεία καὶ λειτουργικὴ ζωὴ ἀποτελεῖ τόσοσιν τὸ ποιητικόν, ὅσον καὶ τὸ τελικόν ἀίτιον παντὸς ὀρθοδόξου κηρύγματος, ὡς καὶ πάσης ἐτέρας ἐκφάνσεως τοῦ ἔργου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

2. Ἡ ἐννοια αὕτη καὶ ὁ γενικὸς οὗτος σκοπὸς τοῦ ὀρθοδόξου λειτουργικοῦ κηρύγματος καθιστῶσιν εὐχερῆ καὶ τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀναγκαιότητος αὐτοῦ, ἀπορρεούσης ἐνθεν μὲν οὐσιαστικῶς ἐκ τοῦ νοήματος, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πλοῦτου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, ἐτέρωθεν δὲ ἱστορικῶς ἐκ τοῦ στενωτάτου διὰ τῶν αἰώνων συνδέσμου τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος μετὰ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας.

α') Ὅσον ἀφορᾷ ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἐκ τοῦ νοήματος καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς καθ' ὅλου χριστιανικῆς λατρείας ἀπορρέουσαν ἀναγκαιότητα τοῦ λειτουργικοῦ ἢ μυσταγωγικοῦ κηρύγματος, χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περὶ αὐτῆς μαρτυρία καὶ αὐτῶν τῶν ἐτεροδόξων, ὅτινες ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς καθ' ὅλου ἀναπτυσσομένης παρ' αὐτοῖς λειτουργικῆς κινήσεως⁶ προβάλλουσι τὴν ἀνάγκην τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος («liturgische Predigt», «liturgical preaching»)⁷. Ἀξίον μάλιστα ἰδιαίτερας ἐξάρσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς προτεσταντικὰς ἢ προτεσταντιζούσας ὁμολογίας τονίζουσι, ὅτι τὸ κηρύγμα δὲν πρέπει νὰ ἐκφυλίζεται εἰς μίαν νοησιαρχικὴν ἐκδήλωσιν (intellectualism), ἀποβλέπουσαν ἀπλῶς εἰς τὸν διὰ νέων γνώσεων πλουτισμὸν τῆς διανοίας τῶν ἀκροατῶν,

5. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 6.

6. Περ' τῆς λειτουργικῆς κινήσεως τῶν ἑτεροδόξων ἰδέ, πρὸς τοὺς ἄλλους, τὰ ἐξῆς: Π. Τρεμπέλα, Ἡ ρωμαϊκὴ λειτουργικὴ κίνησις καὶ ἡ προῆξις τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Ἀθήναις 1949. — Jahrbuch für Liturgiewissenschaft, τόμοι 1—15 (ἔτος 1921 ἔξ.). — Archiv für Liturgiewissenschaft, ἔτος 1950 ἔξ. — Dom L. Beauduin, La piété de l'Église, Löwen 1914. — W. Trapp, Vorgeschichte und Ursprung der liturgischen Bewegung, 1940. — Dom O. Rousseau, Histoire du mouvement liturgique, Paris 1945. — Th. Bogler, Liturgische Erneuerung in aller Welt, 1950. Joh. Wagner, Liturgische Bewegung ἐν Lexikon der Pädagogik, 3ο τόμος, Freiburg 1954, στ. 352—355.

7. Πρβλ. τὰ ἐξῆς: H. Hoffmann, Die Liturgie in der Predigt in Die Seelsorge 1 (1923) σ. 240—245. Fr. Schubert, Die liturgische Predigt ἐν περ. Theologie und Glaube 15 (1923) σ. 175—184. G. Mensching, Zum Verhältnis von Kultus und Predigt ἐν Monatsschrift für Gottesdienst und Kirchliche Kunst 30 (1925) σ. 9—11. Fr. Schubert, Das Kirchenjahr auf der Kanzel, Breslau 1925. — I. Herwegen, Liturgie und Predigt ἐν περ. Kirche und Kanzel (1927) σ. 281—292. H. Schlier, Die Verkündigung im Gottesdienst der Kirche, Köln 1953. — Leonard Fendt, Die Bedeutung der Liturgie für die Persönlichkeit und Arbeit des Predigers, Göttingen 1930. Reginald H. Fuller, What is Liturgical Preaching?, London 1957.

ούτε εις ένα μονομερή «ἠθικισμόν» (moralismus), ἀφ' ὧντα εις ἔνδοξοσκομικούς ἠθικούς σκοπούς, οὔτε εις μίαν ἄκρατον καλλιέργειαν τοῦ συναισθήματος (emotionalismus), δημιουργοῦσαν ἀτιμόσφαιραν πνευματικῆς ἐξάψευας, διότι καὶ εις τὰς τρεῖς ταύτας περιπτώσεις τὸ κήρυγμα δὲν δύναται νὰ «οἰκοδομήσῃ» τὴν Ἐκκλησίαν, ἅτε διεπόμενον ὑπὸ ἀτομοκρατικοῦ πνεύματος, ἐγκαταλείπον τὸν ἄκρατον εἰς πνευματικὴν ἀπομόνωσιν καὶ οὐδόλως ὀδηγοῦν αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν⁸. Ἀντιθέτως τονίζεται ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν τούτων, ὅτι λίαν ἐπιθυμητὸν εἶναι τὸ «λειτουργικὸν κήρυγμα»⁹, διότι τοῦτο, κατ' αὐτούς, ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν παρὰ τοῖς ἄκραταῖς ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως, ὅτι οὗτοι δὲν ζοῦν πνευματικῶς μεμονωμένοι καὶ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀποτελοῦν μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἰδρύθη διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Τὸ κήρυγμα δέον πρὸ πάντων νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἡ μεταξὺ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας γέφυρα. Ὡς παρατήρησεν ὁ Karl Barth, «τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον σχηματίζουν ἐκεῖνο, ὅπερ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὰ φυσικὰ ὅρια τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν κυρίαν τέλεσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἐκκλησιαστικῷ ἔτει, εἰς τὴν μεγάλην Πασχάλιον Εὐχαριστίαν, ἥτις ἦτο ὁ κανὼν διὰ πάσας τὰς ἄλλας, ἡ κυρία λειτουργικὴ πράξις εἶχεν ὡς ἀφετηρίαν τὸ Βάπτισμα τῶν Κατηχομένων καὶ ἐκορυפוῦτο εἰς τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον»¹⁰. «Ὅθεν τὸ λειτουργικὸν κήρυγμα ἀφ' ἑνὸς θὰ ἐπαναφέρῃ νοερώς τοὺς ἄκρατάς εἰς τὸ Βάπτισμα διὰ τῆς ὑπομνήσεως, ὅτι οὗτοι ἐγένοντο δι' αὐτοῦ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ὀδηγῇ αὐτοὺς περαιτέρω πρὸς τὴν Εὐχαριστίαν. Ἐὰν τὸ Βάπτισμα εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Εὐχαριστία εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς συνεχίσεως αὐτῆς»¹¹. «Ὡστε ἡ μετὰ κηρύγματος, ἀλλ' ἄνευ λειτουργίας προτεσταντικῆς λατρείας ἢ ἡ καθ' ὅλου λατρεία, ἥτις κορυפוῦται εἰς κήρυγμα, μὴ σχετιζόμενον πρὸς τὸ Βάπτισμα ἢ πρὸς τὴν Εὐχαριστίαν, ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Karl Barth, παραμόρφωσιν τῆς ἀληθοῦς λατρείας: «Ὁ, τι γνωρίζομεν ὡς λατρεία σήμερον ἐν τε τῷ Ῥωμαιοκαθολικισμῷ καὶ τῷ Προτεσταντισμῷ εἶναι τὴν λίαν ἐλλειπὲς καὶ ἀτελὲς. Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει μυστηριακὴν λατρείαν, ἀλλὰ (σχεδὸν) ἄνευ κηρύγματος... Ἡμεῖς (οἱ προτεστανταῖς) ἔχομεν λατρείαν μετὰ κηρύγματος, ἀλλ' ἄνευ μυστηρίων. Ἀμφότεροι οἱ τύποι τῆς λατρείας

δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωσι δεκτοί»¹². Ἐντεῦθεν γίνεται κατανοητὴ ἢ παρὰ τε τοῖς Ῥωμαιοκαθολικοῖς καὶ τοῖς προτεστανταῖς ὁλονὲν ἀξαναομένη νοσταλγία τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος¹³.

β') Ἄλλ' ἐὰν αὐτοὶ οἱ προτεστανταῖς σήμερον ἀναγνωρίζωσιν, ὅτι ἡ λατρεία αὐτῶν, — παρὰ τὴν πτωχείαν αὐτῆς καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀπεμπόλησιν τοῦ μυστηριακοῦ πλοῦτου καὶ τῶν λατρευτικῶν θησαυρῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας—, ἐπιβάλλει τὴν καλλιέργειαν τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος· πολὺ περισσότερον εἶναι ἀναγκαῖα ἢ διάδοσις αὐτοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν λίκνον καὶ ἡ κυρία ἐστία καὶ πατρίς αὐτοῦ¹⁴.

Ἡ ἀναγκαιότης τοῦ ὀρθοδόξου λειτουργικοῦ κηρύγματος προβάλλει ἐν πρώτοις ἐκ τοῦ νοήματος τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τῆς ὁποίας τὸ ὀρθόδοξον κήρυγμα μυσταγωγεῖ τοὺς ἄκρατάς. Αὕτη δὲν εἶναι ἀπλῶς μία — διὰ κατηχητικούς μόνον λόγους — γινόμενη ἀνάμνησις ἢ ἐποπτικὴ οἰονεὶ διδασκαλία τῆς ἐν γένει ζωῆς τοῦ Κυρίου, οὔτε περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀντικατοπτρίξῃ¹⁵ ἀπλῶς δι' ἡμᾶς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Σωτῆρος¹⁶, ἀλλὰ παρουσιάζει αὐτὸ ὡς μίαν πραγματικότητα ζῶσαν¹⁶ καὶ «πλήρη μυστηριώδους παρουσίας»¹⁷, πρὸς χάριν ἡμῶν ἀνανεομένην καὶ συνεχιζομένην ἐν τῇ Θεῖᾳ Λειτουργίᾳ, ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἐν ταῖς ἐορταῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καὶ ἐν ταῖς ποικίλαις ἱεραῖς ἀκολουθίαις¹⁸. Ἡ καθ' ὅλου ὀρθόδοξος λατρεία, ὡς ἔχομεν τονίσει ἐν ἐτέραις μελέταις ἡμῶν¹⁹, εἶναι ἡ κλασσικὴ ἔκφρασις τῆς βιώσεως τοῦ λεγομένου «λειτουργικοῦ» ἢ «συμπεπυκνωμένου χρόνου», καθ' ἣν, βιωμένης ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς αἰωνιότητος ἐν τῷ παρόντι, συμπικνοῦνται καὶ βιοῦνται μυστηριωδῶς ὡς ζῶντα καὶ ὑπάρχοντα ἐνώπιον ἡμῶν τὰ τε παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἔσχατα, τ.ἔ. ἢ τε προϊστορία καὶ οἱ κύριοι

12. Karl Barth, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 211. Εὐ. Θεοδωροῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 6. — Πλείονα περὶ τῆς διὰ τῶν αἰώνων ἀπομακρύνσεως τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ καὶ προτεσταντικοῦ κηρύγματος ἀπὸ τῶν λειτουργικῶν πλαισίων ἰδὲ ἐν πᾶσι τοῖς ἐγχειρίδιοις τῆς Ἱστορίας τοῦ κηρύγματος. Πρβλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ὁμιλητικῆ, σελ. 22—168.

13. Πρβλ. ἀνωτέρω τὴν ὑπ' ἄρ. 7 ὑποσημείωσιν.

14. Εὐ. Θεοδωροῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 10.

15. Π. Τρεμπέλα, Αἱ ἀρχαὶ καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας, περ. «Ἀκτίνες», ἔτος 1952, σελ. 252.

16. Εὐαγγέλου Θεοδωροῦ, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰαχύνοντος Τριωδίου, σελ. 82 ἐξ.

17. J. Tyciak, Jahreskranz der Güte Gottes. Das Jahr der Kirche, Mainz 1953, σελ. 14. Πρβλ. K. B. Ritter, Die Liturgie als Lebensform der Kirche², Kassel 1949, σελ. 15, ἐνθα τονίζεται, ὅτι τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς λειτουργίας εἶναι «die sakram. Realpräsenz Christi», «die Vergegenwärtigung Christi als des gekreuzigten und auf-erstandenen Herrn».

18. Εὐ. Θεοδωροῦ, Ἡ λειτουργικὴ μόρφωσις..., σελ. 7. Πρβλ. Ew. Burger, Der lebendige Christus ἐν Tüb. Stud. zur System. Theol., hrsg. von Heim und Wehrung, 2ον τεύχος, Stuttgart 1933, σελ. 259, 263 ἐξ. — P. de Puniet, De l' actualité des Mystères de la Vie du Christ dans la Liturgie, Extrait du Compte-rendu de la Semaine Liturgique de Louvain 1935 (1937), σελ. 15.

19. Πρβλ. Εὐ. Θεοδωροῦ, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ Τριωδίου..., σελ. 82 ἐξ.

8. Reginald Fuller, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 10 ἐξ. Εὐαγγέλου Θεοδωροῦ, Ἡ νοσταλγία..., σελ. 4.

9. Πρβλ. Wilhelm Löhe, Drei Bücher von der Kirche², 1928, σελ. 181—182. Wolfgang Trillhaas, Evangelische Predigtlehre¹, München 1955, σελ. 15.

10. R. Fuller, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 12, ἐνθα ὑπάρχει παραπομπὴ εἰς Karl Barth, The Knowledge of God and the Service of God, 1938, σελ. 211. Πρβλ. ἐπίσης σελ. 194—198. Ὡσαύτως ὁ W. Trillhaas δὲν διστάζει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι «τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα κινεῖται μεταξὺ βαπτίσματος καὶ Θ. Εὐχαριστίας» καὶ ὅτι τὸ κήρυγμα «ἄνευ οὐσιώδους συναφείας μετὰ τοῦ μυστηρίου δὲν εἶναι νοητὸν» (μν. ἔ., σελ. 30—31 καὶ 51).

11. Karl Barth, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 195 (R. Fuller, ἔ. ἀ., σελ. 12). Εὐ. Θεοδωροῦ, Ἡ νοσταλγία..., σελ. 5.

σταθμοὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τὰ μέχρι τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν ἐκτεινόμενα σωτηριώδη ἀγαθὰ, ἅτινα ἀπέρρευσαν ἐξ αὐτοῦ²⁰. Διὰ τοῦτο ἡ ὀρθόδοξος λατρεία οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐνώπιον ἡμῶν ἀνανέωσις, αἰσθητοποίησις καὶ ἡ ὑπὸ τῶν πιστῶν βίωσις τῆς ζωῆς τοῦ Σωτῆρος, κατανεμομένης εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ παρουσιαζομένης μυστηριώδως ἐνώπιον ἡμῶν διὰ τοῦ τρόπου τοῦ «συγχρονισμού» καὶ τῆς ὑπερπηδήσεως τῶν ἱστορικῶν ἀποστάσεων²¹. Καὶ ἐπειδὴ διὰ τοὺς ὀρθοδόξους λατρεῖς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον εἶναι συγχρόνως καὶ «ἄμεσον παρόν», διὰ τοῦτο ἀφ' ἐνὸς συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἀντηχεῖ τὸ «σήμερον» ἢ γίνεται χρῆσις ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων ἐν τοῖς λειτουργικοῖς κειμένοις καὶ ἀφ' ἐτέρου συχνάκις καλοῦνται ὑπ' αὐτῶν οἱ πιστοί, ὅπως ὡς παρόντες μετέχωσι μυστικῶς τῶν «Χριστοφανειῶν καὶ Θεοφανειῶν»²², τῶν ἀναμενόμενων πρὸς ἑορτασμὸν ἢ ἡδῆ ἑορταζομένων ἢ λίαν προσεχῶς ἑορτασθησομένων σταθμῶν τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ²³. Διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐν πνεύματι λατρείας συσταυρούμεθα τῷ Χριστῷ, ἐνταφιαζόμεθα μετ' αὐτοῦ, συνανιστάμεθα καὶ συγκαθήμεθα «ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Ἐφεσ. β' 6). Ἰδίως διὰ τῆς Θείας Κοινωνίας οἱ πιστοὶ ἐνοῦνται μυστικῶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ συσσωματοῦνται αὐτῷ, «σύσσωμοι» καὶ «σύναιμοι» καὶ «Χριστοφόροι» καὶ «Θεοφόροι» γινόμενοι²⁴. Ὅθεν ἡ διὰ πασῶν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν δυνάμεων βίωσις τοῦ περιεχομένου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ συμμετοχὴν εἰς τὸν μυστικὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα ἀπέρρευσαν ἐκ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς ἡμεῖς ὡς πεπερασμένοι ἄνθρωποι δὲν δυνάμεθα νὰ συλλαμβάνωμεν ἐκάστοτε ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον τοῦτον, δι' αὐτὸ κατανέομεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἑορτὰς τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους». Τὸ λειτουργικὸν καὶ ἄσματος περιεχόμενον αὐτῶν, παρουσιάζον οἶονε ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸν πολῦτιμον λίθον τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου, συντελεῖ, ὥστε νὰ ἐκπέμπηται ἐξ αὐτοῦ ὅτε μὲν αὐτῆ, ὅτε δὲ ἐκεῖνη ἢ λάμψις καὶ μαρμαρυγή. Ἀλλὰ διὰ πασῶν ἀνεξαίρετως τῶν λειτουργικῶν τούτων ἐκφάνσεων καὶ ἄσματος ἐκδηλώσεων ἀκτινοβολεῖ ὁ εἰς καὶ αὐτὸς Ἥλιος, τ.ἔ. ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σωτὴρ καὶ Λυτρωτής²⁵. Ὡστε αἱ ποικίλαι πτυχαὶ τῆς ὀρθοδόξου

λατρείας καταυγάζουσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ τῶν μυρίων μαρμαρυγῶν, τῶν θαυμασιῶν εἰς χρωματισμοὺς διαθλάσεων καὶ τῶν ἀπαστραπτουσῶν ἡλιακῶν λαμπηδόνων τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ²⁶.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, καθίσταται πρόδηλος ὁ λειτουργικὸς καὶ μυσταγωγικὸς χαρακτήρ τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου κηρύγματος καὶ ὁ ὀργανικὸς σύνδεσμος αὐτοῦ μετὰ τῆς Θ. λατρείας. Ἐφ' ἔσον τὸ σπουδαιότερον τῶν αἰτημάτων τῆς καθ' ὅλου Ὀμιλητικῆς εἶναι τὸ νὰ εἶναι τὸ κήρυγμα αὐστηρῶς Χριστοκεντρικόν²⁷, ἐμπνέον ἢ προάγον τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, καθίσταται δῆλον, ὅτι τὸ αἶτημα τοῦτο ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως οὐδόλως εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐὰν τὸ κήρυγμα δὲν καθοδηγῇ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως τοὺς ἀκροατὰς πρὸς κατανόησιν καὶ «μέθεξιν» τῆς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ λατρείᾳ συνεχιζομένης μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ²⁸.

γ') Ἐκ τούτων δύναται τις ἐν συνεχείᾳ εὐκόλως νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος διαποτισμὸς παντὸς ὀρθοδόξου κηρύγματος εἶναι ὅλως ἀναγκαῖος, διότι οὗτος οὐ μόνον ἀποτελεῖ τὴν ὡς ἀετοῦ ἀνακαινίζομένην νεότητα καὶ θαλερότητα αὐτοῦ καὶ τὴν κυριωτέραν προϋπόθεσιν, ἵνα τὸ κήρυγμα εἶναι ἀληθῶς συγκεχρονισμένον, ἀλλὰ καὶ προφυλάσσει αὐτὸ ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς μονοτονίας, ἐξασφαλίζον εἰς αὐτὸ εὐρύτητα ὀριζόντων καὶ πάσας τὰς προϋποθέσεις, ἵνα τοῦτο ἔχη ποικιλίαν καὶ ζῶντα σύνδεσμον πρὸς πάσας ἀνεξαίρετως τὰς ἀξίας καὶ πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ λειτουργικὸν κήρυγμα εἶναι ἐν τῇ ἰδεωδεστάτῃ μορφῇ αὐτοῦ συγκεχρονισμένον, διότι καθοδηγοῦν πρὸς βίωσιν τοῦ ἐν τοῖς πρόσθεν μνημονευθέντος «λειτουργικοῦ χρόνου» καὶ ὑπομιμῆσκον συνεχῶς τὴν διὰ τῆς λατρείας ἐπιτυγχανομένην σύνδεσιν τοῦ «συμβολισμού» μετὰ τοῦ «βασιλισμοῦ»²⁹, τοῦ παρελθόντος μετὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ παρόντος μετὰ τοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου, φέρει εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ οὐχὶ ὡς παραγρημένης ἱστορικῆς προσωπικότητος, ἀλλ' ὡς ζωῆς καὶ παρούσης ἐν τῇ λατρείᾳ ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος³⁰. Ὁ συγχρονισμὸς τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος δὲν σημαίνει ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ ἐν ὀρθοδόξῳ ἐννοίᾳ, ἀλλὰ συνεχῆ προσπάθειαν, ἵνα ἐρχῆται εἰς ἐπαφὴν ὁ Σωτὴρ, ὅστις εἶναι χθὲς καὶ σή-

20. Ἐνθ' ἄνωτ. ἰδὲ σχετικὴν βιβλιογραφίαν, ἡμετέραν καὶ ξένην.

21. Αὐτόθι, σελ. 83—84.

22. Ἀρχιμ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, Ἡ νοσταλγία τῆς Ὀρθοδόξιας, ἐκδ. «Ζωῆς», ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 80.

23. Πρβλ. J. Tyrciac, Die Liturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit (Ecclesia Orans, τόμ. 20), Freiburg im Br. 1937, σελ. 139.

24. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατηγήσεις μυσταγωγικαὶ 4,3 Migne Ἐ. Π. τόμ. 33, στ. 1100. Ἰωάννου Καρμίρη, Σύνοψις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθ. Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 98—99.

25. Aemiliana Löhr, Das Herrenjahr (Das Mysterium Christi im Jahreskreis der Kirche), τόμ. 1, ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ Odo Casei, σελ. 16.

26. Εὐδ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία..., σελ. 85.

27. Παν. Τρεμπέλα, Ὀμιλητικὴ, σελ. 173 ἐξ.

28. Εὐδ. Θεοδώρου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 88. Ὅτι τὸ λειτουργικὸν κήρυγμα εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν Χριστοκεντρικὸν γίνεται σήμερον κατανοητὸν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν προτεσταντῶν. Οὕτως ὁ Trillhaas γράφει χαρακτηριστικῶς: «Die Predigt, welche auf diese Sakramente (τ. ἔ. τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας) angewiesen ist, ist dadurch christozentrisch» (μν. ἔ., σελ. 30).

29. Stefan Zankow, Das Orthodoxe Christentum des Ostens, sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt, Berlin 1928, σελ. 103 ἐξ.

30. Εὐδ. Θεοδώρου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 84.

μερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας (Ἑβρ. γ' 8), μετὰ τῆς συγχρόνου ἀνθρωπίνης πραγματικότητας, εἰσβιβαζομένων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγριέλαιον τῶν χυμῶν καὶ τῆς πύθης τῆς ἐγκεντριζομένης εἰς αὐτὴν θείας καλλιελαιου, ἵνα ἐξευγενίζηται ἡ πρώτη διὰ τῆς εὐγενείας τῆς δευτέρας³¹.

Ἄλλ' ἡ διὰ τοῦ ὀρθοδόξου λειτουργικοῦ ἢ μυσταγωγικοῦ κηρύγματος ἐπιδιωκομένη ἀνύψωσις τῶν ἀκροατῶν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Ἁγίου διὰ τοῦ ὑγιούς Χριστοκεντρικοῦ μυστικισμοῦ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας σημαίνει αὐτομάτως ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἀξιών, δοθέντος ὅτι «πᾶσαι αἱ δυναταὶ ἀξίαι, ὡς εἶπεν ὁ Max Scheler, θεμελιούνται ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀπείρου προσωπικοῦ πνεύματος»³² καὶ εἶναι οἰονεὶ «ἀνταύγειαι τῶν μαρμαρυγῶν» καὶ «ἀπειροπληθεῖς τὸν χρωματισμὸν διαθλάσεις» τοῦ ἐκ τῆς σφαίρας τοῦ Ἁγίου ἐκπεμπομένου αἰωνίου φωτός, ὅπερ διεισδύον εἰς τὸν κόσμον καταυγάζει τοῦτον δι' αὐτῶν³³. Διὰ τοῦτο ἢ μετὰ κατανόησεως βίωσις τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖ τὸ ὀρθόδοξον λειτουργικὸν κήρυγμα, αὐτομάτως ἀναμοχλεύει τὰ ἔσχατα ὀντολογικὰ βᾶθη τοῦ ἀνθρώπου, ἐκκολλάπτει τὸν ἐσώτατον πυρῆνα τῆς προσωπικότητος καὶ σημαίνει ἀναζωπύρωσιν καὶ ἀνάφλεξιν πάντων τῶν ἐμφύτων καὶ μυχαιτάτων εὐγενῶν ἀξιολογικῶν πόθων τῆς ψυχῆς³⁴. Τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ ὁ μυσταγωγικὸς χαρακτήρ τοῦ ὀρθοδόξου λειτουργικοῦ κηρύγματος δὲν ὀδηγεῖ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μορφουμένους εἰς ἓνα νοσηρὸν μυστικισμὸν καὶ μίαν μονομερῆ κατὰ φασιν τῶν θρησκευτικῶν ἀξιών, ἀποξενούσαν αὐτοὺς τῶν λοιπῶν ἀξιών τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑποβοηθεῖ αὐτοὺς, ἵνα καταφάσκωσι πάσας τὰς ἀξίας καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον σύμμετρον πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἱεραρχικὴν κλίμακα αὐτῶν. Βεβαίως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τὸ ὀρθόδοξον κήρυγμα δύναται νὰ ἐνισχύηται ἰδεολογικῶς καὶ νὰ τροφοδοτῆται καθ' ὕλην ὑπ' αὐτῶν τῶν λειτουργικῶν κειμένων, ἅτινα περιέχουσι θαυμασιωτάτην Ἀξιολογίαν³⁵, ἣτις οὐ μόνον καλεῖ πρὸς ἀπαράμιλλον βίωσιν ἐν Χριστῷ τοῦ Ἁγίου, ὅπερ εἶναι ἡ ὑψίστη ὀντολογικὴ καὶ ἀξιολογικὴ πραγματικότης³⁶, ἀλλὰ καὶ καταφάσκει καὶ ἐναρμονίζει ἱεραρχικῶς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς λοιπὰς ἀξίας, ἥτοι τὰς ἀξίας τοῦ ἀγαθοῦ (ἠθικὰς), τοῦ ὀραίου (αἰσθητικὰς), τῆς ἀληθείας (γνωστικὰς), τῆς ἀγάπης (κοινωνικὰς), τοῦ δικαίου καὶ τῆς δυνάμεως (δικαιονομικὰς, πολιτειακὰς) καὶ τέλος καὶ αὐτὰς τὰς βιολογικὰς καὶ ὕλικὰς ἢ οἰκονομικὰς ἀξίας³⁷.

3. Ἄλλ' ἡ ἀναγκαιότης τοῦ λειτουργικοῦ ἢ μυσταγωγικοῦ κηρύγματος

31. Κωνσταντίνου Καλλινίκου, Τὰ θεμέλια τῆς πίστεως, Ἀλεξάνδρεια 1924, σελ. 341.

32. Max Scheler, Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, σελ. 92 ἐξ.

33. Ν. Λούβαρι, Νοσταλγικαὶ περιπλανήσεις, Ἀθήναι 1937, σελ. 68. Ἐδάγγ. Θεοδωροῦ, Χριστιανικὸς Ἀνθρωπισμὸς, ἐν Ἀθήναις 1951, σελ. 48.

34. Ἐδάγγ. Θεοδωροῦ, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία..., σελ. 142.

35. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 91 ἐξ.

36. Αὐτόθι, σελ. 70 ἐξ.

37. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 91 ἐξ.

σταγωγικοῦ κηρύγματος δὲν ἀπορρέει μόνον ὁ ἱστικὸς ἐκ τοῦ νοήματος, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἀξιολογικοῦ πλούτου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἐκ τοῦ στενωτάτου διὰ τῶν αἰώνων συνδέσμου τοῦ Θ. κηρύγματος μετὰ τῆς Θ. λατρείας³⁸.

Τὸ Θ. κήρυγμα δὲν εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς συνδέεται ὀργανικῶς μετ' αὐτῆς, ἀποτελοῦν μάλιστα ἐν τῶν — προχριστιανικῆς προελεύσεως — εἰδολογικῶν στοιχείων αὐτῆς. Μετὰ τὴν κατὰ τὰ Σάββατα ἀνάγνωσιν τῶν βιβλικῶν περικοπῶν ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ συναγωγῇ ἐγένετο τὸ κήρυγμα, τοῦθ' ὅπερ ἦτο διὰ τὸν Κύριον σπουδαιοτάτη εὐκαιρία, ἵνα κηρούξη περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Λουκ. 8', 14 ἐξ., Μάρκ. α', 21 κ.λ.π.)³⁹. Ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Πισιδίας, μετὰ τὴν καθιερωμένην κατὰ Σάββατον ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οἱ ἀρχισυνάγωγοι ἀπηρθύνθησαν εἰς τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν, ἵνα οὗτοι εἰπωσι «λόγον παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν» (Πράξ. γ', 15)⁴⁰. Οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ καὶ ἡ χριστιανικὴ λατρεία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς συνεδέθη μετὰ τοῦ Θ. κηρύγματος. Ὡς ἐτόνισεν ὁ Cullmann⁴¹, — ἀντικρούων τὴν ἀποψιν τοῦ Dix⁴², ὑποστηρίζοντος ὅτι ἀρχικῶς τὸ κήρυγμα ἦτο κεχωρισμένον τῆς διὰ τὴν Θ. εὐχαριστίας γινομένης συνάξεως τῆς Ἐκκλησίας —, τὸ χωρὶον Πράξ. β', 42 ἀποδεικνύει, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἡ «διδαχή», ἢ «κλάσις τοῦ ἄρτου» καὶ ἡ «προσευχή» ἀπετέλουσαν μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀργανικοῦ ὅλου. Ἡ ἀποψὶς αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τῶν χωρίων Πράξ. κ', 7 ἐξ., ἐνθα ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Παῦλος πρὸ τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου «παρέτεινε τὸν λόγον», καὶ Α' Κορ. ιδ', 13—16, ἐνθα συνδέονται τὸ λαλεῖν, τὸ διερμηνεύειν, τὸ προσεύχεσθαι καὶ ἡ εὐχαριστία (Πρβλ. Α' Κορ. ις', 22—24)⁴³. Καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Θ. Λειτουργίᾳ ἐξ ἀρχῆς τὸ κήρυγμα συνεδέετο μετὰ τῶν ἀναγνωσμάτων. Οὕτως ὁ Ἰουστίνος μαρτυρεῖ: «Καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἴτα παυσάμενον τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προσεστὼς διὰ λόγου τῆν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται...»⁴⁴. Κατὰ ταῦτα, ἐν ᾧ ἐν τῇ Συνα-

38. Ἰδὲ σχετικῶς ἐν J. A. Jungmann, Missarum Solemnia, 4η ἐκδοσις, 1ος τόμος, Wien 1958, σελ. 583 ἐξ. Πρβλ. καὶ ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τούτου, γενομένην ὑπὸ τοῦ Francis A. Brunner, ὑπὸ τὸν τίτλον The Mass of the Roman Rite: Its origins and development, New York κ.λ.π. 1951, σελ. 456 ἐξ.

39. J. A. Jungmann, Missarum Solemnia, τόμ. 1, σελ. 583—584. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας, Ἀθήναι 1935, σελ. 56.

40. J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 584.

41. Dr. Cullmann, Early Christian Worship, 1953, σελ. 12 (ἐν Fuller, μν. ξ., σελ. 19).

42. Gregory Dix, The Shape of the Liturgy, 1944, σελ. 36 ἐξ. Παρόμοιαι ἰδέαι ὑποστηρίζονται καὶ ἐν J. H. Srawley, The Early History of the Liturgy², 1949, σελ. 34 (Fuller, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 18).

43. Fuller, αὐτόθι, σελ. 19.

44. Ἰουστίνου, Ἀπολογία Α', 67, 3—4 ἐν τῇ Βιβλιοθ. Ἑλλ. Πατέρων καὶ Ἐκκλ. Συγγραφέων, ἐκδ. Ἀποστολ. Διακονίας, τόμ. Γ', (Ἀθήναι 1956), σελ. 198. — J. A. Jungmann, ξ. ἀ., σελ. 584.

γαγγή τὸ κήρυγμα ἐγένετο οὐχὶ ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ οἰουδήποτε μέλους, ὅπερ καὶ ἀνεγίγνωσκε τὴν περικοπήν, ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ προεστῶτος⁴⁵.

Κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κρατοῦντα, τὸ μετὰ τὰ ἀναγνώσματα κήρυγμα τοῦτο ἐγένετο οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ ἐπισκόπου. Τοῦτου προηγούντο οἱ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον τινὲς τῶν παρισταμένων πρεσβυτέρων: «Καὶ ἐξῆς παρακαλείωσαν οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαόν, ὁ καθεὶς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἅπαντες, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ ἐπίσκοπος»⁴⁶. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τῆς Αἰθερίας (τέλη δ' αἰῶνος): «Sane quia hic consuetudo sic est ut de omnibus presbyteris qui sedent quanti volunt praedicent et post illos omnes episcopus praedicat»⁴⁷. Κατὰ τὸν Baumstark, τὸ καθεστῶς τοῦ νὰ κηρύττουν πολλοὶ πρεσβύτεροι κατάγεται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν πολλοὶ παραουσιάζοντο ἔχοντες χάρισμα, ὁμιλοῦντες ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον (Α' Κορ. ιδ', 27—32)⁴⁸.

Τὸ δὲ ὄλων τῶν χριστιανικῶν αἰῶνων διῆκον καθεστῶς⁴⁹ τοῦ νὰ κηρύττωσι κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν οἱ τελοῦντες αὐτὴν κληρικοὶ⁵⁰, ὁ τε ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι⁵¹, ἐνθεν μὲν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ οργανικοῦ συνδέσμου τοῦ κηρύγματος μετὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν τελομένης Θ. Λειτουργίας, ἐτέρωθεν δὲ ἐξηγεῖ διατὶ τὸ κήρυγμα τοῦτο ἐνετάσσετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρμοικῶς εἰς τὰ καθ' ὅλου λειτουργικὰ πλαίσια καὶ εἶχεν οὐχὶ ἀπλῶς ἐποικοδομητικόν, ἀλλ' ἐμμέσως ἢ ἀμέ-

45. Παν. Τρεμπέλα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 45.

46. Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ Β', 57, 9 ἐν Βιβλιοθ. Ἑλληνων Πατέρων..., ἐκδ. Ἀποστολ. Διακονία», τόμ. Β (Ἀθήναι 1955), σελ. 53. J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 584—585.

47. Aetheria, Peregrinatio c. 25,1 ἐν Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 39, 74. Πρβλ. A. Bludau, Die Pilgerreise der Aetheria, Paderborn 1927, σελ. 63 ἐξ. (J. A. Jungmann, μν. ξ., σελ. 585).

48. Anton Baumstark, Die Messe im Morgenland, Kempten 1906, σελ. 97—98. Παν. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς λειτουργίαι..., σελ. 55. J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ.

49. Πρβλ. σχετικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ κηρύγματος ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀξιολόγοις ἐγχειριδίοις τῆς Ὀμιλητικῆς. Ἴδὲ λ.χ. Παν. Τρεμπέλα, Ὀμιλητικὴ, σελ. 21—168.

50. Τοῦ ξδ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου παραγγέλλοντος, «ὅτι οὐ γρηῃ δημοσίᾳ λαϊκὸν λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν», καθίσταται δῆλον, ὅτι μόνον κατ' οἰκονομίαν καὶ κατόπιν ἀδείας τῶν Ἱεραρχῶν δύνανται νὰ κηρύττωσι λαϊκοί. Πρβλ. Ἀρχιεπισκόπου Δωροθέου Κοτταρά († 1957), Εἰσαγωγικὸς Λόγος εἰς τὸ Α' Συνέδριον τῶν Ἱεροκλήρων, περ. Ἀ' Ἐκκλησία 4 (1957) σελ. 46. — Ἦδη ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστορία 6,9) μνημονεῖ δνόματα λαϊκῶν Ἱεροκλήρων, κηρυττόντων τῇ εὐλογία ἐπισκόπων (Ἴδὲ σχετικῶς καὶ ἐν Δημ. Μπαλάου, Πατρολογία, ἐν Ἀθήναις 1930, σελ. 140). Ἐὰν δὲ οἱ λαϊκοὶ δύνανται νὰ κηρύττωσι τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐπισκόπου, πολὺ περισσότερον δύνανται νὰ κηρύττωσιν οἱ διάκονοι.

51. Ἡ κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀφαίρεσις ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ δικαίωματος τοῦ κηρύττειν, ὀφειλομένη ἰδίως εἰς τὰς καταχρήσεις τῶν αἰρετικῶν πρεσβυτέρων, εἶχε τοπικὸν καὶ πρόσκαιρον χαρακτῆρα, οὐδὲ ὅπως ἐπικταθεῖσα εἰς πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιοχάς. Ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ ἰδὲ ἐν J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 585 ἐξ.

σως μυσταγωγικὸν χαρακτῆρα καὶ περιεχόμενον⁵².

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ λειτουργικὰ πλαίσια τοῦ Θ. κηρύγματος, χαρακτηριστικὸν λ.χ. εἶναι ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἐκήρυττεν ἀπὸ τῆς καθέδρας αὐτοῦ⁵³ καὶ μάλιστα καθήμενος, τοῦθ' ὅπερ ἐδήλου τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ⁵⁴, ἢ ἰστάμενος ἐπὶ τῆς ὁδηγούσης εἰς τὴν καθέδραν κλίμακος⁵⁵. Ἐνίοτε ὁ ἐπίσκοπος, ὅταν ἐκήρυττεν, ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον⁵⁶. Εἰς τὰ λειτουργικὰ πλαίσια τοῦ κηρύγματος ἀνήκει, κατὰ τὸν Jungmann, καὶ τὸ ὅτι συνήθως διὰ τῶν αἰῶνων ἢ ἑναρξίς καὶ λήξις αὐτοῦ συνωδεύετο καὶ ὑπὸ λειτουργικῶν προσευχῶν ἢ ὕμνων ἢ φράσεων⁵⁷ κ.τ.τ.

Ὁ λειτουργικὸς ἐξ ἄλλου χαρακτῆρ τῶν κηρυγμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰῶνων καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων δὲν ἀποδεικνύεται μόνον ἐκ τοῦ ὅτι πλεῖστοι ὕμνοι τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν αὐτῶν⁵⁸, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πρὸ πάντων τὸ περιεχόμενον τῶν κηρυγμάτων τούτων, ἔχον συχνάκις ἀμεσώτατην σχέσιν πρὸς λειτουργικὰ θέματα, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν λειτουργικὴν μόρφωσιν τῶν ἀκροατῶν. Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατο π.χ. νὰ μνημονευθῶσι τὰ λειτουργικὰ ἢ μυσταγωγικὰ κηρύγματα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ Μ. Βασιλίου, τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, τοῦ Ἀστερίου Ἀμασείας, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἰππολύτου, τοῦ Ἀμβροσίου, τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ἱερωνύμου, τοῦ Ἀναστασίου Α' Ἀντιοχείας, τοῦ Μοδέστου Ἱεροσολύμων, τοῦ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Γερμανοῦ Α' Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, τοῦ Νικήτα Δαυὶδ Παφλαγόνο, τοῦ Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ Ἰωάννου Εὐχαΐτων, τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου πατρ. Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Θεοφυλάκτου ἀρχιεπ. Βουλγαρίας, τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, τοῦ Γερμανοῦ Β' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, τοῦ Γρηγορίου Παλαμαῆ, τοῦ Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως,

52. Αὐτόθι, σελ. 587—8. Πρβλ. P. Parsch, Volksliturgie: Ihr Sinn und Umfang, Klosterneuburg 1940, σελ. 423—41.

53. J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 588.

54. Αὐτόθι, ἐνθα γίνεται παραπομπὴ καὶ εἰς H. Leclercq, Chaire épiscopale ἐν F. Cabrol — H. Leclercq, Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie (1907 ἐξ.), τόμ. Γ', σ. 19—75.

55. Augustinus, De civitate Dei 22, 8 (ἐν J. A. Jungmann, ἐνθ' ἄνωτ.).

56. W. Riede, Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien, Leipzig 1900, σελ. 273, ἐν J. A. Jungmann, μν. ξ., σελ. 588.

57. Αὐτόθι, σελ. 589—590.

58. Οὕτω λ.χ. τὸ ἰδιόμελον τοῦ Τριφιδίου «Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν...» ἔχει ληφθῆ κατὰ λέξιν ἐκ τῆς Β' περὶ νηστείας ὁμιλίας τοῦ Μ. Βασιλίου, κεφ. 7 (Migne 'E.Π. τόμ. 31, στ. 196). Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ συντεθὲν ἰδιόμελον τοῦ Μ. Σαββάτου («Τὴν σήμερον μυστικῶς, ὁ μέγας Μωϋσῆς...») εἶναι σχεδὸν ἀντιγραφή βαθυστοχάστων φράσεων τοῦ Α' Λόγου εἰς τὸ «Ἅγιον Πάσχα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης (Migne 'E.Π. τόμ. 46, στ. 601) κ.λ.π. (Ἴδὲ καὶ Εὐ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία..., σελ. 66).

ΗΤΟ Ο ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ Ἡ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ; *

Κύριε Κοσμήτορ,
Κύριοι Καθηγηταί,
Κυρίαί και Κύριοι,
Ἀγαπητοί φοιτηταί,

Ὁ Ἰουστίνος, φιλόσοφος και μάρτυς, κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Δογμάτων οὐχί βεβαίως διὰ τὴν ἐμβριθείαν, τὸν πλοῦτον, τὴν πρωτοτυπίαν και τὸ βάθος τῆς θεολογικῆς του σκέψεως, ἅτινα τοσοῦτον πενιχρῶς ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἔργοις του, ἀλλὰ κυρίως διότι πρῶτος αὐτὸς συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην, και δὴ και ἐν ὄψει τῶν ποικίλων θρησκείων

*Ἡ δημοσιευμένη μελέτη ἀποτελεῖ τὸ ἐπίσημον ἐναρκτήριο μάθημα εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Δογμάτων, δοθὲν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῇ 10.3.1960. Ὁ Κοσμητορ τῆς Θεολ. Σχολῆς κ. Λεωνίδας Φιλιππίδης παρουσίασε τὸν ὁμιλητὴν διὰ τῶν ἐξῆς:

«Ὁ ἀπὸ τοῦ 1950 Πτυχιούχος τῆς ἡμετέρας Σχολῆς κ. Ἀνδρέας Θεοδώρου προήλθεν ἐν συνεχείᾳ ἐπ' ἀνωτέρας σπουδᾶς ἐν τῷ Ὀρθοδόξῳ μὲν Ἰνστιτούτῳ τῶν Παρισίων και τῷ Καθολικῷ Ἰνστιτούτῳ ἐπὶ ἐν ἔτος, ἐν τῷ Κολλεγίῳ δὲ Ἀγ. Τριάδος Δουβλίνου ἐπὶ ἐν ὡσαύτως ἔτος και ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ ἐξάμηνον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ἐγκύψας εἰδικώτερον εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Δογμάτων, ἥτις και ἀποτελεῖ τὸ πεδίον τῆς ἰδιαίτερας αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν Δογματικὴν.

Ὁ κ. Θεοδώρου ὑποστάς περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους τὴν νόμιμον ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας Σχολῆς

τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης, τοῦ Γεωργίου Σχολαρίου ἢ Γενναδίου⁵⁹ και πολλῶν ἄλλων.

Εἶτα ἢ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποδιδόμενη μεγίστη σημασία εἰς τὸ λειτουργικὸν κήρυγμα ἀποδεικνύεται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, και ἐκ τοῦ ὅτι πλεῖστοι τῶν παλαιῶν κωδίκων, —οἵτινες διεδίδοντο δι' ἐποικοδομητικὸς σκοποὺς και ἀνετεγράφοντο ὑπὸ τῶν εὐρισκόντων εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν στήριγμα και παρηγορίαν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων—, περιέχουσι λίαν χαρακτηριστικὰ κηρύγματα λειτουργικοῦ περιεχομένου ἢ ἀποτελοῦσι συλλογὰς τοιοῦτων κηρυγμάτων, ἅτινα εἶτε ἦσαν ἀντιγραφή τῶν ἀνωτέρω

φιλοσοφικῶν συστημάτων τοῦ συγχρόνου του Ἰνωστικισμοῦ, νὰ διαρθρώσῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς σύστημα θεολογικόν, διερευνῶν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ και τὰς πρὸς τὸν κόσμον και ἰδιαίτατα πρὸς τὸν ἄνθρωπον σχέσεις αὐτοῦ, ὅπως δ' ἰδιαίτερος διότι πρῶτος αὐτὸς, ὑπείκων εἰς ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τοῦ πνεύματός του και τῆς φιλοσοφικῆς του μορφώσεως και διαθέσεως, προσέτι δὲ και διὰ λόγους ἀπολογητικούς, ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς ὄντως ἔργον τῆς συζεύξεως τῆς χριστιανικῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἔργον, τὸ ὁποῖον, καιπερ μὴ ἐπιτευχθὲν πλήρως ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου, ὅμως βραδύτερον τοσοῦτον εὐτυχῆς ἐμελλε νὰ ἀπο-

δοκιμασίαν ἐπὶ ὑψηλῆς ἐξελέγη ὁμοφώνως, διὰ Β. δὲ Δ. και διαρίσθη Ὑφηγητὴς τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων παρὰ τῇ τακτικῇ ἔδρᾳ τῆς Συμβολικῆς και Ἱστορίας τῶν Δογμάτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ.

Ὡς Ὑφηγητὴς ὁ συνάδελφος κ. Θεοδώρου ἤρξατο μὲν ἀνεπισήμως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρέχοντος ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, ἀρχεται δ' ἐπισήμως σήμερον τῶν παραδόσεων αὐτοῦ διὰ τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος θέματος: «Ἡτο ὁ Ἰουστίνος χριστιανὸς φιλοσοφῶν ἢ φιλόσοφος χριστιανίζων;»

Χαιρετίζων ἐκ μέρους τῆς Σχολῆς τὸν νέον Συνάδελφον και συγκαίρων αὐτῷ εὐχομαι εἰς αὐτὸν πλουσίαν πνευματικὴν καρποφορίαν.

Ὁ Συνάδελφος κ. Θεοδώρου ἔχει τὸν λόγον».

μνημονευθέντων πατερικῶν λειτουργικῶν κηρυγμάτων ἢ ἦσαν νεώτερα κηρύγματα, μιμούμενα τὰ παλαιότερα, ἐκφράζοντα τὰ λειτουργικὰ βιώματα τῶν πιστῶν και παρεμβαλλόμενα συχνάκις εἶτε ὡς συναξάρια εἶτε ὡς διδαχαὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις λειτουργικοῦς κειμένους. Θὰ ἠδύνατό τις λ.χ. νὰ ἀναφέρῃ πολλὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα κωδίκων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἢ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἰ. μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους⁶⁰, περιεχόντων ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀξιόλογα λειτουργικὰ κηρύγματα, ἀναφερόμενα εἶτε εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν, εἶτε εἰς τὰ ἱερά μυστήρια, εἶτε εἰς τὰ ἐν τῇ λατρείᾳ χρησιμοποιούμενα ἱερά ἀντικείμενα και σύμβολα, εἶτε εἰς τὰς ποικίλας ἐορτὰς τοῦ κινήτου και ἀκινήτου κύκλου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. (Ὡς παραδείγματα ἔστωσαν ἐκ τοῦ ἰ. αἰ ὄνο οἱ κώδικες Α1050, Κτλ 38, Α-β 118· ἐκ τοῦ ἰα' αἰ ὄνο οἱ κώδικες Δ41, Κτλ 19, Κτλ 56, Α-β94, Α-β109, Α-β119· ἐκ τοῦ ἰδ' αἰ ὄνο οἱ κώδικες Α-γ81, Α-γ99, Α-ε147, Πρ84, Πρ90· ἐκ τοῦ ἰε' αἰ ὄνο οἱ κώδικες Δ189, Κρ41, Κτλ 176, Α-0222, Πρ103, Φ67· ἐκ τοῦ ἰς' αἰ ὄνο οἱ κώδικες Α720, Α722, Α752, Α834, Α879, Δ169, Δγ67, Ι388, Ι 427, Ι 435, Ι 436, Κτλ148, Κτλ 206, Α-ε143, Ξπ134, Ξπ141, Ξπ211, Ξπ236, Πρ89, Σμπ46, Φ82· ἐκ τοῦ ιη' αἰ ὄνο οἱ κώδικες Α765, Ε148, Ι 364, Α-η'95, Α-θ129, Α-θ129, Εφ30, Πλ542, Πλ585, Πλ800, Στν77 και πλείστοι ἄλλοι)»

(Συνεχίζεται) ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

59. Πλείονα σχετικῶς βλέπει τις ἐν τῇ ἑλληνικῇ και λατινικῇ Πατρολογία τοῦ Migne. Πρβλ. Δ. Μπαλάνο, μν. ἔ., ὡς και Berthold Altaner, Patrologie⁶, Freiburg im Breisgau 1958.

60. Τινὲς τῶν κωδίκων τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων μνημονεύονται κατωτέρω διὰ τῶν ἐξῆς συντμήσεων:

Α	=	Κώδικες τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν.
Δ	=	Κώδικες τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου Ἀγ. Ὁρους
Δχ	=	» » » Δοχειαρίου »
Ε	=	» » » Ἐσφιγμένου »
Ι	=	» » » Ἰβήρων »
Κρ	=	» » » Καρακάλλου »
Κτλ	=	» » » Κουτλουμουσίου »
Λ	=	» » » Μ. Ααύρας »
Ξφ	=	» » » Ξενοφώντος »
Ξπ	=	» » » Ξηροποτάμου »
Πλ	=	» » » Παντελεήμονος »
Πρ	=	» » » Παντοκράτορος »
Σμπ	=	» » » Σιμοπέτρας »
Στν	=	» » » Σταυρονικήτα »
Φ	=	» » » Φιλοθέου »

δειχθῆ διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Παρά τὸ γεγονός ὅτι ὑπό τινων ἠμφισβητήθη καὶ αὐτὴ εἰσέτι ἡ στοιχειώδης φιλοσοφικὴ μόρφωσις τοῦ Ἰουστίνου (οὕτω φρονεῖ ὁ Geffeken)¹, ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσῃ τις καὶ τροχάδην ἔστω τὰς σελίδας τῶν σωζομένων ἔργων τοῦ Ἰουστίνου, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τόσον τὸν τίτλον «φιλόσοφος», ὃν ἀσμένως ἐδέχετο, ὅσον καὶ τὸν φιλοσοφικὸν τρίβωνα, ὃν ἔφερε, καὶ μετ' αὐτὴν εἰσέτι τὴν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν εἰσόδον του.

Τὴν φιλοσοφίαν ὁ Ἰουστίνος μεγάλως τιμᾷ. Ταύτην θεωρεῖ «ὡς τὸ μέγιστον κτῆμα καὶ τιμιώτατον Θεῶν», πρὸς τὸν ὁποῖον αὐτὴ «προσάγει καὶ συνίστησιν ἡμᾶς μόνῃ», ὅσοι δὲ ἀληθῶς τυγχάνουσι πάντες οἱ ἔχοντες τὸν νοῦν αὐτῶν ἐστραμμένον πρὸς αὐτὴν (Διάλ. 2,1). Ἀλλαχοῦ δ' ὀρίζεται τὴν φιλοσοφίαν ὡς «ἐπιστήμην τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐπίγνωσιν», εὐδαιμονίαν δ' ἀπεκδέχεται ταύτης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς σοφίας γέρας (Διάλ. 3,4).

Φύσις ἀληθῶς θρησκευτικὴ καὶ πνευμῶδη ζητητικὴ καὶ ἀνήσυχον ὁ Ἰουστίνος ζητεῖ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λύσιν ὄλων τῶν προβλημάτων τῶν ἀπασχολούντων τὸ πνεῦμά του, ἐπιδιώκει τὴν κατάσβεσιν τῆς θρησκευτικῆς του δίψης, μάλιστα δὲ πάντων τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ Θεοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐθεώρει ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ εὐγενῆ ἐπιδιώξιν τῆς φιλοσόφου ἐρεῖνης. Quaeerere de numine divino, ἰδοὺ τί ἐπιζητεῖ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὁ Ἰουστίνος. Ἀκολουθῶν εἰς τὴν γενικὴν φιλοσοφικὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς του, μένει ἀδιάφορος πρὸ τῆς Λογικῆς καὶ τῆς Φυσικῆς. Τοῦθ' ὅπερ βαθύτατα τὸν συγκινεῖ εἶναι ἡ Ἠθικὴ καὶ ἡ Θεολογία.

Ὑπὸ τοιοῦτου πνεύματος ἐμφορούμενος ὁ Ἰουστίνος, περιφρονεῖ μὲν ἐμφανῶς τὴν χυδαίαν ἡδονοθηρίαν τοῦ Ἐπικούρου, ὃν παραβάλλει πρὸς Σαρδανάπαλον, ἀμφοτέρων τὴν ἐν «ἀφθονίᾳ καὶ δόξῃ εὐδαιμονίαν» ἀποδίδων εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῶν φαύλων δαιμόνων, ἀποδοκιμάζει δὲ ἀναφανδὸν τὸ σύστημα τῶν Κυνικῶν, οἵτινες, τὴν ἀδιαφορίαν περὶ τὸ τέλος καὶ τὸν σκοπὸν ἐν τῇ ἠθικῇ τιθέμενοι, ἀστοχοῦσι περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ ὄντως ἀληθοῦς καὶ ἀγαθοῦ (II Ἀπολ. 7, 3, 2,7). Τουναντίον ἕτερα ὀνόματα φιλοσόφων, οἷα τοῦ Σωκράτους, τοῦ Ἡρακλείτου, τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἀσκοῦσι γοητεῖαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰουστίνου. Ἀσφαλῶς τὴν διδασκαλίαν τούτων ἀγνοεῖ ὁ ἱερός Πατήρ. Τοῦθ' ὅπερ τὸν γοητεύει καὶ τὸν συγκινεῖ εἶναι πρὸ πάντων ἡ αἴγλη καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ὀνόματός των. Διὰ τὸν Ἰουστίνον οὗτοι ἀντιπροσωπεύουν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς ἁγίους τῆς φιλοσοφίας².

Ὡς ὁ ἴδιος ἐν τῷ Διαλόγῳ αὐτοῦ ὁμολογεῖ, ἐπιθυμῶν νὰ κατασβέσῃ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν του δίψαν, διῆλθε σχεδὸν δι' ὄλων τῶν τότε γνωστῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσεκολλήθη εἰς τινα Στωϊκὸν φιλόσοφον. Δια-

τρίψας ὅμως ἐπὶ μακρὸν παρ' αὐτῶ καὶ οὐδεμίαν πρόδον σημειώσας ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐρευνῇ («οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἠπίστατο, οὐδὲ ἀναγκαίαν ἔλεγε ταύτην εἶναι τὴν μάθησιν»), ἐγκατέλειπεν αὐτόν, προσκολληθεὶς εἰς ἕτερον Περιπατητικὸν διδάσκαλον. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἀπεμακρύνθη συντόμως «μηδὲ φιλόσοφον αὐτὸν οἰηθεὶς ὅλως», καθ' ὅσον μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γνωριμίας των ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἰουστίνου νὰ τοῦ ὀρίσῃ μισθόν. Ἔτι δ' ὅμως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ «σπαργώσης ἀκοῦσαι τί τὸ ἴδιον καὶ ἐξαιρετικὸν τῆς φιλοσοφίας», ὁ Ἰουστίνος συνεδέθη πρὸς Πυθαγόρειον φιλόσοφον, ἄνδρα «τὰ μάλιστα εὐδοκιμοῦντα» καὶ «πολὺ ἐπὶ τῇ σοφίᾳ φρονοῦντα». Αὐτὸν ὅμως εὐθὺς ἀπέπεμψεν ὁ Πυθαγόρειος, ὡς ἔμαθεν ὅτι ἐτύγγανε παντελῶς ἄγευστος καὶ ἀμοιρος τῶν προπαιδευτικῶν καὶ εἰσαγωγικῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν μαθημάτων τῆς μουσικῆς, ἀστρονομίας καὶ γεωμετρίας. Ἀλλωστε ὁ Ἰουστίνος, σπεύδων εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ διαθέσῃ διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν μαθημάτων τούτων. Ἐν ἀμυχανίᾳ δ' ὄντι, ὡς ὁ ἴδιος διηγεῖται, ἔδοξεν αὐτῷ καὶ τοῖς Πλατωνικοῖς ἐντυχεῖν πρὸς τοῦτο δὲ συνεδέθη μετὰ τινος εὐκλεοῦς καὶ μέγα ὄνομα ἔχοντος ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀνδρός. Ἐν τῇ μετὰ τοῦ Πλατωνικοῦ τούτου διδασκάλου διατριβῇ του ὁ Ἰουστίνος ἐσημείωσε βραδαίαν ἐπίδοσιν καὶ προκοπὴν. «Καὶ μετ' ἤρει σφόδρα ἡ τῶν ἀσωμάτων νόησις, καὶ ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀνεπτέρου μοι τὴν φρόνησιν, ὀλίγου τε ἐντὸς χρόνου ὤμην σοφὸς γεγονέναι, καὶ ὑπὸ βλακειᾶς ἠλπίζον αὐτίκα κατόψεσθαι τὸν Θεόν· τοῦτο γὰρ τέλος τῆς Πλάτωνος φιλοσοφίας» (Διάλ. 2).

Εἰς τὴν τοιαύτην πνευματικὴν κατάστασιν εὐρίσκειτο ὁ Ἰουστίνος, ὅτε αἰφνιδίως ἔλαμψεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Διὰ μιᾶς ἢ ψυχικῆς σύγχυσις καὶ ἡ ἀναστάσις καὶ ἡ ἀγωνία διεσκεδάσθησαν. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ὁ Ἰουστίνος ἀνεύρε τὴν μόνην ἀσφαλῆ καὶ σύμφωνον φιλοσοφίαν (Διάλ. 8). Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἀπέκοψε τελείως καὶ τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας αὐτόν πρὸς τὴν ἐπίγειον φιλοσοφίαν. Μέσον κατέχων μεταξὺ τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Τατιανοῦ ἀφ' ἑνός, ἀμφοτέρων καταφρονούντων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, καὶ τοῦ θρησκευοφιλοσοφικοῦ συγκρητισμοῦ τῶν Γνωστικῶν ἀφ' ἑτέρου, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσεν ὁ Ἰουστίνος νὰ τιμᾷ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Σημειωτέον ὅμως καλῶς ὅτι τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ὁ Ἰουστίνος πάντοτε ἀξιολογεῖ ἐν συγκρίσει καὶ ἀντιβολῇ πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Οὕτως, ἐνῶ ἡ τελευταία αὐτῆ, ὡς ἄμεσος ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, εἶναι «μεγαλειότερα πάσης ἀνθρωπίνης διδασκαλίας», εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας, ἡ τῶν ἀνθρώπων φιλοσοφία εἶναι ἀτελής, μερικὴ, ἀμυδρὰ καὶ σκιαώδης, ἐξ οὗ γεγονότος παρατηροῦνται, ὡς τὰ πολλά, διαφωνίαι καὶ ἀντιρρήσεις μεταξὺ τῶν διδασκάλων αὐτῆς (II Ἀπολ. 10). Καὶ ἐνῶ ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ τούτου τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐνανθρωπήσαντος καὶ διδάξαντος ταύτην εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, ἐν οἷς σημείοις βεβαίως συμφωνεῖ πρὸς

1. Zwei griechische Apologeten, Leipz. - Berlin, 1907.

2. Eug. de Faye, L' influence du Timée de Platon sur la Théologie de Justin Martyr, ἐν Bibliothéque de l' Ecole des Hautes Etudes, Sciences religieuses, 7ème volume, 'Etudes de Critique et d' Histoire, 2ème serie, σ. 173.

τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν, εἶναι προϊόν τῆς μερικῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεργείας τοῦ λόγου. «Μεγαλειότερα μὲν οὖν πάσης ἀνθρωπείου διδασκαλίας φαίνεται τὰ ἡμέτερα διὰ τοῦ τὸ λογικὸν τὸ ὅλον τὸν φανέντα δι' ἡμᾶς Χριστὸν γεγονέναι, καὶ σῶμα καὶ λόγον καὶ ψυχὴν. Ὅσα γὰρ καλῶς αἰεὶ ἐφθέγγαντο καὶ εὖρον οἱ φιλοσοφῆσαντες ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ λόγου μέρος δι' εὐρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς» (II Ἀπολ. 10, 1.2). Κατὰ ταῦτα ἢ τε ἀπὸ μέρους ἀνθρωπίνῃ ἀλήθειᾳ καὶ ἢ πλήρως χριστιανικῇ τοιαύτῃ, ἔχουσιν ὡς πηγὴν αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν τοῦ θείου λόγου. Ἐντεῦθεν καὶ ὅσα οἱ ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου διδασκόμενοι φιλόσοφοι καλῶς καὶ ὀρθῶς εἶπον «ἡμῶν τῶν χριστιανῶν εἰσιν» (I Ἀπολ. 5), «οἱ δὲ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοὶ εἰσιν, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν» (I Ἀπολ. 46, 3).

Ἐξ ὧν ἐλέχθησαν καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ Ἰουστίνος, τυχὼν ποιας τινος φιλοσοφικῆς μορφώσεως, συναπεκόμισε ταύτην καὶ ἐν τῇ νῆα ἐξ ἀποκαλύψεως χριστιανικῆς θρησκείας. Εὐδὴλον ἐντεῦθεν, ὅτι ἐν τῇ θεολογίᾳ σκέπει τοῦ Ἀπολογητοῦ συναντῶνται δύο ρεύματα διαφόρου προελεύσεως, ὧν τὸ μὲν πηγάζει ἐξ Ἑλλάδος, τὸ δὲ ἐκ Παλαιστίνης.

Ἐγείρεται ὁμοίως τὸ ἐρώτημα: Μέχρι ποίου βαθμοῦ συνυπάρχουσιν ἀρμονικῶς ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ Ἰουστίνου τὰ δύο ταῦτα διαφόρου προελεύσεως ρεύματα; Παρατηρεῖται ἐπίδρασις μεταξὺ τούτων; Ἐν καταφατικῇ περιπτώσει, τίς ἢ φύσις, ὁ βαθμὸς καὶ ἢ ἔκτασις τῆς ἐπίδρασεως ταύτης; Ἠλλοίωσεν ὄντως ἢ φιλοσοφία τὴν χριστιανικὴν πίστιν τοῦ Ἰουστίνου, ἢ ὑπῆρξεν ἐξωτερικόν τι καὶ ἐπιτόλαιον, ἀπλοῦν περίβλημα τῆς θεολογίας του καὶ μέσον προσφορωτέρας προσαγωγῆς τῆς εἰς τὸν ἐθνικὸν κόσμον; Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστίνος χριστιανὸς φιλοσοφῶν ἢ φιλόσοφος χριστιανίζων;

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν ἐδόθη ἐνιαία ἀπάντησις ἀπὸ μέρους τῶν περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰουστίνου ἀσχοληθέντων θεολόγων. Οὕτω κατὰ τὸν Aubé¹, ὁ Ἰουστίνος, παρὰ τὴν εἰς Χριστὸν μεταστροφὴν του, παρέμεινε βαθύτατα φιλόσοφος. Ὁ χριστιανὸς παρ' αὐτῷ ἦτο ἀρκούντως ἐπιτόλαιος. Κατατάσσει δ' αὐτὸν μεταξὺ τῶν Πλατωνικῶν καὶ Στωϊκῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὅμοίως καὶ κατὰ τὸν Harnack², ὁ Ἰουστίνος, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπολογηταί, εἶναι κυρίως φιλόσοφοι, φιλοσοφῶντες περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς προελεύσεως αὐτοῦ, περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς γνώσεως, ἣν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περὶ αὐτοῦ, εὐρίσκοντες ἐν τῇ περὶ λόγου φιλοσοφικῇ θεωρίᾳ τὴν κλεῖδα ἐπιλύσεως πάντων τῶν προβλημάτων τούτων καὶ ταύτην προσκείμενον πρὸ πάσης ἐξετάσεως τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Παραπλήσια εἶπε καὶ ὁ Engelhardt³. Κατὰ τὸν θεολόγον τούτον, ὁ Ἰουστίνος κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι ἐθνικὸς καὶ κατὰ δεύτερον χριστιανός, καὶ ὅτι «ἂν κρίνη τις τὰς σκέψεις καὶ τὰς θεολογικὰς παραστάσεις τοῦ Ἰουστίνου, θὰ ἀνεύρη τοῦτον ἐθني-

κόν». Μεμετριασμένην τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψιν ἐξέφερον ὁ τε Feder¹ καὶ ὁ Pfäffisch². Κατ' αὐτοὺς ὁ Ἰουστίνος ἦτο βεβαίως χριστιανός. Παρὰ ταῦτα ὁμοίως ἦτο συγχρόνως καὶ φιλόσοφος, ὡς τοιοῦτος δέ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἢ νὰ θέλῃ τοῦτο, εἰσῆγαγε συγκεκριμένον τινὰ πλατωνισμόν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ³. Τέλος, παραπλήσιαν γνώμην ἐξέφερε καὶ ὁ Thüme⁴, καθ' ὃν ὁ Ἰουστίνος εἶναι συγχωρητέος διὰ τὴν οὐχὶ σκόπιμον πλατωνικὴν παραποίησιν τῆς περὶ Θεοῦ χριστιανικῆς διδασκαλίας, καθ' ὅσον ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος οὐ μόνον τὴν δύναμιν δὲν εὗρε νὰ ἀποδευθῆ ἔκ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν δὲν κατενόησε πλήρως καὶ ὀρθῶς, οὔτε ἦτο εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ σταθμίσῃ εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ σημεῖα τὴν μεταξὺ Πλατωνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ διαφορὰν.

Ἄλλοι πάλιν θεολόγοι εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα ἀπήντησαν ἀντιθέτως. Οὕτως ὁ Semisch⁵ πειράται νὰ ἀποδείξῃ τὸν Ἰουστίνον ὡς γνησιώτατον χριστιανόν, μηδαμῶς σχεδὸν ἐπηρεασθέντα ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ δὲ Stählin⁶, καίπερ διαμαρτυρούμενος, μέμφεται τὸν Engelhardt, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περὶ Ἰουστίνου κρίσιν του, ἐπὶ «παντελῶς μονοπλευρῶν τινὶ προτεσταντικῇ θέσει», καὶ πειράται νὰ ἀνεύρη ἐν τῷ Ἰουστίνῳ μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παλαιοχριστιανικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως». Ὅμοίως καὶ ὁ Bousset⁷ παρατηρεῖ κατὰ τοῦ Harnack, ὅτι ὁ Ἰουστίνος, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπολογηταί, εἶναι πρωτίστως χριστιανοί, πιστοὶ εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ βαπτίσματος, οἵτινες, διὰ νὰ γίνουσι πιστευτοὶ καὶ ἀποδεκτοὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ζητοῦν νὰ διερμηνεύσουν τὴν περὶ λόγου διδασκαλίαν, γνωστὴν ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας των, καὶ τὴν ὁποῖαν ἄλλωστε εἶχον καθιερώσει πρὸ αὐτῶν ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ Ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος. Ὡσαύτως ἀντίθετον κρίσιν τῆς τοῦ Aubé ἐξέφερον ὁ Mgr. Freppel⁸. Εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ Ἰουστίνου ἐκφράζεται καὶ ὁ Bardenhewer⁹. Κατ' αὐτὸν ὁ Ἰουστίνος ὑπῆρξε γνήσιος χριστιανός. Τὸν Χριστιανισμόν οὗτος ἠσπάσθη μετὰ μακρὰν ἀναστροφὴν του καὶ ἐργάδῃ ἐρευνᾶν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Διὰ νὰ μὴ διστάσῃ δὲ νὰ δεχθῆ, διὰ τὰς χριστιανικὰς του πεποιθήσεις, καὶ τὸ βάπτισμα εἰσέτι τοῦ μαρτυρίου, ἀσφαλῶς ἐτέλει ἐν πλήρει γνώσει τῆς πράξεώς του. Ὁ Ἰουστίνος ἦτο βεβαίως φιλόσοφος, πλὴν ὁμοίως ἦτο χριστιανὸς φιλόσοφος. Τέλος, εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ Ἰουστίνου ἐξεφράσθησαν οἱ Γάλλοι

1. Justins des Märtyrers Lehre von Jesus Christus, dem Messias und dem menschengewordenen Sohne Gottes, Fr. i. Br. 1906.

2. Der Einfluss Platons auf die Theologie Justins des Märtyrers, Paderborn 1910.

3. Πρβλ. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur, Fr. i. Br. 1913.

4. Über den Platonismus in der Schriften des Justins Märtyr, Glauchau 1880.

5. Justin der Märtyrer, Bresl. 1840—1842.

6. Justin der Märtyrer, und sein neuester Beurteiler, Leipzig 1880, σ. 66.

7. Kyrios Christos, σ. 318. 2.

8. Saint Justin, σ. 332—374.

9. Μνημ. ἔργ., σ. 250.

1. Essai de critique religieuse de l'apologetique chrétienne de 2e siècle, Paris 1861 καὶ 1875.

2. Lehrbuch der Dogmengeschichte, 1, 528—535.

3. Das Christentum Justins des Märtyrers, Erlangen 1878.

ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΗΣ ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ ΣΥΝΟΔΟΥ

Α'

Ἡ ζωηρά ἐπιθυμία ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, πρὸς μίαν ἀναθεώρησιν τῶν σχέσεων αὐτῶν, κινεῖ τὸν κάλαμον πλείστων ἐπιφανῶν θεολόγων, ὅπως συγγράφουν ἔργα ἀνευ ἐμπαθείας καὶ ἱστορικῆς προκαταλήψεως. Ἀφ' οὗτου ὁ Francis Dvornik μᾶς προσέφερε τὴν περὶ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου σπουδαίαν ἐργασίαν του, ὅπου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀποκατέστησε τὴν μνήμην τοῦ τόσο παρεξηγηθέντος πρωταγωνιστοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, Πατριάρχου, μὲ ἱκανοποίησιν διαβάζομεν τὴν ἄρτι ἐκδοθεῖσαν μνημειώδη ἐργασίαν τοῦ ἱστορικοῦ Joseph Gill¹. Προηγήθη αὐτοῦ, ἐννοεῖται, ὁ ἱστοριοδίφης τοῦ Βατικανοῦ George Hofmann, ὅστις μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὰς γνωστὰς «Πράξεις» τῆς ἐν Φλωρεντία Συνόδου καὶ εἰς τὰ «Πρακτικά» τοῦ Συμβέστρου Συροπούλου, ἀνεκάλυψε νέα χειρόγραφα ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς δραματικῆς ἐκείνης Συνόδου. Ὑπὸ τὸ φῶς τούτων ἐξέδωκε πλείστας ὅσας μελέτας συγκεντρωμένας εἰς μίαν κριτικὴν σειρὰν μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς: Concilium Florentium, documenta et scriptores.

Ἡ ἀνάγκη πρὸς μίαν ἀναθεώρησιν τῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς δραματικῆς ἐκείνης Συνόδου ἀρξαμένης ἀπὸ τῆς 24 Μαρτίου 1439 δικαιολογεῖται διὰ τὴν ἐποχὴν μας. Διότι αἱ ἀνάγκαι ἐνὸς διαλόγου ὑφίστανται καὶ σήμερον, καὶ τὰ ἐπίμαχα

1. «The Council of Florence», Cambridge University Press, 1959.

λοι θεολόγοι Jules Lebreton¹ καὶ Aimé Puech².

Τὸ ζήτημα βεβαίως τῆς φιλοσοφικοχριστιανικῆς ἀξιολογήσεως καὶ τοποθετήσεως τῆς θεολογίας τοῦ Ἰουστίνου τυγχάνει ἐγγχείρημα τὰ μάλιστα δυσχερὲς καὶ ἐργῶδες, τὸ μὲν διὰ τὴν πλημμυρῆ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιπολαίαν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ συγκρότησιν αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτῷ χαρακτηρισμάτων λογοτεχνικῶν καὶ δεξιότητος περὶ τὸ γράφειν. Ἡ ἔλλειψις συνοχῆς καὶ ἀλληλουχίας καὶ οἱ πολλοὶ πλατειασμοὶ καὶ ἐπαναλήψεις, οἱ ἀπαντῶντες ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἰουστίνου, καθιστῶσιν οὐ μόνον δυσδιακρίβωτον τὴν ἀληθῆ ἐννοίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν εἰσέτι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἔργων του ἀπεργάζονται κοπιώδη καὶ ἐν τισι φορτικῇ.

Ἡμεῖς, μὴ δυνάμενοι νὰ δώσωμεν ἐντὸς τῶν συνεσταλμένων χρονικῶν ὁρίων τῆς ἀμειλίχτου κλεψύδρας λεπτομερῆ ἐκθεσιν τοῦ εὐρυτάτου τούτου ζητήματος, θὰ προσπαθῶμεν, ὅπως ἀναπτύξωμεν τοῦτο κατὰ τὰς βασιικωτάτας καὶ ἀδροτάτας αὐτοῦ γραμμὰς, ἐπιφυλασσόμενοι ὅπως ἐν καιρῷ φέρωμεν εἰς δημοσιότητα ἐκτενῆ καὶ λεπτομερῆ ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος μελέτην. (Συνεχίζεται)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἐφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Histoire du dogme de la Trinité, Paris 1928.

2. Les Apologistes Grecs du II siècle de notre ère, Paris 1912.

θέματα τὰ χωρίζοντα τὰς δύο Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον σοβαρᾶς μελέτης τῶν θεολόγων ἀπὸ ἐκάστην παράταξιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Πατερικῶν πηγῶν, καὶ τῆς Πίστεως τῆς ἀδιαίρετου ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Τοῦτο κατ' ἐπανάληψιν ἐξήγγειλε καὶ ἐτόνισεν ὁ σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου.

**

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ὡς ἄνω ἐργασίας περὶ τῆς «Ἐν Φλωρεντία Συνόδου» J. Gill, εἰς πολλὰ σημεῖα ἀναγνωρίζει τὰ φρικτὰ σφάλματα τῶν κρατούντων τότε τὴν ἑδραν τῆς Ρώμης, καὶ τῶν ἀγερώχων ἐκπροσώπων τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἀναλύων π.χ. τὸ ἐπὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου σχίσμα, καταφέρεται δριμύτατα ἐναντίον τοῦ παπικοῦ ἀπεσταλμένου Οὐμβέρτου, ὅστις ὡς γνωστὸν ἀπέθηκε ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Πατριάρχου. Ἴδου τί γράφει: «Ὁ Καρδινάλιος, δυστυχῶς ἦτο ἀγερώχος, ἐπιμένων εἰς πλήρη ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τὴν προσβλητικὴν του στάσιν ἀνέτρεψε τὴν συμφιλιοτικὴν προσπάθειαν, ἐνῶ παραλλήλως ὑπερέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὸν πάπα Λέοντος. Ἀπηύθυνε τόσο βαρείας ἐκφράσεις κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κλήρου, ὥστε ἐξήγγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Αὐλῆς. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Κηρουλάριον νὰ γράψῃ διαμαρτυρῆμενος πρὸς ἀπαξάπαντας τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς; νὰ συγκαλέσῃ δὲ καὶ ἑκτακτον Σύνοδον ἐπιστῶν τὸν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀπαραδέκτων καινοτομιῶν τῆς Ρώμης. Τὸ Filioque, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ἀπετέλει τὴν ἀπαρχὴν τῆς καινοτομίας τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐπέπρωτο νὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς ἄλλα θέματα. Κατὰ περιεργον τρόπον, ὁ Οὐμβέρτος, ὅπως ἀδίκως, ἔψεγεν τοὺς ἀρνούμενους αὐτό, λέγων ὑποκριτικῶς ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ σφάλλουν, διότι ἀκριβῶς δὲν στέργουν, νὰ υἱοθετήσουν τὸ Filioque εἰς τὸ Σύμβολόν των».

Ἀκόμη χειροτέρα εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν Σταυροφοριῶν, καὶ μάλιστα τῆς τελευταίας ἐκκινήσεως ἐκ Βενετίας τὸ 1202. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἐκθρονισθέντος αυτοκράτορος Ἰσαάκ, οἱ Σταυροφόροι ἀντὶ νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὸν κύριον στόχον των, τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ νὰ τὴν ἀπελευθερώσουν, εἰσῆλσαν εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὸ 1204, ὡς πειραταί, ἐπὶ τριήμερον ἐπεδίδοντο εἰς λεηλασίας, ἀρπαγὰς, ἱεροσυλίας καὶ ἀφαντάστους ἀσχημίας ἀναξίας διὰ χριστιανούς «ἰππότας» (σελ. 8-9).

Ὁ πόθος τῆς ἐνώσεως ἐν τῇ Δύσει ἀποδίδεται κατὰ τὸν συγγραφέα εἰς τοὺς ἐξῆς λόγους: Ἡ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐγκαινισθεῖσα διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ μετακλήσις εἰδικῶν ἑλληνομαθῶν ἐκ Βυζαντίου, ἡ μίμησις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὰς οἰκοδομὰς, ἡ διείσδυσις τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως εἰς τὰ διανοητικὰ στρώματα τῆς Φλωρεντίας, ἐξήσκουν ἰσχυρὰν γοητείαν καὶ ἐνδιαφέρον πρὸς ὅ,τι διέσωσεν ἡ Ἀνατολή. Συγγράμματα τῆς βυζαντινῆς γραμματολογίας ἤρχισαν νὰ μεταφράζονται, καὶ ὅλα

αυτὰ ἔστρεφον τὴν προσοχὴν Κλήρου καὶ λαοῦ πρὸς μίαν προσέγγισιν στενωτέραν.

Πλὴν ἡ Ρώμη προβλέπουσα τὴν ποθητὴν ἔνωσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἤρχισεν ἀπὸ ἐνωρίτατα, λίαν τεχνηέντως, νὰ ἐτοιμάζῃ σχέδιον ἀποδοχῆς τῶν προτάσεών της. Εἰς τὰ σχέδια αὐτὰ συναντᾶται συχνὰ ὁ ὅρος *Reductio*, ὅστις οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἐν σχέσει μετὰ τὴν ἔνωσιν, εἰμὴ τὴν «ἐπιστροφὴν» τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο ὅτι ἐκ τῆς «Μητρὸς» ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ Σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν. Ὁ τόνος αὐτὸς τῆς «ἐπιστροφῆς» τῶν Ἑλλήνων φαίνεται περιέργως εἰς διαφόρους ἐπιστολάς σταλείσας τότε ὑπὸ ἐλαφρᾶ τῆ πίστει ταξειδιωτῶν, πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κολωνίας, τῆς Πράγας. Φαίνεται ὅτι ὀφείλονται εἰς ἐντυπώσεις καιροσκοπικῶν ἢ προχειρῶν μικροπολιτικῶν, οἱ ὅποιοι ἔκρινον τὸ πρᾶγμα ἀπὸ καθαρῶς στρατιωτικῆς πλευρᾶς.

Πράγματι, ὅταν πρεσβεία παπικὴ ἔφθασε διὰ διαπραγματεύσεις εἰς τὴν Πόλιν καὶ πιστεύσασα ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν Ρωμαϊκῶν ἀξιώσεων θὰ ἐγένετο ἀμέσως, συνήντησε πρὸς κατὰπληξιν αὐτῆς ἄρνησιν. Ἀντελήφθη ὅτι τὸ Βυζάντιον εἰς τὸ βάθος στερεῶς εἶχε τοῦ συνοδικοῦ συστήματος τῆς Ἐκκλησίας². Ἰδοῦ ἡ ἀπάντησις τοῦ αυτοκράτορος Μανουὴλ πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Ρώμης: «Ἡ εὐκταία σύνοδος θὰ πρέπει νὰ συγκληθῇ κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν Ἐπτὰ ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἡ ἀλήθεια θὰ ζητηθῇ ὑπὸ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ θὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς πόθους ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων καὶ τότε πᾶν ἔθνος ἕς συμφωνήσῃ μετ' αὐτῆν. Οὕτω μόνον θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, γενική, ἰσχυρὰ καὶ ἄθραυστος» (Raynaldus XVI).

**

Ἡ μέθοδος καὶ αἱ ἱστορικαὶ κρίσεις τοῦ συγγραφέως ἐνιαχοῦ εἶναι περίεργοι. Προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ ἀδικαιολόγητα καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀπέχθειαν τοῦ πληρώματος κατὰ τῶν Λατίνων ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν φανατισμὸν τοῦ συρφετοῦ καὶ τῶν ἀμαθῶν μοναχῶν. Λησμονεῖ, εἰς ὅλα αὐτὰ, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ζητεῖ ἔρεισμα καὶ δὲν στηρίζεται εἰς τοὺς πολιτικούς ἐλιγμούς ἐνίων αυτοκρατόρων καὶ ἐνίων ἀσθενῶν εἰς τὴν θέλησιν Πατριαρχῶν, ἀλλὰ κυρίως τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ὁ λαὸς ἀπεδοκίμασε τοὺς ἐπιστρέψαντας ἐκ Φλωρεντίας καὶ ἀντέστη εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς τῶν Λατίνων ἐπισκόπων, ἐὰν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν ἀνεγνώριζε τὸ *Filioque*, δὲν ἠνείχετο τὸ καθεστὼς τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας, κλπ, πάντα ταῦτα προήρχοντο διότι εἰς αὐτὰ ἔβλεπε τὴν ἀπαρχὴν ὑπερβασίῶν ἐπιχειρῶν καὶ ἀπομακρύνσεων ἀπὸ τὴν Παράδοσιν. Ἐνεθυμειτο τὸ Πλήρωμα τὴν ἀδαμαντίνην βᾶσιν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, σχολιάζοντος τὴν τακτικὴν τῶν ψευδοδιδασκάλων εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν: «θέλοντες ἀνατρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.» «Μικρὸν παραποιήθην τὸ ὅλον λυμάνεται. Καθὰπερ ἐν τοῖς βασιλικαῖς νομίμασιν ὁ μικρὸν τοῦ χαρακτῆρος περικόψας, ὅλον τὸ νόμισμα κίβδηλον εἰργάσατο, οὕτω καὶ ὁ τῆς ὑγι-

οῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον ἀνατρέψας, τῷ παντὶ λυμάνεται, ἐπὶ τὰ χεῖρονα ποιῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς» (Ὁμ. εἰς Γαλ. 1,7).

Εἰς τὸ βάθος τῆς ὁμοψύχου ἀντιδράσεως τοῦ πληρώματος τῆς Ἀνατολῆς πρέπει νὰ διῶδῃ ὁ ἐρευνητὴς τὴν τακτικὴν τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τὴν ἀπροθυμίαν τῆς Ρώμης, ὅπως ἐπανέληθῃ εἰς τὸ δικαιοτάτον πανάρχαιον καθεστὼς τῆς «Πενταρχίας». (σελ. 12). Κατὰ ταῦτα, τὸ ἄκυρον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου εἰς οὐδὲν ἄλλο θὰ ἔπρεπε ν' ἀποδοθῇ παρὰ εἰς τὴν προεσχεδιασμένην καὶ μετὰ πολὺ τέχνην προπαρασκευητῆς ἡμερησίας διατάξεως θεμάτων ἀπαραδέκτων, τῆς προβολῆς πάντοτε τοῦ κατ' ἐξοχὴν διὰ τοὺς Λατίνους προσφιλοῦς θέματος τοῦ Πρωτείου ὡς ὄρου ἀπαραιτήτου πρὸς συνεννόησιν. Ἀδικεῖ ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐν γένει στάσιν τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, ὅταν εἰς τοὺς δισταγμούς καὶ τὰς δεικνύσας ἐνστάσεις αὐτῶν διαβλέπει ὑπολείμματα «τοῦ βυζαντινοῦ φανατισμοῦ.» Ἡ Σύνοδος αὐτὴ ἀπέτυχε ἀκριβῶς διότι δὲν προητοιμάσθησαν ἐπαρκῶς τὰ πνεύματα καὶ διότι ἐξελέγη ἐποχὴ πολὺ δυσμενῆς πολιτικῶς. Αἱ ταλαιπωρίαι τῶν Ὁρθοδόξων ἠναγκασμένων νὰ μετοικοῦν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, αἱ κακουχίαι καὶ ταπεινώσεις, ἡ στέρησις ἀκόμη καὶ τοῦ τακτικοῦ φαγητοῦ, ἐξήσκησαν ἕνα ψυχολογικὸν παράγοντα κάθε ἄλλο παρὰ εὐχάριστον. (Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΤΙΜΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Εἰς τὴν, ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ἐκκλησία», καταχωρηθεῖσαν μελέτην μου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας 1833—1960» παρειπέδυσαν, ἐξ ἀβλεψίας, λάθη τινά δι' ὃ καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κυριωτέρων τούτων.

Σελ.	Στιχ.	Ἀντὶ	Ἀνάγνωθι
63	ὑποσ. 13	Ἐπίτιμος	Ἐπίτιμος
64	2	Μ. Μεταξάκης 1818-1920	1918-1920
64	» 14	Β'.	ΚΒ'.
64	2 34	Ἀρχιερατικά	Ἀρχιεπισκοπικά
83		Ἀγαθόνιος	Ἀγαθόνιος
99		Κουτούδης	Κουτούδης
99		Βελενίκου	Μελενίκου
99		Γ. Ρουμπάνης 1944-1951	1934-1951
99	ὑποσ. 1	ἐπανηπήχθη	ἐπανηπήχθη
100		Ἀμυκλῶν	Ἀμυκλῶν
100		Θ. Βίμπος 1869-1902	1869-1903
100		Τ. Ματθαίου 1945	1954
100		Δ. Δάφνης 1396-1959	1936-1959
101	ὑποσ. 4	Καρμπατιώτης	Καρμπαλιώτης
101	»	Νευροκοπίου	Νευροκοπίου
123		Β. Μαγγριώτης 1930	1931
124	» 3	διετήρησεν	δὲν διετήρησεν
124	» 5	ἔλαβεν	ἀνέλαβεν
125	3	τοῦ 1957.	τῷ 1957
125	ὑποσ. 5 19	Δελανᾶς	Δηλανᾶς
126		Μύρων	Μυρέων

Εἰς τὴν σελ. 83 ἡ λέξις «Ἀλεξανδρουπόλεως» ἀποτελεῖ νέαν παράγραφον, τὴν ὁμώνυμον Μητροπολιτικὴν περιφέρειαν, δηλοῦσαν.

† Ὁ πρ. Λήμου ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

2. Raynaldus, Ad Annum 1422, XI. Mansi 28, 1066D.

Ἐκκλησία μας ἄνοδος τῆς πνευματικῆς στάθμης εἶναι συνεχῆς καὶ σταθερά.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἁγίων ἡμερῶν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ὀργανωθειῶν ἀναριθμητῶν ἐκδρομῶν εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σκέψεις περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπης.

Καὶ ὅτι μὲν ὁ Χριστιανισμὸς εὐλογεῖ τὴν πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπην δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀπὸ τὰ λειτουργικὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ νὰ βλέπωμεν μετὰ συμπαθοῦς βλέμματος τὰς καλλονας τῆς ὑλικῆς κτίσεως. Ἔαρ, ἥλιος, σελήνη, ἄστρα, φῶς, σκότος, ὄμβρος, πῦρ, ὄρος, νιφετοί, πάγνοι καὶ χιόνες, ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι, οὐρανοί, γῆ, ὄρη, βουνοί, ξύλα τοῦ πεδίου καὶ τοῦ ὄρουμοῦ, κέδροι, ποταμοί, πηγαὶ καὶ θάλασσαί, πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ οἱ ἐμπνευχοὶ ὀργανισμοὶ συνδέονται ὑπὸ τῆς λατρείας μας μὲ τὰ πνευματικὰ σκιρτήματα καὶ τοὺς ἐσωτάτους κραδασμοὺς τῆς ψυχῆς μας.

Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν δὲν καταδικάζει τὴν φύσιν, ἀλλὰ μόνον τὴν θεοποίησιν τῆς φύσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐκδρομικοῦ πνεύματος εἰς βάρος τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Ὅταν αἱ ἀπολαύσεις τῆς φύσεως συνδυάζονται μετὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ εἶναι ὅπως ἀμέτοχοι τῶν ποικίλων παρεκτροπῶν καὶ ἀσχημιῶν, αἰτῖνες ὑπαίτινον τὴν ὠραιοτητα τῆς φύσεως, δίδουν ἀφορμὴν εἰς τὸν πιστὸν νὰ ἐπαναλαμβάνῃ μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ: «Ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, ἐν ποιήμασι τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων» (Ψαλμ. ρμβ', 5).

Πρέπει νὰ ἐνοποιηθοῦν.

Αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς πολυπληθεῖς ἐκδηλώσεις, τῶσον ἐν Ἀθήναις ὅσον καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὑπὲρ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπῆρξαν πράγματι συγκινητικαί. Πανταχοῦ πνέει ὁ ἄνεμος τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν θησαυρὸν, τὸν ὅποιον μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ πατέρες μας. Τῶσον οἱ σύλλογοι τῶν ἱεροψαλτῶν, ὅσον καὶ ὁ Πανελλήμιος Σύνδεσμος τῶν Φίλων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ ἄλλοι ἐπαρχιακοὶ σύλλογοι ὠργάνωσαν βυζαντινοὺς χορούς, οἵτινες ἔφρασαν εἰς κατανυκτικὸν ἐσπερινὸν καὶ ἄλλας ἱερὰς ἀκολουθίας. Ὡσαύτως διοργανώθησαν συνεστιάσεις, διαλέξεις καὶ ἄλλαι ἐξορμήσεις, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἔξαρσιν καὶ προβολὴν τῆς ἱερᾶς μας μουσικῆς.

Πάντα ταῦτα δεικνύουν, ὅτι πλησιάζει ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὅποιον πᾶσαι αἱ ὑπὲρ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἐκδηλώσεις αὐταὶ πρέπει νὰ ἐνοποιηθοῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδίᾳ πρέπει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ὠριμάσῃ ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἐνὸς ἐδικοῦ Ἰνστιτούτου ἢ μᾶς Ἀκαδημίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν τεχνῶν, εἰς τὴν ὅποιαν δὲν θὰ μελετᾶται μόνον ἡ ἡ γνησία καὶ κεκαθαρμένη ἀπὸ ὀθνεῶν στοιχείων βυ-

ζαντινῆ μουσικῆ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀναπτύσσονται πᾶσαι αἱ εἰς διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας τελοῦσαι λειτουργικὰ τέχνη.

Ἀρίστην ἐντύπωσιν.

Αἱ πρὸς τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν σταλεῖσαι ἐπιστολαὶ ὑπὸ τῶν Φοιτητικῶν Ὁργανώσεων τοῦ Γκράτς καὶ τοῦ Μονάχου τῆς Γερμανίας ἐνεποίησαν ἀρίστην ἐντύπωσιν καὶ ἐδημιούργησαν αἰσθήματα αἰσιοδοξίας. Καὶ τοῦτο συνέβη, διότι διὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐξεδηλώθη ζωηροτάτη ἢ ἐπιθυμία τῶν αὐτόθι σπουδάζοντων Ἑλλήνων νέων, ὅπως ἐφοδιασθοῦν τὰ ἐντεκνήρια αὐτῶν διὰ διαφόρων ὀρθοδόξων θρησκευτικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν πρὸς ὀρθόδοξον πνευματικὴν αὐτῶν καλλιέργειαν, τῶσον ἀπαραίτητον, — ὡς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἀξιοπαίνως σημειοῦται —, διὰ τὴν ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ καὶ ἐν ἐτεροδόξῳ περιβάλλοντι σπουδάζουσαν ὀρθόδοξον νεότητα.

Τὸ γεγονός αὐτὸ πείθει, ὅτι οἱ πέμψαντες τὰς ἐπιστολάς ταύτας Ἑλληνες σπουδασταὶ ἔχουν διατηρήσει ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἀσβεστον τὴν φλόγα τῶν Ἑλληνορθοδόξων παραδόσεων καὶ ἔχουν κατανοήσει, ὅτι μόνον ἡ ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἀναζωπύρωσις τοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος ἐνθεν μὲν θὰ προφυλάξῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζον οὗτοι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ἐτέρωθεν δὲ θὰ ἐκκολλάγῃ πᾶν ὅ,τι ἐκλεκτὸν ἐμφωλευεῖ ἐν τῇ νεανικῇ των ψυχῇ.

Ὅθεν ἡ ἐγγενὴς αὐτῇ πρωτοβουλία τῶν Ἑλληνικῶν φοιτητικῶν Ὁργανώσεων τοῦ Γκράτς καὶ τοῦ Μονάχου πρέπει νὰ χαιρετισθῇ ὡς ἐλπιδοφόρον μήνυμα. Ὡσαύτως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ προθυμία, μεθ' ἧς ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἐδέχθη τὴν αἴτησιν τῶν ὀργανώσεων τούτων, ἀποστείλασα ἀμέσως πρὸς αὐτὰς διάφορα βιβλία καὶ ἄλλα ἐντυπα.

Ἡ κωδικοποίησις τῶν ἱ. κανόνων.

Ἡ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς κύρους Καθηγητοῦ κ. Ἀμίλια Ἀλιβιζάτου ἐπαναληφθεῖσα προσφάτως ἐν τῇ «Ὁρθοδόξῳ Σκέψει» διακήρυξις τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ κωδικοποιήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων δικαιοτάτα ἐπληρώθη ὑπὸ τοῦ Τύπου, διότι ἀνταποκρίνεται εἰς ζωτικωτάτην ἀνάγκην τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

Ἡ «Ἐκκλησία» ἐλπίζει, ὅτι ἡ διακήρυξις αὐτῆ τοῦ κ. Καθηγητοῦ θὰ τύχῃ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ θὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον διὰ τὴν ὑπὸ μελλοντικῶν συνόδων ἐκκαθάρισιν καὶ τὸν συγχρονισμόν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας νομοθεσίας, ἥτις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, περιέχει καὶ διατάξεις, θεσπισθεῖσας ἕνεκα καιρικῶν λόγων πρὸ πολλῶν ἑκατονταετιῶν καὶ μὴ ἰσχυούσας ἢ ἐφαρμοζομένας σήμερον.

Ἀσφαλῶς δὲ εἰς τὸ ὅλον ἔργον τῆς κωδικοποιήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων ὁ Καθηγητῆς κ. Ἀλιβιζάτος, ὡς ὁ πλέον ἔμπειρος καὶ ἐιδικός, θὰ ἡδύνατο νὰ προσφέρῃ πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Σύνοδος

Ἀποστολική Διακονία. Τὴν 17ην παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου, ἐγένετο εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας εἰδική συγκέντρωσις 95 Ἐξομολόγων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστησαν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, οἱ παρεπιδημῶντες Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἐθνίου, ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας κ. Παντελεήμων καὶ ὁ Γεν. Δ/τῆς τῆς Ἀποστ. Διακονίας Καθηγητῆς κ. Ἀ. Φυτράκης.

Ἐν ἀρχῇ ὠμίλησεν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, ὅστις ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην, ὅπως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἐπαναληφθῆ ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ὀργανωθείσα ἐξόρμησις διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν νοσηλευμένων εἰς τὰ διάφορα Νοσοκομεία, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ Γυμνάσια, τὰς Ἐπαγγελματικὰς Σχολὰς καὶ τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας τῆς περιοχῆς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, νέων καὶ νεανίδων.

Ἀκολουθῶς ἔλαβον τὸν λόγον οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Πριγκηποννήσων κ. Ἰάκωβος καὶ Χαλδίας κ. Κύριλλος, οἱ ὅποιοι ἐξήραν τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τούτου.

Τέλος ὁ Γεν. Δ/τῆς κ. Ἀνδρ. Φυτράκης ἐξέφρασε τὴν χαρὰν τῆς Ἀπ. Διακονίας διὰ τὴν ὥραϊαν αὐτὴν ἐξόρμησιν, ἥτις τοσαύτην σημασίαν κέκτηται διὰ τὴν ὀρθὴν χειραγώγησιν τῆς νεότητος.

Ἀκολουθῶς δὲ ὁ Θεοφιλέστατος κ. Παντελεήμων καθώρισε τὰ τε εὐαγγῆ Ἰδρύματα καὶ τὰ Σχολεῖα, ἅτινα θὰ ἐπισκέπτετο πρὸς ἐξομολόγησιν ἕκαστος ἐκ τῶν πνευματικῶν.

Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῶν Ἐξομολόγων ἡ Ἀποστ. Διακονία προέβη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν εἰδικοῦ καταλλήλου διαφωτιστικοῦ φυλλαδίου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ δρόμος τῆς Ἀναστάσεως», τὸ ὅποσον καὶ ἐκυκλοφόρησε διὰ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων εἰς 150.000 ἀντίτυπα, εἰς τὰ Σχολεῖα Μέσης Ἐκπαίδευσως τῆς χώρας.

Κατόπιν σχετικῆς ἐπαφῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας μετὰ τῆς Γεν. Δ/σεως τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας, καθωρίσθη ἡ κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν δωρεὰν διανομὴ τοῦ φυλλαδίου «Φωνὴ Κυρίου» καὶ εἰς τοὺς ταξιδιούοντας διὰ τῶν ἀεροσκαφῶν τῆς ἐν λόγω ἐταιρείας ἐξ ὅλων τῶν ἀνὰ τὴν χώραν Πρακτορειῶν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ συμπληρωθῆ ὁ κύκλος τῆς διανομῆς εἰς τοὺς ταξιδιούοντας κατὰ Κυριακὴν δι' ὅλων τῶν μέσων, ἥτοι σιδηροδρομικῶς, ἀτμοπλοικῶς καὶ ἀεροπορικῶς.

Τὴν 2αν τρ. μηνός, παρεκάθησεν εἰς τὸ γεῦμα τοῦ Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστ. Διακονίας ὁ Καθηγητῆς καὶ Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Α. Φιλιππίδης, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν συνεστίασιν, ὠμίλησεν εἰς τὸς φοιτητὰς περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς πνευματικῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀνάγκης νὰ καταστή ὁ νέος θεολόγος «πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη», ἵνα οὕτω ἀκτινοβολῆ πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις.

Ὁμοίως τὸ ἑσπέρας τῆς Δευτέρας, 4ης Ἀπριλίου, παρεκάθησεν εἰς τὸ δείπνον ὁ ὁμότιμος Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτος, ὁ ὁποῖος, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὑπεγράμμισε τὴν ἀνάγκην νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ λάβουν τὴν ἐμπρόπουσαν θέσιν οἱ νέοι θεολόγοι μας εἰς τὴν σύγχρονον παγκόσμιον ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία τελευταίως ἐμφανίζει χαρακτηριστικὴν δραστηριότητα.

Ὁσαύτως τὴν ἑσπέραν τῆς 7ης τρέχοντος παρεκάθησεν εἰς τὴν Φοιτητικὴν Τράπεζαν καὶ ὁ Καθηγητῆς κ. Γερ. Κονιδάρης, ὅστις, μετὰ τὴν συνεστίασιν, καὶ ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ τοῦ Οἰκοτροφείου, συνεζήτησε μετὰ τῶν Φοιτητῶν διάφορα ἐπίκαιρα θέματα.

Εἰς τὴν σειράν τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἀποστ. Διακονίας ἐκυκλοφόρησαν τὰ κάτωθι:

1. «Τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ» (ὑπὸ Μνήμονος). Ἱστορίαι διὰ μεγάλα παιδιά. Σελίδες 184· τιμᾶται δρχ. 18
2. «Στρατευμένα νιδάτα» (ὑπὸ ἀρχ. Μ. Βασιλειάδου) Σελίδες 32· τιμᾶται δρ. 1.

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

— Τῆ 30ῃ Μαρτίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεόκλητος προήδρευσε συνεδρίαν τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης. Αὐθήμερον ἐδέχθη τὸν Δήμαρχον Πειραιῶς κ. Ντεντιδάκην καὶ τὸν Πρόεδρον τοῦ Ε.Ε.Σ. κ. Γεωργακόπουλον.

— Τῆ 31ῃ Μαρτίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος παρέστη ἐν Βούλᾳ εἰς τὴν τελετὴν τῆς θεμελιώσεως τῶν νέων ἐγκαταστάσεων ἐν τῷ ἐκεῖ Θεραπευτηρίῳ τοῦ Ε.Ε. Σταυροῦ.

— Τῆ 1ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος ἐδέχθη τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κορρέν. Ἐδέχθη ὡσαύτως τὴν κ. Ἀβέρωφ, μητέρα τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Ε. Ἀβέρωφ.

— Τῆ 4ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐδέχθη τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου.

— Τῆ 6ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος ἐδέχθη τὸν κ. Δελγιώργην, τ. Ὑπουργόν.

Τῆ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐδέχθη τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Εὐφημίας Ν. Χαλκηδόνος.

— Τῆ 7ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός ὁ Μακαριώτατος ἐδέχθη τὸν βουλευτὴν κ. Παπαηλιού, τὸν Νομικὸν Σύμβουλον τῆς Αἰθιοπικῆς Πρεσβείας κ. Φικιώργην, τὸν βουλευτὴν κ. Πιπιλῆν καὶ τὸν βουλευτὴν κ. Κατσαφάδον.

— Τῆ 8ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος προήδρευσε συνεδρίαν τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.

— Τῆ 9ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός ὁ Μακαριώτατος ἔδωκε συνέντευξιν πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Τύπου, περὶ ἧς γράφομεν εἰς ἑτέρας σελίδας τοῦ παρόντος φύλλου.

— Τῆ 10ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, ἐτέλεσε τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν.

Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Νυμφίου ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν.

— Τῆ 11ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐδέχθη εἰς συνεργασίαν τὸν Ὑπουργὸν Ὀρθοσκευμάτων καὶ Ἐνθ. Παιδείας κ. Γ. Βογιατζῆν.

— Τῆ 14ῃ Ἀπριλίου, Μεγ. Πέμπτη, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐχοροστάτησε ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Κερνίτσης κ. Χρυσοστόμου καὶ Ἀχαΐας κ. Παντελεήμονος.

— Τῆ 15ῃ Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος προέστη τὸ ἑσπέρας τῆς Ἀκολουθίας καὶ τῆς περιφορᾶς τοῦ Ἐπιταφίου ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως.

— Τὸ ἑσπέρας τῆς 16ῃς Ἀπριλίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος προέστη τῆς Ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν θεοφιλ. Ἐπισκόπων Κερνίτσης κ. Χρυσοστόμου καὶ Ἀχαΐας κ. Παντελεήμονος. Κατ' αὐτὴν παρέστησαν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργοῦ Συμβουλίου, τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα καὶ λοιποὶ ἐπίσημοι.

— Τῆ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, 17ῃ Ἀπριλίου, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν θεοφ. Ἐπισκόπων Κερνίτσης κ. Χρυσοστόμου καὶ Ἀχαΐας κ. Παντελεήμονος, ἐτέλεσε τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Ἀγάπης ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Μακαριώτατος ἐδέχθη ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ Μεγάρῳ Ἀθηνῶν τὰς εὐχὰς τοῦ Κλήρου καὶ λαοῦ.

*

— Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Θ α υ μ α κ ο ὕ κ. Χ ρ υ σ ο σ τ ο μ ο ς, κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Μάρτιον, ἐν Κυριακαῖς ἐλειτούργησε καὶ ὠμίλησεν εἰς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ Πειραιῶς.

— Τῆ 4ῃ τοῦ μηνός ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε κατὰ τὴν

Ἀκολουθίαν τῆς Α΄ Στάσεως τῶν Χαιρετισμῶν, εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον Νικαίας Πειραιῶς.

— Τῆ 5ῃ ἐτέλεσε τὸ Δημοτικὸν Μνημόσυνον εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τοῦ Πειραιῶς, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν νεκρῶν, παρουσία τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν.

— Τῆ 8ῃ ἐτέλεσε τὴν Νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν διὰ τὸν πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντα ἱερέα Γεώργιον Μιχαλουνάκου, ἐφημέριον τοῦ ἐν Νικαίᾳ Πειραιῶς ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ὁσίας Ξένης, τῆς κηδείας τελεσθείσης ἐν αὐτῷ, καὶ ὠμίλησε καταλλήλως.

— Τῆ 11ῃ ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε, κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Β΄ Στάσεως τῶν Χαιρετισμῶν, εἰς τὸν ἐν Νικαίᾳ Πειραιῶς ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

— Τῆ 13ῃ (Β΄ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν) κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Κατανυκτικοῦ ἔσπερινοῦ, ἐχοροστάτησεν, ἐκπροσωπῶν τὴν Α. Μακαριότητά τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον, εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ ἱερὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, καὶ ὠμίλησεν.

— Τῆ 15ῃ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Δημάρχου Πειραιῶς κ. Π. Νεντιδάκη διὰ ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὸ Δημοτικὸν Νεκροταφεῖον Πειραιῶς.

— Τῆ 17ῃ ἐπεσκέφθη τὸν ὑπὸ κατασκευὴν, καὶ ἤδη ἀποπερατωθέντα ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου εἰς τὸν Κόκκινον Βράχον τῆς Ἀμφιάλης Πειραιῶς, καὶ ἐπεθεώρησε τὸ ἐκτελούμενον ἔργον.

— Τῆ 18ῃ προήδρευσε συνεδριάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὀρφανοτροφείου «Ἅγιος Σπυρίδων» Πειραιῶς.

— Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ, ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε, κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Γ΄ Στάσεως τῶν Χαιρετισμῶν, εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ ἱερὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

— Τῆ 24ῃ, παρουσία τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, ἐτέλεσε Τρισάγιον ὑπὲρ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀγῶσι πεσόντων, εἰς τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀφανοῦς Ναύτου ἐν Πειραιεὶ, καὶ παρέστη εἰς τὴν κατάθεσιν στεφάνων ἐπ' αὐτοῦ.

— Τῆ 24ῃ καὶ 25ῃ ἐχοροστάτησεν, ἐλειτούργησε καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν πανηγυρίζοντα ἱερὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας Πειραιῶς.

— Τῆ 25ῃ, ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ ἑορτῇ, ἐτέλεσε τὴν καθιερωμένην Δοξολογίαν εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ ἱερὸν ναὸν τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, παρουσία τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, καὶ ἀκολούθως παρέστη εἰς τὴν εἰς τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Ναύτου κατάθεσιν στεφάνων παρὰ τῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς, καὶ εἶτα παρηκολούθησε τὴν παρέλασιν μετὰ τῶν ἐπισήμων.

— Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε, κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Δ΄ Στάσεως τῶν Χαιρετισμῶν, εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ ἱερὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας.

— Τῆ 27ῃ (Δ΄ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν), ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον, ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Κατανυκτικοῦ ἔσπερινοῦ εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καθ' ἣν ὠμίλησεν ὁ ἐκ τῶν ἱεροκηρῦκων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Πανοσ. Ἀρχιμ. Χριστόδουλος Παπαπαγιάννης.

Ἱερᾶ Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης.

Τῆ 25ῃ Μαρτίου, ἐπὶ τῇ μεγάλῃ Ἡμέρᾳ τοῦ διπλοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτῶν, ἐθνικοθρησκευτικῶς διακεκοσμημένην, ἐτέλεσαν μίαν ἐπίκαιρον ἑορτήν. Κύριος αὐτῆς σκοπὸς ἦτο νὰ τονισθῇ ἡ δύναμις τῆς χριστιανικῆς Πίστεως, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἐλληνορθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ ἀδόουλωτον τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν, κατὰ τὴν στυγνὴν τουρκοκρατίαν, καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ 21 καὶ τὴν ἐθνικὴν μας ἀποκατάστασιν.

Τὴν ἑορτὴν ταύτην παρηκολούθησαν ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης κ. Στυλιανός, ὁ κ. Νομάρχης, ὁ κ. Δήμαρχος, ὁ κ. Φρούραρχος, καὶ ἄπασαι αἱ Ἀρχαί, αἵτινες συνεχάρησαν θερμῶς τὸν Δ/ντὴν τῶν Κατηχ. Σχολείων Ἀρχιμ. Φιλ. Βιτάλην, τὸν Πρωτοπρ. Κατηχητὴν Ἀντ. Κουλουρην καὶ τὴν συν/χον Διδ/σαν καὶ ἐνθουσιώδη Κατηχήτριαν κ. Πολυξένην Δερβάντζα, οἵτινες ἐμερίμνησαν καὶ εἰργάσθησαν διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς γιουγκοσλαβικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸ ἔτος 1959, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη προσφάτως εἰς τὴν Ἐθνοσυν-

ἔλευσιν, γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Προήχθησαν περαιτέρω αἱ ὀμαλαὶ σχέσεις μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι καὶ εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐξεδηλώθη ἰσχυρότερον ἢ ἀντίληψις, ὅτι εἶναι ἀνάγκη καὶ χρῆσιμον νὰ διατηρῶνται ὀμαλαὶ σχέσεις μετὰ τὴν Πολιτείαν. Ὁμοίως αὕτη ἐδείξεν ἐκδηλωτέραν τάσιν νὰ ἀναπτύσῃ τὴν δράσιν τῆς ἐν τῷ πλασιῷ τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Νόμου περὶ νομικῆς θέσεως τῶν θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν. Διὰ τοῦτο, ἀναφορικῶς μετὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἐβελτιώθησαν αἱ σχέσεις καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτήν».

— Τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1960 ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν ὁ πρόεδρος τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν Ἀλέξανδρος Μπέλιτς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον μέγας ἐπιστήμων, ἀλλὰ καὶ ἀφωσιωμένον καὶ πιστὸν μέλος τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας Σερβίας. Ἐδέχετο τακτικὰ τὸν ἐφημέριον, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχετο πάντοτε προσωπικῶς, καὶ ἐτέλει ἀνελλιπῶς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Εἰς τὸ γραφεῖόν του εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἡ κηδεῖα τοῦ ἀποθανόντος διασήμεον γλωσσολόγου ἐγένετο καθ' ὅλους τοὺς τύπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν κηδεῖαν, τὴν ὁποίαν ἐτέλεσαν εἰς ἐπίσκοπος καὶ δέκα ἱερεῖς καὶ διάκονοι, παρέστη καὶ ἡ Αὐτοῦ Ἀγιότης ὁ Πατριάρχης τῶν Σέρβων κ. Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἀπεχαιρέτησε τὸν ἀειμνηστον διὰ συντόμου λόγου.

— Εἰς τὸ προσφάτως κυκλοφορήσαν τεύχος τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1960 τοῦ ἐπισήμου ὄργανου τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας δημοσιεύονται, κατὰ μετὰφρασιν τοῦ ἑλληνομαθοῦς ἐπισκόπου Μπανιανούκας κ. Βασιλείου, αἱ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι σελίδες 35—68 τοῦ θαυμασίου βιβλίου «Ἡ νοσταλγία τῆς Ὀρθοδοξίας», τὸ ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας διὰ τὸ ἔτος 1960, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ρωσιστῶ, δημοσιεύεται, μεταξύ ἄλλων, βραχὺν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς ὅτι συντόμως πρόκειται νὰ ἀναβιώσῃ τὸ πολυτιμὸν αὐτὸ σχολεῖον εὐσεβείας καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ θὰ δυνηθοῦν νὰ ὑμνοῦν ἐκεῖ «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μῦθῳ καρδίᾳ» τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁμοίως ἐκφράζεται ἡ εὐχή, ὅπως εἰς τὸν ἐτοιμαζόμενον ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἑοτασμὸν τῆς χιλιετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μουῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου λάβουν μέρος ἄπασαι αἱ Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ἐπιβεβαιούσαι τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐνότητά των καὶ τὴν ἀμοιβαίαν των ἀγάπην.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΙΝΑΣ

Ἡ διάδοσις τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Κίναν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1685, ὅτε ὁ ἱερεὺς Μάξιμος Λεόντιεφ ἱδρυσεν εἰς Πεκίνον τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου διὰ τοὺς Ρώσους κοζάκους παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Κίνας. Τὸ 1695 ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Πεκίνῳ ὀρθοδόξου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ δὲ 1732 τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν μελῶν τῆς ρωσικῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς ὑπῆρξαν πολλοὶ λόγοιοι, οἱ ὁποῖοι μετέφρασαν εἰς τὴν κινεζικὴν ἄνω τῶν 40 ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Κίνας ἐκτίσθησαν ὀρθόδοξοι ναοί, σχολεῖα καὶ μοναστήρια. Τὸ ἔτος 1899 ἐκτίσθη εἰς τὴν Μαντζουρίαν ὁ πρῶτος ὀρθόδοξος ναός. Τὸ ἔτος 1903 ἱδρύθη εἰς Πεκίνον ἡ πρώτη κοινὸς βίος μονῆ γυναικῶν. Ὅλαι αἱ ὀρθόδοξοι ἐνορίαί τῆς Μαντζουρίας ἠνώθησαν τὸ 1945 εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνατολικῆς Ἀσίας, ἡ ὁποία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου ὠργανώθη ὡς ἐξαρχία. Τὸ 1950 ὁ πρωθιερεὺς Θεόδωρος Ντου ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος τοῦ Τιάνζιν. Ἡ χειροτονία τοῦ ὡς ἄνω πρῶτου κινεζικῆς καταγωγῆς ὀρθοδόξου ἐπισκόπου ἐγένετο εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν τῆς Μόσχας. Τὸ ἔτος 1956 ἱδρύθη ἡ Ἀυτόνομος Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Κίνας, τὸ δὲ 1957 εἰς τὸν ἐν Μόσχᾳ ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἔχειροτονήθη ὁ ἐπίσκοπος Πεκίνου Βασίλειος, ὁ ὁποῖος τυγχάνει ἐπίσης κινεζικῆς καταγωγῆς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Μητρόπολις Φωκίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 46 § 1 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2200/940 Α.Ν. «Περὶ ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ ἑφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων καὶ διαταγμάτων καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ κεκτημένους τὰ τε κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ἑφημεριακὴν θέσιν τοῦ ἐν Φιλοθέῃ Ἱεροῦ Ναοῦ «Ἅγιος Γεώργιος», ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἅπαντα τὰ δικαιολογητικά των μετὰ σχετικῶν αἰτήσεων.

Ἐν Ἀμφίσσῃ τῇ 15ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Φωκίδος Ἀθανάσιος

Ἱερά Μητρόπολις Ἐλασσῶνος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρων 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἑφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὰς κενὰς ὄργανικὰς θέσεις τακτικοῦ ἑφημερίου τῶν ἐνοριῶν 1) Ἁγ. Παρασκευῆς Κοκκινοπλοῦ, 2) Ἁγ. Δημητρίου Γηλόφου καὶ 3) Ἁγ. Τριάδος Συκαμηνέας, ἵνα ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας τὰ νόμιμα καὶ κανονικά πιστοποιητικά, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων πρὸς πληρῶσιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν ἑφημεριακῶν θέσεων.

Ἐν Ἐλασσῶνι τῇ 15ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Ἐλασσῶνος Ἰάκωβος.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Διακόσιοι περίπου ἀντιπρόσωποι ἐκ 45 ἔθνων μετέσχον τῆς διασκέψεως τῆς Pax Romana, ἧτις συνήλθεν εἰς Μανίλαν. Οἱ μετέχοντες τῆς Διασκέψεως ἦσαν κυρίως Ῥωμαιοκαθολικοὶ φοιτηταὶ καὶ διανοούμενοι, οἵτινες συνεζήτησαν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Κοινωνικαὶ εὐθύναι τοῦ καθολικοῦ φοιτητοῦ».

— Ἀπὸ 18-24 τοῦ Ἀπριλίου θὰ συνέλθῃ εἰς Ῥώμην τὸ 4ον διεθνὲς συνέδριον τῶν Καθολικῶν νεανίδων. Θέμα τοῦ συνεδρίου θὰ εἶναι: «Ἡ νέα καὶ ἡ ἐργασία τῆς».

— Εἰς τὸ «Γρηγοριανόν» πανεπιστήμιον τῆς Ῥώμης, τὸ ὁποῖον διεθνίζεται ὑπὸ τῶν Ἱησοῦϊτών, φοιτοῦν πλέον τῶν 2.600 ἱεροσπουδαστῶν ἐξ 60 χωρῶν.

— Οἱ Ῥωμαιοκαθολικοὶ τῆς Ἰαπωνίας ἀνέρχονται εἰς 266.608. Εἰς τὰ Ῥωμαιοκαθολικὰ Σχολεῖα φοιτοῦν συνολικῶς 540.000 μαθηταί, ἐξ ὧν 450,000 εἰς τὰ νηπιαγωγεῖα καὶ 90000 εἰς τὰ σχολεῖα στοιχειώδους μέσης καὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Αἱ τελευταῖαι ἐξ Ἀμερικῆς εἰδήσεις πείθουν, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν διακονισσῶν ἔχει σημαντικὴν ἀνάπτυξιν ἐν τοῖς κύκλοις τῆς Ἐπισκοπελιανῆς Ἐκκλησίας (Episcopal Church), παρὰ τῇ ὁποίᾳ αἱ διακόνισσαι προσεγγίζουσι τῇ παλαοχριστιανικῇ τάξει τῶν διακονισσῶν, διότι ἐξαρτῶνται ἀμέσως ἐκ τῶν ἐπισκόπων καὶ συμμετέχουσι βοθητικῶς εἰς τὸ καθ' ὅλου ποιμαντικὸν ἔργον τῶν ἐνοριῶν. Τὰ κύρια ἰδρύματα καὶ οἱ κύριοι ὀργανισμοὶ τῶν διακονισσῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: «National Conference of Deaconesses», «Central House for Deaconesses», «The Central House for Deaconesses», «The New York Training School for Deaconesses» κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν διακονισσῶν, αἵτινες παρουσιάζουσιν ἐξαιρετοὺν δρᾶσιν, ἀναφέρονται αἱ διακόνισσαι Edna Dietz, Marian Brown, Edith Booth, Ruth Johnson, Katherine Putnam, Pauline Watts, Mary Truesdell κ. ἄ.

Ἱερά Μητρόπολις Μεσσηνίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρων 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἑφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρῶσιν τῶν κενῶν ἑφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: Κοιμ. Θεοτόκου Κρεμμυδιῶν καὶ Ἁγίου Νικολάου Ἀρμενιδῶν — Μουσουλί, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα πρὸς κατάληψιν τῶν κενῶν ἑφημεριακῶν θέσεων, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νόμιμα καὶ κανονικά πιστοποιητικά, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Καλάμαις τῇ 16ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος.

Ἱερά Μητρόπολις Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνάδειξιν ὑποψηφίων πρὸς ἐκλογὴν ἑφημερίου τοῦ ἐνοριακοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Χόχλιας Εὐρυτανίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ταύτην θέσιν τακτικοῦ ἑφημερίου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρῦξεως ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά, ἵνα ἀνακηρῦξωμεν αὐτοὺς ὑποψηφίους ἑφημερίου τοῦ ἐν λόγῳ Ἱεροῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ.

Ἐν Ναυπάκτῳ τῇ 17ῃ Φεβρουαρίου 1960

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνός.

Ἱερά Μητρόπολις Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46, 47, 48, τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἑφημερίων» προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς κάτωθι κενῆς θέσεως ἑφημερίου τοῦ ἐν Πλάκᾳ — Ὀρεστίῳ — Μεγαλοπόλεως Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ τῆς κενῆς θέσεως τοῦ Ἱεροδιακόνου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ἡμῶν, καλοῦμεν ἅπαντας τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα, πρὸς κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω θέσεων, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας, ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νόμιμα καὶ κανονικά πιστοποιητικά, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων.

Ἐν Δημητσάνῃ τῇ 19ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Εὐστάθιος

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 63/2 τοῦ Α. Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἑφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, καὶ λαβόντες ὑπ' ὄψει τὰς εἰς τὸ Δελτίον «Εκκλησία» δημοσιευθείσας ἡμετέρας προκηρῦξεις προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακηρῦξεις α) δύο τακτικῶν ἑφημερίων Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου Πατρῶν, β) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Παρασκευῆς, γ) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Ἀποστόλων Πατρῶν, δ) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου ἐνορίας Ρουπακιάς, ε) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου ἐνορίας Ἁλίου, στ) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου ἐνορίας Φλώκας καὶ ζ) ἐνὸς τακτικοῦ ἑφημερίου Καταρράκτου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς ἑφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας διακηρῦξεως ἐν τῇ «Εκκλησίᾳ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Πάτραις τῇ 28ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Πατρῶν Κωνσταντῖνος

Ἱερά Μητρόπολις Τρικινῆς καὶ Σταγῶν

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίου ἑφημερίου πρὸς πληρῶσιν τῆς κενῆς ἑφημεριακῆς θέσεως

του Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλίου Δέσης, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 47 τοῦ Ἐπιτομίου Νόμου 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τῶν Ἐπιτομίων Νόμων 536/45 καὶ 540/45, ὀριζόμενα προσόντα, ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσής τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ σχετικὰ πιστοποιητικά.

Ἐν Τρικκάλοις τῆ 30ῃ Μαρτίου 1960.

† Ὁ Τρίκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος

Ἱερά Μητρόπολις Νευροκοπίου καὶ Ζιχνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν Νόμον 4596/30 (Φ.Ε.Κ. 1938, τ.Α) «περὶ Ἱεροκηρύκων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τοῦ Ἱεροκήρυκος, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσής τῆς παρούσης σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως τοῦ Ἱεροκήρυκος.

Ἐν Ν. Ζίχνη τῆ 2ῃ Ἀπριλίου 1960

† Ὁ Νευροκοπίου καὶ Ζιχνῶν Ἀγαθάγγελος

Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 τοῦ Α. Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τῆς Ἑνορίας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, Σταυρουπόλεως, Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσής τῆς παρούσης σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκη τῆ 19ῃ Ἀπριλίου 1960

† Ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων.

Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρθρον 46 τοῦ Ἐπιτομίου Νόμου 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν χηρεύουσαν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Καστροκίου (Κουκλόπιτση), ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖά μας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά ἔγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν, προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐνορίαν.

Ἐν Καρδίτῃ τῆ 16ῃ Ἀπριλίου 1960

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος Κύριλλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐλήφθησαν τὰ ἑξῆς :

Εἰσήγησις Σεβ. Μητροπολίτου Ἐδέσης καὶ Πέλλης κ. Διονυσίου ὡς Ἀρχιμανδρίτου Διονυσίου Παπανικολοπούλου, χρηματίσαντος ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη Ἱεροκήρυκος τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ, πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν ἔτει 1958. Ἐδεσσα 1960. Σελ. 26.

Μητροπολίτου Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Ἡ συνάντησις. Ἀθήναι, Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Μηνᾶ Μυρτίδη, 1960. Σελ. 242.

Παντελεήμονος Καρανικόλα, Ἐπισκόπου Ἀχαΐας, Αἱ αἱρέσεις. 4. Θεραπευταὶ τῆς καλουμένης Χριστιανικῆς ἐπιστήμης. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ». Ἀθήναι 1959. Σελ. 18.

Ἰωάννου Κ. Παπαζαχαρίου, Καθηγητοῦ τῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν κ.λ.π., Δικηγόρου παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ, Μελέται ἐκ τοῦ δικαίου ἀνη-

λίκων. Τεύχος Γ', Ἀθήναι 1960, σελ. 184.

Ἐπιφανίου Ἱ. Θεοδοροπούλου, Ἐχει ἡ Ἐκκλησία ἐξουσίαν ἀφέσεως ἁμαρτιῶν; Ἐπίκρισις τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μεταλληνῶ. Γραφικὸς, λογικὸς καὶ ἱστορικὸς ἔλεγχος τοῦ περὶ ἐξομολογήσεως βιβλίου αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1960. Σελ. 146.

Βασιλείου Ἡλ. Ζέρβα, Παλαιὰ ἐναγίσματα, ἢτοι εὐλαβεῖς σπονδαὶ εἰς νεκρούς. Ἐπίμετρον. Τὰ δάκρυα τοῦ ἀσκητοῦ. Ἐν Ἀθήναις. Σελ. 55.

Ἀγίου Ἱεροθέου Ἐπισκόπου Ἀθηναίων, Βίος καὶ Ἀκολουθία. Ἐκδίδονται προνοῖα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ. κ. Ἰακώβου, Ἐπιμελεῖα Νικολάου Π. Παπαδοπούλου, Πρωθιερέως, Ἐφημερίου Ἁγ. Γεωργίου Καρύκη καὶ δαπάναις τῆς Ἀδελφότητος τῆς ἐν Μεγάρου Ἱ. Μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἱεροθέου. Ἀθήναι 1959. Σελ. 46.

Ἀρχιμ. Εὐθυμίου Ἐλευθεριάδου, πτ. Θ., Φ., Διευθυντοῦ τῆς Ἐπιτομίας Ε.Β.Α., Ἀπὸ τοῦ Πρακτορίου εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἐκδοσις δευτέρα ἐπιτη-ξημένη. Ἀθήναι 1960. Ἐκδοσις «Εὐσεβείας». Σελ. 31.

Θεοδώρου Κιρκασίου, Τὸ Δαμασκηνὸν ἢ Σαδωνικὸν ἔγγραφο καὶ ἡ αἵρεσις τῆς Νέας Διαθήκης. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Θεολογία, Τεύχος Α' 1760»). Ἀθήναι 1960. Σελ. 18.

Δημ. Χρ. Τρακατέλλη, Ἐνας ἄνθρωπος μιλάει στὸ Θεό. Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως. Ἀθήναι 1960. Σελ. 150.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηναίων ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ὁ Βεροῖας καὶ Ναούσης ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

† Ὁ Πατρῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μήνυμα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναίων καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεοκλήτου ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα.

Πασχάλιος Ποιμαντορικὴ Ἐγκύκλιος.

Ἐόρτια Γράμματα.

Συνέντευξις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Τύπου.

Βασ. Ἰωαννίδου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηναίων, Τὸ ἐν Ρόδῳ Συνέδριον τῆς Κ. Ε. τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (19-28 Αὐγούστου 1959) (συνέχεια).

Κωνσταντίνου Καλοκέρη, Ἐντεταλμένου Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηναίων, Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδόξου Ἀγιογραφίας (Δ').

Εὐαγγ. Θεοδώρου, Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηναίων, Τὸ Ὁρθόδοξον Λειτουργικὸν ἡμισταγρικὸν κήρυγμα (Συνέχεια).

Ἀνδρέου Θεοδώρου, Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηναίων, Ἦτο ὁ Ἰουστίνος Χριστιανὸς φιλοσοφῶν ἢ φιλόσοφος χριστιανίζων;

Ἀρχιμ. Αἰμιλιανῶ Τιμιάδου, Ἀπὸ τὸ δράμα τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου (Α').

Παρατηρήσεων Στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων.

Βιβλιογραφία.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις, Ἰασίου :